

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi
és családi
folyóirat

X. évf. 4. szám
1999. augusztus
90,— Ft

*A piacgazdaság
és az ember*

*„Emberi jogok”
a Fülöp-szigeteken*

*Interjú
Enrique Dussel
latin-amerikai
teológussal*

Szép új világrend?

*Magatartásunk
a munkahelyünkön*

A cenzúrázott Jézus

Moha-mese

*Gondolatok
Koszovó után*

Arius lélekrajza

Franz J. Hinkelammert

Mennyi piacot bír még el az ember?

A politika, a gazdaság, a tudomány és a kutatás központjában nem az ember és annak kiteljesedése áll, hanem a gazdasági haszon. Ez olyan fejlődés, amely az elviselhetően túl terheli meg az egész emberiséget és a teremtést. A rendszer nem ismer határokat. „Éddig és ne tovább” – ez csak olyan emberek nézete lehet, akik az élőlények tiszteletét szembeállítják mindenfajta kihasználással, és felelősséget éreznek az egész világért.

Pürrosz (latinosan Pyrrhus) ógörög királyról tartják, hogy egy megnyert csata után így kiáltott föl: „Még egy győzelem, és végem van!” Bölcsességének köszönhetette, hogy el tudta kerülni ezt a győzelmet, utolsó napjait uralkodott és ágyában halt meg, nem a csataterén.

Ma abban a rendszerben élünk, amely 1989-ben első pirruszi győzelmét aratta. Am ez a rendszer nem Pürrosz király, és nem is olyan bölcs, mint a király volt. Ez a rendszer további győzelmekre tör, minden emberi ellenállás dacára. Ha győzni fog, ez lesz a második és utolsó győzelme. Ez lesz a vég, nem csupán a rendszer, hanem az egész emberiség vége is.

A globalizáció – a hódítás története

A globalizáció divatszóvá lett, ám emiatt nem kell törölni szóhasználatunkból. Ma a globalizáció új kontextusában élünk, amely az utóbbi fél évszázadban szövődött. Mert a globalizáció semmi mást nem jelent, mint hogy a világ egy glóbusz és egyre inkább az lesz.

Régóta ismeretes, hogy a Föld gömbölyű. Ezt tudta Kopernikusz, és Kolumbusz ebből levonta azt a tanulságot, mely megváltoztatta a világot. Itt kezdődött a Föld globalizációja mint aktivitás. Eredményképp a Föld gömbölyűbb lett, mint Kopernikusz gondolta. További története mint a globalizáció története írható tovább.

Amikor Nagy Sándor elfoglalta birodalmát, azt mondták róla, minden új meghódított országgal egy új határt is meghódított. Folyamatként felfogva a dolgot: minden hódítása a végtelenség felé vitte, amit persze soha nem érhetett el. A Föld korábban végtelennek tűnt, anélkül hogy létezett volna annak lehetősége, vagy akár csak az elképzelés is arról, hogy valamikor teljesen meghódíthatják. Amikor azonban a Föld gömbölyűként tudatosult, egyszerre lehetségesnek tűnt a meghódítása. Már a 16. században nagy büszkeséggel vallja a spanyol király, hogy az ő birodal-

mában a Nap sohasem megy le. A 18. és 19. század az európai gyarmatosító hatalmaknak az egész Föld birtoklásáért folytatott harcával telt el. Világatlaszuk tele volt fehér folttal, s a hódításoknak az volt a feladatuk, hogy ezeket eltüntessék. A 19. század végére az egész Földet gyarmatosították vagy elfoglalták, és maréknyi gyarmatosító nagyhatalom között osztották föl, melyek a gyarmatokhoz viszonyítva parányinak tűntek.

Új országok meghódítása most már nem jelentette új határok meghódítását, mert nem léteztek már új, meg nem hódított országok. Am több gyarmatosító hatalom volt. Ezeknek most egymás ellen kellett fordulniuk, ha még több területet akartak megszerezni. Megkezdődött a harc az elfoglalt kincsekért. Ha az egyiknek sikerült kiszorítania a többiét, az egész Föld uralkodójának mondhatta magát. Így váltak a soron következő háborúk világháborúkká, melyeknek célja a világ egyeduralma volt. Jól lehet csak Európa volt a színterük, mégis világháborúk ezek, mert az egész világot uraló gyarmatosítók között folytak. A Föld mint a hódítás tárgya most a gyarmatosító hatalmak viszályának tárgya lesz.

A globalizáció fogalmát eddig csak mellékesen használták. Napjainkban azonban ez a Föld gömbölyűségének új szakaszát jelenti, mely lényegesen különbözik az előzőtől. Ez a gömbölyűség ma új módon tudatosul bennünk.

A Föld gömbölyűségének ezen új tapasztalata 1945-ben kezdődött, a II. világháború termékeként. Az első atombombák kényszerítették ki. Először született meg globális fegyver, mert további bevetése az emberi létet fenyegette az egész bolygón. Mihelyt több atomhatalom alakult ki, kétség nem fért hozzá, hogy a Föld és az emberiség viszonya gyökeresen új jelleget öltött. Ha az emberiség nem változtatja meg viselkedését, nem biztosíthatja tovább létét a bolygón. Az egész glóbusz vált fenyegetté.

Ha az emberiség tovább akar létezni, olyan felelősséget kell vállalnia, amilyenről korábban nem is álmódott: felelősséget a Földért. Ez a felelősség nemcsak etikai felelősséggént támadt, hanem minden jövőbeni földi élet létezésének feltételként is. Az etikai követelmény és az emberi élet lehetőségének feltétele egyetlen követelményként jelent meg. Az etikus és a hasznos egyesült – minden pozitivistá gondolkodási hagyomány ellenére, mely mindezidáig megpróbálta gondosan szétválasztani e kettőt.

Az ember maga fenyegeti a világot

A nukleáris veszély azonban bizonyos értelemben az ember hétköznapi tevékenységén kívül esett. Látszólag tovább lehet élni úgy, mint addig, ha sikerül megakadályozni az atombomba bevetését, ami az érintett államok politikájának dolga volt. A Föld globalizációja azonban ismét kopogott az ajtón. Most a Római Klub 1972-es, A növekedés hatáiról c. jelentéséről volt szó. Ez esetben a fenyegetést nem valamilyen sajátos eszköz jelentette, melyet külsőlegesen eszközökkel látszólag féken lehet tartani, hanem az emberek hétköznapi magatartása. Most az emberi cselekedetek összessége jelentette a veszélyt, a vállalatoktól az államon keresztül az egyének viselkedéséig. A Föld iránti felelősség újból fölmerült, ám most jóval égetőbben. Az emberiségnek most saját mindennapi cselekedeteinek kihatásaira kellett választ adnia. Most az vált kérdésessé, mederbe terelhető-e az emberi cselekvés a haszonszámítás és a piaci nyereségek maximalizálása révén. Mindezeket a magatartásokat most kritikának kellett alávetni, mégpedig az emberi élet lehetőségét feltételének szempontjából. Ez a kritika azonban egyidejűleg és szükségképpen etikai kritika is volt. A hasznos és az etikus ismét egyetlen követelésben egyesült.

A 80-as években új alakban, a biotechnológia alakjában jelentkezett a Föld globalizációjából faka-

dó veszély. A biotechnológia révén magának az életnek az elvont építőelemei váltak az emberi cselekvés tárgyává. A glóbusz fenyegetettsége a világot vállalt emberi felelősség követelményként merült fel. Ez a fenyegetettség azonban most közvetlenül összekapcsolódott az empirikus tudomány módszereivel. Az időközben hagyományossá vált tudományos tapasztalati módszer a valóság földarabolásán alapul, amelynek révén a valóság mennyiségi-matematikai módszerek számára megközelíthetővé válik. Az élet építőelemeire alkalmazva ez a módszer maga jelenti most a veszélyt. Már az ilyen tudás kifejlesztése is kockázatos. Ez oda vezet, hogy nemcsak a tudás merkantilizálása válik kérdésessé, hanem az empirikus tudományok eljárás módja maga is.

Újból fölmerül az ember felelőssége a Földért. Ezúttal azonban az empirikus tudományok módszere iránti felelősség formájában.

Az emberi kapcsolatok

eldurválása

Mindezen globális katasztrófák következményeként új fenyegetettség keletkezik: az emberek együttélésének általános válsága. A népesség nagy részének növekvő kiszorítása a rájuk irányuló növekvő eldurváláshoz vezet. Az emberi kapcsolatoknak ez az eldurválása azonban általánossá válik, és az összes létező emberek társadalmi kapcsolatainak növekvő eldurválásához vezet, különösen azokéhoz, akik a többiek katasztrófáit. Így az emberi kapcsolatok olyan összeomlása következik be, amely magát az emberi együttélés lehetőségét kérdőjelezi meg. Ez minden bizonnyal a mindezt megelőző utolsó globális fenyegetés, amely végül a legveszélyesebbé válhat, mivel oda vezet, hogy képtelenné válhatunk ellenállást tanúsítani a többi globális fenyegetés következményeivel szemben. Így módon az emberi együttéléssel kapcsolatos egyéni képességünk felelősségének kérdése vetődik fel.

Mindezekben a formákban mintegy rákényszerülünk a globalizálódott valóság iránti felelősségre, jóllehet a felelősség egyáltalán nem adódik automatikusan. Jelenünket inkább ennek a felelősségnek az elvetése vagy megkerülése jellemzi. Mégis olyan felelősségről van szó, amellyel szemben nem lehet semlegesnek lenni. Akkor is felelősek vagyunk, ha nem akarjuk, sőt ha nem vagyunk képesek rá. Ha elutasítjuk a felelősséget, azzal még nem szabadulunk meg tőle, csak felelőtlenekké válunk. Nem menekülhetünk a választás elől. Vagy vállaljuk a felelősséget a glóbuszért, vagy részt veszünk elpusztításában.

A gyilkosság öngyilkosság

Mindez azt mutatja, hogy minden emberi élet olyan új módon globalizálódott, ahogyan még sosem az emberi történelem folyamán. Ez azonban minden egyes ember életében jelen van, amíg tudja, hogy az emberi generációk folyamatoságában él. Hogy gyermekeink és unokáink majd élhessenek, vállalnunk kell ezt a felelősséget. Ha tetszik, ha nem, globalizálódott az életünk.

Ez a tény megengedi, hogy a valóság globalizálódását így foglaljuk össze: A gyilkosság öngyilkosság. Mások meggyilkolása többé nem jelent kivételetet. Aki mások meggyilkolása árán nyer, az veszít.

Ennek az új helyzetnek az elfogadása azonban egyáltalán nem tárgyszerű kényszer. Noha a gyilkosság most öngyilkosságot jelent, az öngyilkosság természetesen lehetséges. Ez az öngyilkosság rejlik a haszonszámítás érve mögött, amely a cinikusok érve, s amely ma a legelterjedtebb érv: „Miért mondjak le én bármiről? A számomra valószínűleg hátralévő időben mindent csinálhatok tovább úgy, mint eddig, anélkül hogy nekem kellene viselnem a kö-

A tudomány is alá van vetve a „cél-eszköz-számításnak”

A glóbusz politikai meghódítása mellé egy másik hódítás is társult, amely a Föld minden egyes elemére vonatkozik. Ezt a hódítást éppen a tapasztalati tudományok és a rájuk épülő technika vitte végbe. Mind a piaci tevékenység, mind a tapasztalati tudományok érvényes eljárás módja eszerint tájékozódik. A piac és a laboratórium egyaránt elvonatkoztat az emberi élet globalizációjától, hogy cselekvését érvényre tudja juttatni. Elvonatkoztatnak attól, hogy a Föld gömbölyű. Továbbá csak olyan cselekvést tudnak megítélni – legyen az piaci tevékenység vagy tudományos kutatás –, amelyre nézve a célt és az eszközt egyazon akció részlegesített elemeiként veszik számításba. Ezért a tapasztalati tudományok módszerének alanya olyan megfigyelő – „res cogitans” a „res extensa”-val szemben –, s a piaci tevékenység alanya olyan tényező, amelyet a sajátos cél alapján a haszonszámításra redukáltak. Ezért születnek olyan elméletek, amelyekben nincs hely az emberi élet lehetőségének feltételei szerinti tájékozódásra. Az effajta tájékozódás ezért egyáltalán föl sem vetődik, sőt megszemenően tudománytalannak számít.

Ez az oka annak is, amiért jelenleg uralkodó szóhasználatunkban csak a piacok globalizálódásáról és hatékonyságuk kritériumairól esik

vetkezményeket.” Ebből fakad az emberiség kollektív öngyilkosságának manapság oly elterjedt misztikája.

Ha azonban az emberiség részeként vagy emberi generációk sorába tartozó alanyként fogom fel magamat, akkor bezárol elöttem a cinikus felelőtlenységnek ez az útja. *Az etika és a hasznosság egyesül, és ellentmondásban áll a haszonszámítással.*

A globalizálódott felelőtlenység

A világ globalizálódásának folyamata, amint azt eddig leírtuk, olyan folyamat, amely a valós világban zajlik le. Ha az emberi cselekvés hozta is létre, mégis magában a valóságban van jelen, ahogyan az megjelenik az ember számára. Márpedig úgy jelenik meg mint az ember életlehetőségének feltétele. Az ember maga van jelen ebben a valóságban, mert ez a valóság az ember életének feltétele. Ha ez a valóság elpusztul, az ember pusztul el. Az ember – Humberto Maturana kifejezésével élve – egyfajta belső surlódásban él ezzel a számára külső valósággal.

szó, mégpedig úgy, hogy a hatékonyságra kizárólag a „cél-eszköz-számítás” nézőpontjából gondolnak. A tapasztalati tudományok uralkodó módszertana tökéletesen beleillik a globalizálódásnak ebbe a felfogásába. Ez a módszer már önmagából kifolyólag és anélkül, hogy feltétlenül ez lenne a szándéka, kizárólag kereskedelmileg alkalmazható eredményeket képes szállítani. Másfajta ismereteket nem nyújt, hiszen eljárás módja nem teszi lehetővé, hogy egyáltalán ismeretekként fogja fel azokat. Ez a módszer abban áll, hogy elvonatkoztat a valóságos világ globalizációjától, s ennélfogva még a világ globalizációjáról szóló tudás is kicsúszik látóköréből. A racionális cselekvés ma még legismertebb elemélete Max Weberől származik, aki az effajta ismereteket egyszerűen elveti mint olyan „értékítéleteket”, amelyeket a tudomány nem képes nyújtani, és ezért nem is szabad nyújtania.

Ha viszont a piacok és a laboratóriumok hatékonysága a valóságos világ globalizációjától való elvonatkoztatáson nyugszik, miért beszélnek ma oly sokat a globalizációról?

A piac visszaél a „reális globalizációval”

Eközben létezik a globalizációnak egy másik, központi vonatkozása is, amelyről még nem szóltunk. Ezt a vonatkozást teljesen egyoldalúan szokás kiemelni, amikor a piacok globalizálódásáról beszélnek. Az információk, a számítások és a közlekedés globalizációja ez, s ez az, ami egyáltalán lehetővé teszi a glóbusz kiaknázását. Ebben az értelemben szokás „planetáris faluról” beszélni. Az információk és a számítások gyakorlatilag végtelen sebességre tettek szert, és közvetlenül váltak. Bolygónk bármely pontjáról egy napon belül el lehet jutni bármely másik pontjára. A glóbusz rendelkezésünkre áll.

Ezt az abszolút globalizálódást arra használták föl, hogy globális piacokat, főképpen globális pénzügyi piacokat juttassanak érvényre. Ezáltal lehetségessé vált, hogy a multinacionális vállalkozások világméretben tervezzék meg a társadalmi munkamegosztás hálózatát. E globális lehetőségek kihasználása olyan gazdaságpolitikához vezetett, amely a globalizáció politikája nevet kapta. A globalizáció ennek megfelelően annyit jelent, mint hatékonyan rendelkezésre állóvá tenni a glóbuszt, és eltüntetni az útból mindenfajta politikai és kulturális akadályt. Latin-Amerikában olyan politikáról van szó, amelyet gyakran *neoliberális politikának* neveznek, vagy a *strukturális alkalmazkodás politikájának*. Olyan feltételekről van szó, amelyeket egyes országok politikájának segítségével rákényszerítenek az összes többi országra, és amelyeknek az a rendeltetésük, hogy biztosítsák egy effajta globalizált gazdaság működését.

Ha most visszatérünk a globalizáció reális folyamatának korábbi elemzéséhez, akkor ismét csak le kell szögeznünk, hogy a piacok globalizálásának effajta folyamata feltételezi az elvonatkoztatást az említett reális globalizációtól. Eltekint tőle, és el is kell tekintenie tőle. A piacok globalizációja ezért úthengerként tapossa le a globálissá vált valóságos világot, amellyel teljesen összeegyeztethetetlen. A piacok globalizálása valójában totalizálásukat jelenti. A globalizálódott világot totalisan alávetik a tisztán a „cél-eszköz-számítás” szerint tájékozódó piaci tevékenységnek, amely ennél fogva ma talán a legnagyobb veszélyként lepleződik le az emberiség túlélése szempontjából.

Maga az a tény, hogy az információk és a számítások közvetlenné váltak, önmagában véve még egyáltalán nem kényszeríti ki a piacok totalizá-

lását, jóllehet előfeltétele e totalizálás lehetőségének. Pontosan meghatározott hatalmak kényszerítik rá ezt a politikát az emberiségre. Szó sincs arról, hogy a kommunikáció technikai eleve ezt eredményezné.

Mindent megcsinálnak, ami pénzt hoz

Mind a tapasztalati tudományok eljárás módja, mind a cél-eszköz-cselekvés csak azért létezhet, mert a cselekvők elvonatkoztatnak a valóságos világ globalizálódásától. Ezért elvonatkoztatnak azoktól a kockázatoktól is, amelyek ebből a globalizációból fakadnak. Amikor a piacok globalizációjáról beszélnek, akkor is arról van szó, hogy globálisan elvonatkoztatnak magának a valóságnak a globalizációjától.

Azáltal viszont, hogy elvonatkoztatnak a valóság globalizálódásától, láthatatlanná teszik az ebből fakadó hatásokat és kockázatokat, amelyek – ha egyáltalán észreveszik őket – jelentékteleneknek tűnnek, és amelyeket könnyedén eltüntetnek a végtelen technikai haladásra történő üres utalásokkal. Ezért aztán úgy tűnik, semmilyen látható alapja nincs annak, hogy korlátozzuk a technikai fejlődést, vagy kételkedjünk e fejlődés kereskedelmi alkalmazásában. A piaci tevékenység és a hagyományossá vált tudományos eljárás mód egyesül. A piac és a laboratórium egyesülése ez.

Igy jön létre ez az elv: **Ami hatékony, az szükséges is. Amit az ember képes megcsinálni, azt meg is kell csinálnia.** Mivel a cél-eszköz-viszonyra történő reflektálást sikeresen elnyomják, úgy látszik, mintha a cél-eszköz-cselekvést illetően nem léteznék semmiféle érdemleges határ. **A haladás misztikája eltüntet**

minden határt, és a hatékonyság mítoszának legfontosabb hordozójává válik. A közjó szükséges etikáját a terhelhetőség határaitra vonatkozó számítások pótolják.

A hatékonyság rajzolja meg a terhelhetőség határait, és minden cselekvést a terhelhetőség szélső határáig kell folytatni, hogy mindaz, ami lehetséges, meg is valósuljon. Az ember egész világát ennek a hatékonysági gondolkodásnak vetik alá, és annak a bírvágnak, hogy minden tudást a terhelhetőség végső határaiig használjanak ki.

Igy jön létre ez az elv: **Ami hatékony, az szükséges és jó is. Továbbá: Nem tudhatjuk, mire vagyunk képesek, ha nem tesszük meg azt, amiről meg akarjuk tudni, hogy képesek vagyunk-e rá. Csak-hogy: ha gondolkodásunk nem terjed a cél-eszköz-cselekvésen túlra, aligha válnak láthatóvá a cselekvés határai. A haladás-misztika képes minden határt eltörölni.**

Mindazonáltal mindig láthatóvá válnak határok is, mégpedig oly módon, hogy a piac hatékonyságának álláspontjáról nézve minden olyan követelés, hogy vegyük tekintetbe ezeket a határokat, a piac tönkretételének számít. A piac logikája ezért egyszerűen a piaci kereskedelem folyamatosságának „megszakítóit” látja e határookban, és a nemzeti várokozások elmélete (Robert Lucas, Sargent) kizárólag ilyenekként veszi őket tudomásul.

Csak az érintettek ellenállása képes határokat szabni

A terhelhetőség határai csak akkor válnak ténylegesen láthatókká a piac logikája számára, ha emberi ellenállás támad, és ha az ilyen ellenállási mozgalmak szembeszállnak annak a rombolásnak a folyamatával, amely a cél-eszköz-cselekvés totalizálásából adódik. A hatékonyság vezérelte cselekvés nem fedezi föl ezeket a határokat. Az ellenállás ezért a piac logikája felől nézve úgy jelenik meg, mintha ama többiek irracionálisításának – valamint az ő rosszakaratuk, irigységük és „populizmusuk” – eredménye lenne, akik nem képesek belátni a racionális cselekvés szükségességét. **A totális piac a gazdasági racionalitás maximumaként jelenik meg ebben az utópiában.**

A szakítópóba mint határ

Massis tábornok, aki az algériai hadműveleteket irányította, egyszer kijelentette: „A kínzás hatékony, következképpen szükséges.” A hatékonyságból következtetett a szükségességre. De az effajta hatékonyság csak azáltal lehetséges, hogy az ember a lehetséges határáig tör előre. A kínzás csak akkor hatékony, ha az elviselhető határáig hajszolja a megkínzottat.

Olyasmi ez, mint az anyag szakítópóbjára. *Az ember sosem tudhatja előre, hol a határ. Ha szakad az anyag, akkor tudjuk, hogy átléptük a terhelhetőség határát; vagyis csak utólag tudjuk meg, hol a határ.* Az anyag esetében most már tudjuk, mely pontig terhelhető.

A kínzás esetében azonban másképp áll a dolog. Ha túllépjük a határt, a megkínzott meghal. **Viszont a terhelhetőség határát csak úgy lehet megismerni, ha az ember átlépi.** Ezt a tudást azonban, eltérően az anyag szakítópóbjától, nem lehet többé alkalmazni.

A hatékonyságnak azonban szükség van *erre* a határfogalomra, és szüksége van *arra* az elképzelésre, hogy a próbát a határig folytassa.

Ezt a kínzásról alkotott elképzelést már a tapasztalati tudományok bölcsőjében megtalálhatjuk. Több mint 300 évvel ezelőtt **Francis Bacon ezzel az elképzeléssel indította útjukra a természettudományokat:** „Kínpadra kell vonni a természetet, míg el nem árulja titkait.” Megszakítás nélküli élvezetként fogta fel a természettudományokat. Akárcsak Massis tábornok, ő is elmondhatta volna: „A kínzás hatékony, következképpen szükséges.”

Bacon ily módon a spanyol nagyinkvizitornak, Torquemadának felel, aki a 15. század végén a következő kérdést tette föl: „Megengedett-e, hogy egy eretneket *ne* kínozzunk

Noha a cél-eszköz-cselekvés nem ismeri föl a terhelhetőség határait, ténylegesen adódnak ilyen határok az érintettek ellenállásának eredményeként. Ezért ebből a cselekvésből olyan kritériumot fejlesztenek ki, amelynek megfelelően megpróbálják a terhelhetőség határáig kiterjeszteni a cselekvést. *Minden emberi gondolkodást és cselekvést ennek a hatékonysági gondolkodásnak és a lehetséges végső határok effajta kihasználásának vetnek alá.*

A piac és a laboratórium egyesítése ily módon egy mindent totalizáló hatalmat hoz létre, amely most aláveti önmagának a glóbuszt. Cselekvési elvei a cselekvés minden területén megjelennek.

meg?” Válasza: „Nem megengedett, hogy ne kínozzuk meg, hiszen ha nem kínoznánk meg, megfosztanánk őt az utolsó esélytől, hogy megmentse örök lelkét.” Az eretneknek joga van ahhoz, hogy megkínnozzák. *Bacon szekularizálja ezt az álláspontot, amikor az örök lélek helyébe a végtelen technikai haladást állítja. Ebből láthatóvá válik, hogy az inkvizíció volt az a kultúrforradalom, amelyből a modernitás fakadt.*

Egy újságíró kérdésére: „Az Ön véleménye szerint mi fog történni a modern globalizált gazdaságban?”, Thurow azt felelte: „*Teszteljük a rendszert. Milyen mélyre zuhanhatnak a bérek, milyen magasra hághat a munkanélküliség, mielőtt még a rendszer összeomlana. Azt hiszem, az emberek egyre inkább visszahúzódnak... Meg vagyok győződve arról, hogy az ember általában csak akkor látja be a dolgok megváltoztatásának szükségességét, ha válságba kerül*” (Spiegel 1996/40, 146. o.).

Ez nem más, mint az anyag szakítópóbjára – az emberek közti viszonylatokra alkalmazva. Ugyanis nem egyszerűen a rendszert tesztelik, hanem az emberiséget magát.

Ezt követte aztán egy másik újságírói kérdés: „Mennyi piacot bír még ki a demokrácia?” Egy újság pedig azt kérdezi: „Mennyi sportot bír ki az Alpok?”

Mindent megkínnoznak, mindent szakítópóbjának tesznek ki: a természetet, az emberi kapcsolatokat, az életet és az embert magát. A haszonszámítás mindent megragad, és következképpen mindent elpusztít.

Világunkat a szélső határig megterhelni azt jelenti, hogy túllépjük a határt. Ez azonban az emberiség kollektív öngyilkosságát jelenti.

A hasznosság másfajta felfogására van szükségünk

Ennélfogva hasznos, ha a haszonszámítást a saját határai közé utasítjuk. A felelősségvállalás akkor hasznos, ha szembeszegül a haszonszámítás totalizálódásával. Ez hasznos dolog, egyidejűleg azonban etikai követelmény is. A hasznosság és az etika itt közös dimenzióban jelenik meg. Ez a dimenzió egyidejűleg a reális világ globalizációjának dimenziója, amelyben a gyilkosság öngyilkosság. A hasznosnak *ezt* a dimenzióját azonban láthatatlanná teszi a haszonszámítás.

Csak ebben az irányban haladva remélhetjük, hogy választ találunk. **Hasznos nem alkalmazni a kínzást, jóllehet így talán nem jutunk hozzá azokhoz az információkhoz, amelyeket a kínzással kisajtolhattunk volna.** **Hasznos az eleven emberi kapcsolatokat megtartani, még ha csökken is a nyereségarány. Hasznos a természetet megőrizni, még ha ezáltal csökken is a növekedés tempója.** Ezeket a hasznos dolgoknak a megtevését azonban az etika is megköveteli. **Az etika hasznos, csakhogy épp a haszonszámítással nem lehet megragadni az etikát. Az etika hasznos, és épp emiatt áll ellentétben a haszonszámítással és a haszon maximálásával.** A felelősségvállalás az etikában gyökerezik.

Mindazonáltal van ennek az álláspontnak egy alapvető előfeltétele: **az, hogy minden haszonszámítást meghaladóan elismerjük a másikat mint alanyt.** És itt nemcsak a másik ember elismeréséről van szó, hanem éppúgy minden körülöttünk létező természeti lény elismeréséről is. Szükségszerű, hogy viszonylagosítsuk a haszonszámítást, ha biztosítani akarjuk az emberi élet lehetőségének feltételeit.

A biztonság kultúrája, amelyről ma annyit beszélnek, nem jöhet létre a másik ezen elismerése nélkül. *A félelem rossz kalauz. Egyáltalán nem vezet automatikusan a biztonság valószínűségéhez. Sokkal valószínűbb, hogy az emberiség kollektív öngyilkosságának misztikájához vezet.*

A másik minden haszonszámítást meghaladó elismerésére kell építenünk. Ez egyszerre hasznos és felelősségteljes dolog. Csak erre alapozhatók az emberi jogok. Az is emberi jog, hogy elismerjük a természetet, és hogy a természetnek joga van arra, hogy ne pusztítsuk el.

Fordította: r.s. és g.g.a.

Forrás: Junge Kirche, 1998/5

A Fülöp-szigetek Ázsia gazdaságilag szegényebb országai közé tartoznak, ahol emberek millióinak kell a túlélésért és jogaikért harcolniuk. A Marcos-rezsim bukása után csökkent a nemzetközi érdeklődés az emberi jogok itteni helyzete iránt. Mint ahogy azt alábbi cikkünk is bizonyítja, alaptalanul.

Niklas Reese

A fejlődés agressziója

Emberi jogok és neoliberalizmus¹ a Fülöp-szigeteken

A Nyugat társadalmi sok mindenre büszkéek, mégis — úgy tűnik — semmi sem olyan szent számukra, mint az emberi jogok. A felvilágosodás középpontjaként azon az egyszerű, de mindig is forradalmi elven alapultak, miszerint minden egyes ember méltóságát és az élethez való jogát mindenhol és minden körülmények között védeni kell. Bennük kiolthatatlanná vált a szabad, egyenlő és testvéri viszonyok utáni vágy, amely már századunk elejét is jellemezte.

Hosszú ideig a „klasszikus emberi jogok”, azaz a civil és politikai jogok álltak a nemzetközi emberi jogi tevékenység középpontjában.

A gazdasági, szociális és kulturális emberi jogokat (GSZK-jogok) másodrangúnak, alárendeltnek tekintették. Társadalmaink fejlődő gazdaságának következtében azonban az utóbbi években fokozottabban a nemzetközi emberi jogi mozgalom figyelmének középpontjába kerültek. Úgy látják, az emberi méltóságra nézve a munkanélküliség, a védtelen és rosszul fizetett munkaviszonyok, a szociális állam leépítése, a környezetpusztítás, a földki-sajátítás vagy a kitelepítés nagy veszélyt jelent.

A politikai és civil jogok éppúgy, mint a gazdasági, szociális és kulturális jogok *egyenértékűek, elválaszthatatlanok* és ami a legfontosabb, *interdependensek* (egymással kölcsönös függésben állnak). A „Task Force Detainees of the Philippines” (TFDP) nevű Fülöp-szigeteki emberi jogi szervezet legújabb jelentésében ez áll: „A szegénység és szükség idején az emberi jogok a pénz- és erőforrások újraelosztását jelentik.” *A fejlődés agressziója* nem kevésbé sérti az emberi jogokat, mint a cenzúra vagy a kínzás.

Az 1966-os szociális egyezmény, mely a GSZK-jogokat kodifikálja és érvényes nemzetközi jogot fejez ki, kötelezi az egyezményt jóváhagyó államokat az emberhez méltó élet feltételeinek megteremtésére, azok megvédésére, amennyiben egy harmadik nem ismeri el a jogokat, és arra, hogy azokat egyedi eljárással szavatolják is.

Ezáltal az állam vagy a „nemzetközi közösség” kötelessé válik beavatkozni, ha az emberi jogokat megsértik.

A neoliberalizmus

és az emberi jogok

A neoliberalizmus minél nagyobb piacot akar kiépíteni, minél kevesebb állami beleszólással. *A szerkezetátalakítás tehát lényegében a világpiac felé való orientálódást jelenti, és az állam kivonását a gazdaságilag fontos területekről, mégpedig úgy, hogy a közjavakat és -feladatokat privatizálják, a piacot javító és a gyengébb szektorokat támogató szubvenciókat megvonják és szelektíven szabályozzák.* Az állam feladata pedig, hogy optimálisan garantálja a tőke keretfeltételeit és ösztönzését, majd hagyja, hogy a piac irányítsa; a törvényről és a rendről gondoskodik, a továbbiakban pedig álljon félre az útból.

A neoliberálisok kiindulópontja szerint a szegényekről és hátrányos helyzetűekről is legjobban a piac gondoskodik, mivel a szegények számára a felemelkedési lehetőséget leginkább a társadalom minden területén fellépő határtalan piacközpontúság jelenti. Az erősebb győz!

A „Harmadik Világ” országaiban pontosan a Nemzetközi Valutaalap szerkezet-átalakítási programjai vezetnek a GSZK-jogok, azaz a táplálkozáshoz, munkához, egészséghez, művelődéshez, (tovább-) fejlődéshez való jog megsértéséhez. A neoliberálisok fejlődés-ideológiája a jólét szigeteit hozza létre az inség tengerének közepén. Rablógazdálkodást folytat a természetben az eljövő generációk kárára, és az emberi jogokat csak annyiban veszi figyelembe, amennyiben azok a gyarapodás és az anyagi bőség kényszerkérpzetének a szolgálatában állnak. Az emberi jog az ökonomizmus számára nem cél, hanem eszköz.

Először a fejlődés, utána jöhet csak az ember. Feltűnően egyet gondolnak erről a neoliberalisták és az „ázsiai értékek” védelmezői. *Az emberi jogok ily módon való megsértése miatt ho-*

nosodott meg a „fejlődés agressziójának” a fogalma.

Ezidáig a Fülöp-szigeteken működő emberi jogi mozgalom is a „klasszikus” emberi jogok, azaz a polgári és a politikai jog megsértésére irányította figyelmét. Munkájának középpontjában a kínzások, az önkényes politikai letartóztatások, a katonaság részéről elkövetett erőszak és gyilkosságok, valamint az emberi jogoknak a közintézmények általi megsértése állt.

A Marcos-diktatúra 1986-os bukása után, különösen az utóbbi időkben javult a politikai és civil emberi jogok helyzete. Az elhúzó polgárháború miatt azonban a klasszikus emberi jogokat továbbra is megsértik. Egyesek „eltűnnek”, másokat megkínóznak. Míg a vezetés hivatalosan 40-nél is kevesebb politikai fogolyról beszél, addig a TFDP 184 foglyot számol. Ezenkívül a fejlődés agressziója is sok helyütt a klasszikus emberi jogok megsértéséhez is vezet. **A fejlesztési területeken mutatható ki a legtöbb katonai föllépés** és egyúttal az emberi jogok megsértése. Egyes területeket az azal az ürüggyel militarizálnak, hogy az a felkelés leveréséhez szükséges. Valójában azonban azért *üzik el a lakosságot, hogy a vidéket a jobbára külföldi konszernnek számára a lehető legzavartalanabban hozzáférhetővé és használhatóvá tegyék.* Az utóbbi két évben kb. 160 000 ember esett áldozatul ilyen „kitelepítésnek”.

„Fülöp-szigetek 2000” — neoliberalizmus a javából

Még a klasszikus emberi jogoknál is feltűnőbb módon sérti meg a GSZK-jogokat a „fejlődés agressziója” a Fülöp-szigeteken. Ennek okát a Nemzetközi Valutaalap szerkezet-átalakítási programja mellett a „Fülöp-szigetek 2000” nevű fejlesztési programban kereshetjük. Az egésznek a célja a Fülöp-szigetek világpiacképessé tétele a gazdaság fokozott iparosítása, átszabályozása és privatizálása által. Mivel ez a politika kizárólag a gazdasági növekedésre és a világpiacba való beilleszkedésre, a teljes versenyképességre és

1 Olyan gazdasági és szociológiai elmélet, mely szerint az állam a gazdasági fejlődés folyamatába nem avatkozik be, de a szabad piacgazdálkodás, a szabad konkurencia érvényesülését biztosítja.

exportorientáltságra, a devizaszerzésre és a átszabályozott nemzetközi kereskedelemre összpontosítja figyelmét, **szociálisan érintetlen marad a szegényekkel és munkanélküliekkel szemben, és — különösképpen vidéken — továbbra is a társadalom perifériájára szorítja őket.**

Az egyre csökkenő állami bevételek az állami tartozás visszafizetésére, az export támogatására és — kiváltképp a kulcstermékeket előállító szektorokban — az infrastruktúra kiépítésére mennek el. Mivel ezek csak a világpiacra irányulnak, de a hátszaggal való kapcsolattartásra nem terjednek ki, kiépítésük vajmi kevésbé járul hozzá az ország fejlődéséhez.

Az állam anyagilag támogatja, kiváltásokkal ruhazza fel és sok évre előre felmenti az adófizetési kötelezettség alól azokat a beruházási területeket, amelyek a világpiacra különösen nagy bevételt jelentenek, vagy amelyek már világpiacképesnek bizonyulnak, mint pl. a bányászat vagy az óriásültetvények, de ide sorolható az ékszeripar, a hajóipar vagy az élelmiszer-feldolgozás is. A vámok csökkentésével a hazai gazdaság erőteljesebben ki van téve a világpiaci konkurenciának.

Meg tudta-e hát tartani a neoliberalizmus azt az ígérteit, miszerint az erősebb piacorientáltság a szegénység javára válik? Az átlagéletkor ugyan meg-

nőtt (az 1975-ben nyilvántartott 57,8 évről 1995-ben 65 évre), az analfabétizmus is csökkent éppúgy, mint a gyermekhalálozások száma. A bevételek és javak elosztásakor keletkezett **egyenlőtlenség mégis megmaradt** az utóbbi három évben. Csak a társadalom legfelső 10%-a tudta növelni vagyonát. Az ország összbevételének rájuk eső része időközben 39,7%-ra nőtt (1994-ben csak 35,5% volt). A keresetük a társadalom legalsó 10%-ának (amelyre az összbevételnek csupán 1,7%-a esik) a 23,8-szorosára emelkedett (1994-ben a 19-szerese volt). Továbbra is a lakosság több mint 40 %-a él az amúgy is megszorításokkal megállapított létminimum alatt.

A közjavak privatizálása az egészségügyi ellátások drágulásához, a víz- és energiadijak növekedéséhez vezet, hiszen a magánvállalatok racionalizálják az árakat, és azokat a profitra törekedve emelik meg, figyelmen kívül hagyva az ellátás szempontját. Ez különösen az alsó rétegeket érinti.

A városi és vidéki (jobbán mondva: a világpiaci érdekeltségű központok és a „használatlan” periféria) közötti szakadék megnőtt. A fejlődésnek csupán szigetei, ill. enklávéi keletkeztek, több nem. Az abszolút szegénység visszahúzódása majdnem kizárólag csak városi jelenség, a vidéki lakosság 68%-a továbbra is szegény.

A szegények alapszükségleteinek háttérbe szorítása

Mit jelent hát a „nagy fejlődés” a Fülöp-szigetek egyes társadalmi rétegei számára? A világpiacra irányultságában a „Fülöp-szigetek 2000” **elhanyagolja a táplálkozáshoz való jog kérdését**, nem veszi figyelembe az ország és az emberek lehetőségeit és eszközeit, amivel alapszükségleteikről tudnának gondoskodni.

A világpiacképes, devizahozó termékek (mint pl. a banán, ananász, vágott virág) támogatása az **alapvető élelmiszerek (kukorica, rizs) rovására megy.** A rizs- és kukoricaultetvényeket a felére csökkentették. Ezt intenzív és gyakran monokultúrás gazdálkodással kell kiegyensúlyozni, amelyet hosszú távon nem lehet folytatni. De a rizstermelés csak a múlt évben 13,7%-kal, a kukoricatermelés pedig 23,5%-kal csökkent.

A vidék növekvő árai és az exportorientált mezőgazdaság szelektív anyagi támogatása által **a piac elűzi termékeny földjeikről a kisparasztokat**, és ezzel a földnélküli, munkanélküli és bizonytalan egzisztenciájú emberek számát növeli. A feljegyzések szerint növekszik a vidéki birtokok és termelés koncentrációja.

A „Fülöp-szigetek 2000”-nek az **ipart erősítő és turizmust támogató szemlélete mellett az élelmiszerterme-**

lés növekvő privatizálása is hozzájárul a lakosság élelmészeti helyzetének romlásához. Mindenesetre a fennhangon meghirdetett „átfogó agrárreform-program” csak blöff. Újabb és újabb kibúvók és kivételek egyre több földet vonnak ki a reform köréből. Ehhez jön még az anyagi támogatás hiánya, a hiányos átállási mechanizmusok és sokszor még a nagyon lassú ügyintézés is.

Egyre több olyan megművelhető és termékeny földet alakítanak át ipari központtá, kereskedelmi területté — óriásültetvényekké, turistaközpontokká, golfpályákká vagy építési területekké —, amelyeket az államnak kellene megszereznie és családtagok egységekre osztania. Így ezeket **a földet is kivonják a földreform alól.** Mit érdekl

a „szabadpiacot” az, hogy a parasztcsaládoknak szükségük van a földre, hogy el tudják látni magukat, vagy legalábbis alapvető szükségleteikről gondoskodni tudjanak? Egy olyan plutokráciában, ahol egyedül a vásárlóerő számít, egyre több a kereslet a golfpályák iránt, hiszen ezek hozzák a pénzt.

A szociális juttatások eltörlése

Megnőtt a munkanélküliség: 1997 áprilisában a lakosság 10,4%-a volt munkanélküli, 1998-ban 13,3%-a. 4,3 millióan időközben váltak munkanélkülivé, nem beszélve a munkaváltoztatásról és az alulfoglalkoztatottságról. A válság miatt most olyan sok Fülöp-szigeteki öslakos kényszerült külföldre, mint még soha: 747 696-an.

A „Fülöp-szigetek 2000”, a munkanélküliség egyik okozója, még a lehetőséget sem teremti meg az újrakezdéshez. Mind a nyilvános szektorban, mind a magángazdaságban véghezvitt racionalizálás még nagyobb munkanélküliséghez vezet, és még az oly nagyon körülrajongott külföldi befektetők sem igen kínálnak új munkahelyeket. Éppen a *big business* iránti elfogultsága miatt válik a neoliberalis gazdaságpolitika azoknak a kis- és középüzemeknek a terhére, amelyekben rendszerint munkaigényesebb termelés folyik.

A munkafeltételek romlanak, míg a védtelen foglalkoztatási viszonyok, alkalmi munkák száma és a kitelepítés mértéke egyre nő. **A munkások jogait (sztrájk- és gyülekezési jog) folyamatosan megsértik, a szakszervezetek működése pedig különböző akadályokba ütközik.** Egyre jobban elharapóznak a *hire and fire*-elv alapján

történi felmondások. A reálbérek csökkennek, a szociális juttatásokat eltörlik, és az új foglalkoztatottaknak még csak nem is garantálják. *Gyakran a minimálbért sem fizetik ki, és — különösképpen a szabad termelési övezetekben — a munkaügyi szabványokat is folyamatosan megsértik* (a munkahelyi biztonságot, valamint a gyermekek foglalkoztatását illetően). Ismét megnőtt a nők minden formában való megkülönböztetése a munkaerőpiacon. A törvényhozás olyan munkát akar teremteni, amely versenyképes, azaz olcsó és rugalmas.

A városközpontokban a lakosság közel 40%-a él sűrűn, egymással összezsúfolva, megfelelő infrastruktúrával nem rendelkező nyomornegyedekben. A városi szegények helyzeté-

Környezetrombolás a külföldi vállalkozók érdekei miatt

A természet is fokozatosan a fejlődési agresszió áldozatává válik a Fülöp-szigeteken. **Erdőirtás és erózió, vízszennyezés és a tenger állat- és növényvilágának pusztítása, a fajok sokféleségének elvesztése** — mindez következménye annak a gondolkodásmódnak, amely a vég nélküli gyarapodást tűzte ki célul. 1982-ben még az ország 40%-át borította erdő, 1996-ban már csak 20%-át. Marinduque erdőterületeinek csak 3%-a élte túl a Mar-copper cég erdőirtási engedélyét.

De ez a politika mégcsak nem is végez számításokat. A TFDP nevű emberjogi szervezet éves összegzése a következő: „A károk, amelyeket a parasztoknak, halászoknak és egyáltalán az egész országnak el kell szenvednie — a vizek, talajvizek szennyezése, az öntözőrendszer megrongálása, a földcsuszamlások, a birtokrendezés, az árvíz-katasztrófák és az éhínség megnövekedett valószínűsége és súlyos következményei folytán — jócskán felül fogják múlni azokat a mindenkor bevételket, amelyek a természet kizsákmányolásából származnak.”

A környezet számára **a legnagyobb veszélyt jelenleg a külföldi bányavállalkozók jelentik.** Az ásványkincsekben és nemesfémekben gazdag he-

Az őslakosság — a fejlődési törekvések áldozata

Éppen az őslakosság az, akinek a legtöbbet kell szenvednie a „fejlődés nemzetközi érdekének” törvény szerinti elsőbbsége miatt. **A bennszülöttek földjeik elhagyására kényszerülnek, és szenvednek a vég nélküli környezetszennyezés miatt.** Különösképpen a bányavállalkozók és fakitermelők tevékenységének esnek áldozatul. Életfeltételeiket az infrastruktúra javítására irányuló nagyszabású tervezetek (gátak, erőművek) is veszélyeztetik.

A Fülöp-szigetek modern társadalmának és a hagyományos földjognak egymástól eltérő tulajdonértelmezése folytán **a bennszülöttek illegális tele-**

nek javítására irányuló számos program azonban a valóságban — megfelelő pénzügyi kidolgozás és jogi végrehajtás hiányában — jóval a szükségletek mögött marad. Az állami lakáspolitikát továbbra is a felső- és középrétegeknek kedvez. A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, gyermekek, idősek, fiatalok — javát szolgáló hivatott programok is mind visszafogottak. **A szegénység arca továbbra is nőies vonásokat mutat.** A „Social Watch” megállapítása szerint „nyilvánvaló, hogy a kormány a maga liberális, átszabályozó és privatizáló politikájával hamarabb juttat szegénységre, mint hogy a szegénységet felszámolni kívánó programjait megvalósítsa.”

gyekben ugyanis feltétel nélkül folytathatják tevékenységüket. A külszíni fejtés során a faállomány jelentős mértékben pusztul, az őslakosok földjeik elhagyására kényszerülnek, és a vízforrások is kiapadnak.

Már több mint 2 millió hektárnyi területet adtak el magánbefektetőknek, további 5,6 millió hektárra pedig már van jelentkező. Ez azt jelenti, hogy végül az ország 26%-a esnek áldozatul a külföldi bányavállalkozók kereskedelmi kizsákmányolásának. **Egyes vidékeken már a terület több mint 40%-án engedélyezték feltárási és fejtési szabadalmaikat.** Természetbarát-igazolványt könnyen be lehet szerezni, azt pedig azután nemigen ellenőrzik. Így tudják a külföldi konszernek folyamatosan és legtöbbször büntetés nélkül kijátszani a környezet-felügyelőséget is.

A tetemes háztartási kiadások, a rendkívüli adóteher, a kiapadó devizatarifalékok és a más nemzetgazdaságokkal folyó felerősödött konkurencia arra adnak ösztönzést, hogy a rövidtávú értékesítési érdekeket a hosszú távú fenntartási érdekek fölé helyezték, és hogy tovább folytassák a rablógazdálkodást a természet rovására.

pesekké válnak saját, őseiktől örökölt földjükön. Egyik oldalon a nyugati magántulajdon, másik oldalon az ország, amely a közös tulajdonért felelős: egy példa arra a kulturális erőszakra, amelyet a Fülöp-szigetek társadalmára az őslakosságon elkövet.

És bármilyen érdekesen hangzik is: **még a környezetvédelem is az ő rováusukra megy.** Ahhoz, hogy a környezetre vonatkozó megállapodásokat betartsák, egyes, a világpiactól távol eső területeket abszolút védettnek nyilvánítanak. Ez azt jelenti, hogy **ott semmiféle gazdasági tevékenységet nem lehet folytatni, sőt még a letelepedés is**

tilos. Az ott született emberek tehát arra kényszerülnek, hogy elhagyják otthonaikat. Az ezt követő beolvadás kényszeredett asszimilációhoz vezet, ez pedig a kultúra halálát jelenti. Aki elveszi a földjüket, az az életüket veszi el.

Az újrakezdés

„Erap a szegényekért” (*Erap para mahirap*), hangzik Joseph „Erap” Estrada, az új elnök választási jelmondata, akit pontosan a szegényebb rétegek elsöprő többségű szavazata juttatott győzelemre. Az új elnök bevezető beszédében is a szegények mellett szállt síkra. „Itt az idő”, mondta, „hogy az egyszerű emberek is jobban részesüljenek a nemzeti jólétekből. Miért kell a gazdasági fejlődésnek a nép rovására történnie?”

„Erap” is folyamatosan a nemtetszését fejezi ki a neoliberalis purizmussal szemben, éppúgy, mint elődje, Ramos, de ő a hangsúlyt mára helyezi. Tervei között szerepel egy olyan állami beavatkozás, amely a szegényeket mindekelőtt gazdaságilag erősíteni. *Good governance-t* hirdet: **az állami kereskedelem hatékonyságának javítását, a korrupció felszámolását és magánjellegű ügyfélpolitika helyett állami fejlesztési alap megteremtését.** A kistermelőket és a középrétegeket úgy kívánja erősíteni, hogy elsősorban állami eszközöket bocsát rendelkezésükre kedvezményes kölcsön vagy segély formájában. Tervei között szerepel még egy nemzeti földhasználati program is, mely szerint a termékeny földterületek kizárólag a hazai élelmiszergyártás számára lennének fenntartva. Harco „Boy” Moralesszel pedig olyasvalaki került a földreformért felelős tárca élére, aki a Marcos-rezsim alatt a felszabadítási mozgalom tagja volt, és aki már hivatali működésének első hónapjaiban is határozottan a földreform folytatását szorgalmazta.

Úgy tűnik, Estrada a kör négyszögösítésén fáradozik, amikor olyan átalakítási programokat tűz ki, amilyeneket a társadalom még elbírná. Elkerülhetetlennek lát további megtakarítási programokat, amelyek ugyanakkor semmiképpen sem mehetnek tovább a szegények terhére. Elemi szükségleteiket nem lehet tovább feláldozni a neoliberalis fejlődés oltárán.

A jövőben **az emberi jogi mozgalomnak fontos feladata** lehet felébreszteni és elmélyíteni annak tudatát, hogy mind a politikai és civil, mind pedig a szociális, kulturális és gazdasági emberi jogok egyenértékűek, egymástól elválaszthatatlanok és egymással kölcsönös logikai viszonyban állnak. Ezért a TFDP 1996-ban kiterjesztette munkáját a gazdasági, szociális és kulturális jogok területére is.

Fordította: Steiner Krisztina

Forrás: Junge Kirche, 1998/12

Alfred Mechttersheimer

Az amcsik, az amcsik mindenekfölött?

Szép új világrend

Annak idején az USA morális vereséggel fizetett az Öböl-háborús katonai győzelemért. Ami a jog és a szabadság melletti politikának tünt, *gátlástalan, milliók halálát és nyomorát követelő hatalmi politikaként lepleződött le.* A beugratott világ fölismerete, hogy a háború nem maga a rezsím, hanem csak annak illetlensége ellen irányult. A diktátor maradt, kurdok és siiták haltak meg az amerikai katonák helyett.

Az amerikai elnök bejelentette, hogy a „Sivatagi vihar hadműveletnek” kell a nemzetközi cselekvés mintaképévé válnia, és az Öbölben elért siker egy új világrend alapja. Ha ez a bejelentés valóra válik, veszélyes kor köszönt az emberiségre. George Bush kijelentette hivatalba lépésekor, 1989 januárjában: „A világ diktátorainak napjai meg vannak számlálva.” De *hogyi ki diktátor, és ki nem, azt az USA elnöke szabja meg.* Az olyan rezsimok, amilyenek Indonéziában, Kelet-Timorban, Haitin, Chilében, Zaire-ba, vagy Salvadorban pusztítanak és gyilkolnak, lábbal taposhatják a nyugati ideálokat. Aki Amerika mellett van, mint a marokkói kormány, az megkínozhatja belpolitikai ellenfeleit, és kiírhatja a kisebbségeket. *Az USA útját a világhatalmi helyzethez áldozatok hekatombái szegélyezik a harmadik világban.* Főnt a high-tech harcirepülőket, lent a készleges diktátorok kinzókamrái.

Az amerikai szupremácia fő oka abban az uralmi ideológiában rejlik, amelyre ez a szupremácia a békétlen „pax americana-t” építi. *A nyugati áruk és a nyugati értékek kombinációja* történelmileg példátlan látványosságot fejlesztett ki, amely egyetemes érvényességre tör, és amelyet teljesen az USA-val azonosítanak. Az USA a „föld legjobb harcigép-flottájával” (Thomas Kelly tábornok) és a támaszpontok globális hálózatával ellenőrzi az egész amerikanizált világot. A föld az amcsiké.

Csak a Szovjetunió ellen viselt 45 éves hideg háború után vált biztossá, ki a valódi győztese a 2. világháborúnak. Az USA-nak sikerült elérnie, hogy a Szovjetunió, vagy a gazdasági nagyhatalom Japán és Németország ellensúlya, ill. az ENSZ helyesbítései nélkül, a maga elképzelései szerint uralja a világot. Ha az USA háború mellett dönt, akkor „a világ maradéka” nem

fogja ezt megakadályozni, hanem hiszen támogatja pénzzel és csapatokkal. Ezért nincs mit csodálkozni azon, hogy a szovjet-amerikai hatalmi versengés befejeztével *az ENSZ a legerősebb tagország eszközévé vált.* Amint korábban a szuperhatalmak döntetlenjét tükrözte, most is az új hatalmi viszonyokat testesíti meg. A Biztonsági Tanács csupán közjegyzői hivatal, amely határozataival a mindenkori világpolitikai erőállást rögzíti. *Ezért az ENSZ sosem az igazságnak szerez érvényt, hanem csupán a hatalmasok ökológját igazolja.*

Nem véletlen, hogy az a világszervezet, amely a kelet-nyugati konfliktusban rendszeresen csődöt mondott, az első nagy észak-dél (az Öböl-)háborúban rögtön cselekvőképessé vált, hiszen *a sokat bizonygatott „új világrend” valójában csak a régi, a világháború utáni rend módosítása.* Ez megmutatkozik a Biztonsági Tanács összetételében, hiszen 1945 vétőjoggal felruházott négy győztes hatalma, kiemésülve a Kínai Népköztársasággal, több joggal rendelkezik, mint a többi 155 ENSZ-tagország együttvéve. A Biztonsági Tanács a gazdaságilag megerősödött világháborús ellenfelekkel, ill. a korábbi gyarmatokkal szembeni kartell.

A kelet-nyugati konfliktus idején sok fiatal állam bizonyos politikai függetlenséget tudott kivívni egykori gyarmatosítójával szemben, kihasználva a szocialista-kapitalista versengést. A szocialista hatalmi blokk szétesésével veszendőbe ment ez a cselekvési játéktér. A blokkok nélkül mozdulatlaná vált a blokkon kívüliek mozgása. A harmadik világ létfeltételeit ismét teljesen kívülről diktálják.

A világ állapota megfelel azoknak a módszereknek, amelyekkel megszervezik. *A jogtalankodás rendje ez, amelyben kizsákmányolás, diszkrimináció és globális környezetpusztítás folyik,* és az emberiségnek legalább egy harmada a szegénységi küszöb alatt él, miközben a világ népességének egy negyedét kitevő ipari országok az összes erőforrások három negyedét használják el.

Mivel mind a gazdag, mind a szegény országok hatalmi elitjeinek az az érdeke, hogy a világ állapotán elvileg semmit se változtassanak, *rögtön közbelépnek, ha veszély fenyegeti a nyil-*

vánvaló és a strukturális erőszak globális rendszerét, de sosem lépnek föl azért, hogy mondjuk megmentsek azt a 40.000 gyereket, aki naponta elpusztul. Összhangban áll ennek az erkölcs-telen rendnek a törvényeivel, ha a világ hatalmasai megsemmisítő háborút folytatnak, hogy megvédjenek egy baráti diktátort egy kegyvesztett diktátortól.

Naiv dolog lenne azt várni, hogy az USA világszerte változtatni fog egy olyan állapotban, amely saját országában normának számít. Kerekén 5000 USA-polgárnak több vagyona van a bankszámláján, mint a többi 250 milliónak összesen. Az a növekedési örület, amely csak a jövő könyörtelen kizsákmányolásával finanszírozható, sehol sem uralkodik olyan erősen, mint az egykori „új világban”. De a washingtoni *Food Research and Action Center* vizsgálata szerint az USA-ban már most 5,5 millió 12 év alatti gyermek nap mint nap éheznek, és további 6 millió alultáplált. A koresoport több mint 25 %-a. Az USA a világ leginkább pocsékoló állama. A világnépesség 5 %-ával az egész földön kitermelt kőolaj 25 %-át fogyasztja el; hasonló részesedése van a káros anyagok kibocsátásában.

Az ilyen megosztott társadalomnak ahhoz, hogy össze lehessen tartani, szüksége van a hurrápatrizmusra és az egyirányúsított médiumok által ösztökélt nacionalista pókhendiségre.

Az USA nem imperializmust gyakorol, *hanem maga az imperializmus.* Örökösen „új határok” felé tör. Véres terjeszkedésének folytonossága az indiánok kiirtásától a latin-amerikai tartós beavatkozásokon, a drezdai, hirosimai és vietnami büntettek kérésztül az iraki Bászra mellett 1991 januárjában végbevitt vérfürdőig terjed.

Az amerikai kül- és belpolitikát az *erőszak gátlástalan készsége* kapcsolja össze. Ahol halálra ítélték ezrei várják, hogy az állam kivégezze őket, ott a társadalmi erőszak gátja is alacsony. Több mint 11 millió lőfegyver van magántulajdonban. A gyilkosságok száma folyamatosan emelkedik. Az amerikai polgárt agresszivitásra nevelik, a sportban, az üzleti életben és a mindennapi erőszak révén, amelyet a filmek és az elektronikus médiumok egyre féktelenebbül dicsőítenek. Min-

egy, hogy filmen vagy a külpolitikában, a legvisszataszítóbb rémtettek is felszabadító aktusnak, az elviselhetlenné vált feszültség levezetésének tűnnek a publikum számára. A vérengző barbárságra nem undor és iszony a válasz, hanem a jóleső, kielégülést okozó érzés, hogy egy magasabb igazságszágnak lettek a részesei.

Elbűvölő dinamikát nyújt az USA-nak az a tudat, hogy egy misszió, egy isteni megbízás hordozója. Amint Robert N. Bellah jellemezte az amerikai „civil vallást”, az amerikaiak még mindig kiválasztott népként érzik magukat, amely egy megígért földet népesített be. A probléma azonban az, hogy az amerikaiak alapjában véve elvileg hátráltatannak tartják államuk területét, és hisznek abban, hogy ami Észak-Amerikának jó, annak az egész világot boldoggá kell tennie.

A világ sikeres amerikanizálását azonban nem annyira az USA-nak kell felróni, mint szerte a világ kontinensein azoknak, akik nem védekeztek ellene, például a németek, akik saját politikai identitás hiányában semmilyen ellenállást nem tanúsítottak. A kelet-nyugati konfrontáció a szovjet uralmi szféra határán, Németország megosztása, az amerikai felszabadítás következtében megvalósult gazdasági felemelkedés — mindez hamis barátképet teremtett, amely vakká tette a németeket az USA-ból kiinduló pusztító tendenciák iránt.

Elemezni kell és *le kell győzni az amerikanizmus jelenségét,* azt a szellemi magatartást és cselekvésmódot,

amely — észlelőképesége megbetegedvén — pozitívnak tart, átvesz és lemásol mindent, ami amerikai, és kiolt minden USA-kritikát. Az a tény, hogy ott több erdőirtás folyik, mint Brazíliában, nem hatol el az emberek tudatáig, amint az a hír sem, hogy az USA-ban fogyasztják el a világ kábítószertermésének felét.

Németország a jogi egyesítés után is víziótlan köztársaság, amelynek nincs morális összetartása, nincs az üzleti serénykedést és a fogyasztás egoista örömét meghaladó öntudata. A ország alkalmatlansága a tényleges újraegyesülésre csak fonákja annak a képtelenségének, hogy kiszakadjon az amerikai győztesrel történt egyesülésből.

Hogy mennyire patológikus Németország viszonyulása az USA-hoz, azt mutatja az Öböl-háború kritikusaik félelme, nehogy „amerikaellenesnek” bélyegezzék őket. S még akik fölismerék is az USA globális romboló hatását, azok is gyáván vonakodnak, hogy amerikaellenesnek tartsák magukat, noha régen azok.

A dogmatikus ellenpozíció persze magától értetődően problematikus, mivel barát-ellenség-mintákra hajlik, leegyszerűsíti és dicsóíti saját álláspontját, az ellenfélét pedig ördöginek minősíti, s ebben az esetben az USA-t „a Gonosz birodalmává” nevezhetné ki. *A reflektált ellenérzés* azonban tisztában van azzal, hogy sok amerikai nő és férfi párhuzamos harcot folytat, és tudja, hogy nem az ő „jobb Ame-

rikájuk”, hanem az amerikai kormányzat uralja a világot.

Az antiamerikanizmusnak három céltáblája van: az USA politikája, továbbá a nem amerikaiak amerikanizmus, amely saját országukban támogatja vagy elfogadja az USA politikáját és normáit, és végül az amerikanizmus bennünk magunkban. Az „antiamerikanizmus” ezért nem nacionalista, hanem humanitárius kategória. E fogalom nélkül, amely kritikus tudatot teremthet és politikai energiákat mozgósíthat, a békepolitika következmények nélküli marad.

Azoknak a népeknek és régióknak világméretű ellenállási szövetségére van szükség, amelyek ki akarják vinni és meg akarják őrizni a kulturális és politikai önmeghatározáshoz fűződő jogukat. Egyes országok, legyenek akár gazdasági nagyhatalmak, nem fogják tudni meggyógyítani az amerikai betegséget. Miután a szocializmus és a kapitalizmus közötti harc elavult, most az a kérdés, a kapitalizmus melyik változatáé a jövő. Az USA-féle változat a legigazságtalanabb, a legveszélyesebb, a legfenyegetőbb. Alternatívát egy új, föderatív világregend jelenthetne egy teljesen új ENSZ-szel, amely többé nem az ipari államok eszköze az igazságtalan világgazdasági rend fönntartásához.

Fordította: —ndr—

Forrás: Publik-Forum, 1991/12-13

Felebaráti szeretet a munkahelyen

Életünknek általában egy harmadát munkahelyünkön töltjük. Mégis alig-alig jut eszünkbe, hogy munkahelyünket, az ottani történéseket és viselkedésünket beállítsuk a keresztény élet összefüggésébe. Valljuk a „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” elv érvényességét — de érvényesítjük-e munkahelyünkön is? A munkahelyek küzdőtérre, hadművelési területté váltak. A sebesültek, az üldözöttek megértést, vigasztalást, oltalmat keresnek... Az alábbi könyörgések mulasztásainkat és tennivalóinkat idézik emlékezetünkbe.

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akiket munkahelyükön igazságtalanság ért, s akik magukra maradtak, mert kollégáik is cserbenhagyták őket, félvén attól, hogy szolidaritásukkal magukra haragítják a vezetőséget!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akiket tehetségük, rátermettségük, tudásuk miatt protekció révén kinevezett főnökük megaláz, hamis vádakkal kétségbe vonja szorgalmukat, igyekezetüket!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akik munkahelyükön igazságtalan elbánásban részesített társaik védelmében bátran kiálltak az emberi jogokért, és ezért az utcára kerültek!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akiket mint szép, fiatal nőket főnökük, hatalma tudatában, gátlástalanul megkörnyékez és zaklat!

– Imádkozzunk azokért a kolléganőinkért, akiket abortuszra beszéltek rá azzal, hogy munkakörük elvesztésével fenyegették meg őket!

– Imádkozzunk azokért a feleségeikért, akik engedtek főnökük tolokodásának, s így munkahelyük megmaradt ugyan, de családi életük zátonyra futott!

– Imádkozzunk azokért a férfitestvéreinkért, akik elvesztették állásukat, mert ellenálltak homoszexuális főnökük unszolásának, és visszautasították a kilátásba helyezett karriert!

– Imádkozzunk azért, hogy szolidáris magatartásunkkal száműzni tudjuk munkahelyünkről az „Oszd meg és uralkodj!” elvét és gyakorlatát!

– Imádkozzunk azért, hogy a gazdasági életben is magunk dönthessünk a saját sorsunkról, többek között azáltal is, hogy magunk választjuk munkahelyi főnökeinket!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akik a globalizáció következtében munkanélküliek lettek, mert egy másik kontinensen rossz döntéseket hoztak!

– Imádkozzunk azokért a testvéreinkért, akik munkahelyükön meggyűlölték felebarátaikat, mert nem tudták, hogy a kapitalizmus teszi azokat könyörtelenné és gonoszokká!

– Imádkozzunk azért, hogy mindennapi munkánk színhelyén, munkahelyünkön igazi emberi közösségek alakulhassanak, és munkánk közben ne gyűlölni, hanem szeretni tanuljunk meg az embert!

Róczy János

A felszabadítási teológia a létező szocializmus összeomlása után

Hogyan támogatja a pápa a szektákat?

Interjú **Enrique Dussel** latin-amerikai teológus, történész, filozófussal

Miféleképpen olykor azt hallani egyházi- és teológuskörökben, hogy a felszabadítási teológiája lefutott modell. Végét járja a felszabadítási teológia?

Nem, egyáltalán nem. A felszabadítási teológia ugyanis egyfajta spirituális tapasztalatból, a hit megtapasztalásából nő ki. Újból és újból újrakezdődik ott, ahol tekintetbe veszik Latin-Amerika népének nyomorát, és fölveszi a harcot a szegények szélsőséges helyzetének kényszerítő szükségességével.

Ehhez jön másodikként, hogy a felszabadítási teológia a hétköznapi életvalóság közös gondolati földolgozásának kifejeződése. S ez az életvalóság nem más, mint hogy az összes latin-amerikaiak fele szélsőséges szegénységben él. Az éhezés nagyobb, mint valaha bármikor. A kapitalizmus még nyomortúságosabb, összességében reménytelenebb helyzetbe kényszeríti a szegényeket, mint korábban. Latin-Amerikában a kapitalizmus még nem vívta ki a végső győzelmet, és a szocializmus reménye még nem hunyt ki – mert Latin-Amerikában a szocializmusnak eddig még egyáltalán nem volt valódi esélye arra, hogy kibontakozzék.

És Fidel Castro Kubájában?

Ha a kubai szocializmus összeomlana, akkor ez – latin-amerikai nézőpontból – egyáltalán nem lenne a szocializmus lehetetlenségének bizonyítéka. Ha ugyanis Kuba térdre kényszerül, akkor ez a túlerőben lévő USA hallatlanul brutális blokádjának és destabilizálási politikájának következtében fog bekövetkezni. Minden kapitalista rendszer bizonyára már régen zátonyra futott volna, ha olyan totális gazdasági támadással kellett volna szembenéznie, amelyet a világ első számú gazdasági hatalma sok év óta intéz Kuba ellen.

Mit jelent a felszabadítási teológia számára a „reálistan létező szocializmus” összeomlása?

Mi, felszabadítási teológusok sosem támaszkodtunk a dogmatikus marxizmus-leninizmusra. Egyeseket közülünk inspirált Karl Marx, abban a nem-dogmatikus értelemben például, ahogyan az olasz filozófus, Antonio Gramsci fölhasználta a marxi gondolkodást a társadalom politikai elemzéséhez. Annak megismerésében, ami Latin-Amerika szélsőséges osztályellentéték jellemezte társadalmában a szociális tekintetben féktelen jelenlegi kapitalizmus uralma alatt lejátszódik, a marxi gondolkodás továbbra is hasznos marad.

Másfél évtizedes vatikáni elnyomás után mi a helyzet ma felszabadítási teológusokkal?

A legtöbbjüket jól ismerem. A felszabadítási teológusokra és teológusnőkre gondolva az jut eszembe, hogy mindegyikünk tovább dolgozik, publikál, elkötelezetten, a szegényekkel ápolat kapcsolatokban él. Megítélésem szerint a felszabadítási teológia nincs válságban. Még az sem szerencsétlenség, ami Leonardo Boff-fal történt. Ő végérvényes nemet mondott a folytonosan erősödő római arcátlanságra, amikor kilépett a ferences rendből. Nem hagyta, hogy megfojtsák, kilépésével teret nyert, éppen a célból, hogy végre szabadon művelhesse a felszabadítási teológiáját.

Hogyan fog továbbfejlődni a felszabadítási teológia? Mit jósol?

Ugyanazok a kérdések állnak majd előtérben, mint eddig, de világosabban és mélyrehatóbban, mint korábban. Különösen az a kérdés válik majd jelentősebbé, hogy mi az egyház, hogyan keletkezik egyház. Egyre világosabban látjuk, milyen nagyszerű az a folyamat, melyet Boff „ekkléziogenezisnek”, „egyházkeletkezésnek” nevez: hogyan nő ki Jézus Krisztus egyháza a szegények közös hitéből, reményéből, életmegosztásából és harcaiból.

Róma természetesen továbbra is megkísérli, hogy megrendszabályozza a latin-amerikai egyházat, és a saját képére alakítsa. De milyen eredménnyel? Ahol az utóbbi években „római módra összetakolták” egyházunkat, ma mindenütt hiányzik a szegények megközelítése, a nép pasztorálása. Az ily módon „vonalassá tett” hierarchikus egyház nem élvezi a szegények bizalmát. Kiszárad – és a nép a protésztaans egyházak felé fordul.

A pápa egyre gyakrabban mutatkozik rendkívül nyugtalan-nak amiatt, hogy mind többen térnek át a katolikus egyházból a szektákba. De ez a tömeges kivándorlás pontosan a pápa egyházpolitikájának eredménye. Most bosszulja meg magát püspökkinevezési politikája. Egészen bizonyos, hogy a püspökök többsége ma konzervatív. Aki Latin-Amerikában bibort szeretne kapni, annak tetszenie kell Rómában. Föl kell lépnie a bázisközösségek és a felszabadítási teológia ellen, tönkre kell tennie az „alulról jövő kezdeményezéseket”.

Hogyan ítéli meg Ön a fundamentalista szektákat?

A szektákat természetesen azzal a szándékkal támogatják az USA reakciós körei, hogy megosszák és gyöngítsék a szegények népmozgalmait Latin-Amerikában. De jól kell különböztetni: Az individualista és egoista észak-amerikai ideológiának sosem fog sikerülni úgy összeolvadnia Latin-Amerika népével, ahogyan ez részben sikerül a szektáknak.

Egészen konkrétan: Képzeld el, hogy – latin-amerikaiak millióihoz hasonlóan – egy újonnan keletkező, vízvezeték nélküli nyomorregyében élsz egy nagyváros peremén; nem tudod, vajon jóllakhat-e holnap a családod. És a negyedben nem ismer senkit: valamennyiüket máshonnan üzték ide. Ebben a helyzetben a szekta egy vitális igényre válaszol. Milyen értelemben? Az ilyen „fiatal” szegénynegyedben, ahol semmilyen szervezet, semmilyen összetartás, semmilyen állami támogatás nincs, olyan helyet kínál föl a népnek, ahol legalább egy kicsit megélik a „közösséget”. Ehhez jön, hogy a fundamentalista szekták politikailag tartózkodóak. Némi szociális védelmet biztosítanak, nem hoznak téged összeütközésbe a rendőrséggel és az ún. biztonsági erővel, melyek az életedet veszélyeztetik, ha mukkanai mersz.

A szektáknak aztán van dollárjuk is az USA-ból; de ez a pénz nem magyarázza kielégítően vonzerejüket és siker-eiket.

A szerencsétlenség abban áll, hogy a szekták individualista megváltást hirdetnek a siralom völgyéből, összekapcsolva ezt azzal az intellemmel, nehogy közösen és politikailag föllépjek a szegények jogaiért; így ez a hit bomlasztja a szegények szolidaritását.

Mint keresztényt és teológust nem izgatnak különösebben a szekták. Jelenleg persze politikai absztinenciára nevelik tagjaikat. De ezek a szekták is fejlődnek. Egyházakká válnak, sőt valamikor a 21. században ökumenikus egyházakká, amelyek föl fognak lépni a békéért és az igazságosságért. Nem végső formának tekintek egy-egy szektát, hanem fejlődő közösségnek.

Szokott-e beszélgetni fundamentalista szekták tagjaival?

Nagyon szép tapasztalatokra tehettem szert. Egyszer például szociáletikai tanfolyamot tartottam „Mexikó apostoli pünkösdi egyházának” hatvan pásztorra számára. Ez az „egyház” – kívülről szemlélve – szélsőségesen szektás csoportosulásnak számít, és tekintélyesen terjeszkedik. Előadtam a pásztoroknak, hogy az újszövetségi apokalipszis (Jelenések könyve) pusztulás-víziói jelentősek, ahogy az ott többször említett „Antikrisztus” is; ezzel mindnyájan egyetértettek. Azután a „totális piac” Latin-Amerikában uralkodó gazdaságának kihatásait elemeztem, s közben világossá vált számukra, hogy nálunk manapság a tőke működik úgy, mint az Antikrisztus. Először haboztak, de aztán megértették ezt. Nagyon elgondolkodtatta őket, ugyanis pásztori hivataluk társadalmi fölemelkedéssel jár: mint prédikátorok öltönyt és nyakkendőt hordanak, és megpróbálnak kispolgárként viselkedni. De tulajdonképpen szegények, és szinte mindig őszinte és becsületes emberek. Isten szentháromsági mivoltáról nem tudtam egyezsége jutni velük, de az Antikrisztus politikai értelmezéséből következtetéseket vontak le keresztény cselekvésükre nézve.

Az interjút Thomas Seiterich-Kreuzkamp készítette, és Gergely G. András fordította.

A cenzúrázott Jézus

Az Újszövetség szociológiája
(IV. rész)

4. Az eredmény

A vallásos emberek erősen hajlanak az *előítéletekre*, mivel kerülnek azt, hogy ítéleteiket a valóság mérlegére tegyék; ugyanis „az ítéletek akkor válnak előítéletekké, ha az ember újabb tudására nem képes lemondani, vagy nem akar lemondani róluk, még ha a tapasztalat mellett szól is” (G.W. Allport).

Erre a leginkább ott kerül sor, ahol a teológia „affirmatív” módon megszilárdítja az intézményes vallásosságot, ahelyett hogy kritikusan megkérdőjelezné; az előítélet döntő ismeretjellegje és egyúttal szociális bázisa a merevség: előítéletekről lemondani mindig azt is jelenti, hogy hatalomról lemondani.

Az ÚSZ e tekintetben nem kivétel; sőt az előítéletek az ÚSZ-ben is *ideológiákká* egyesülnek, amelyek az „uralkodó csoportok gondolkodásmódját oly intenzíven kötik érdekeik révén egy bizonyos helyzethez, hogy elveszítik képességüket ama tények meglátására, amelyek uralmi tudatukban megzavarhatnák őket” (K. Mannheim).

Három példát választunk most ki az ÚSZ-ből: a *szexizmus* *táguló antifeminizmust*, az *antiszemizmust* és az *erősödő antijudaizmust* és az előzőknél is rosszabb, *keresztény kultúrává merevedett kapitalizmust*.

Tárgyunk megköveteli, hogy ezúttal az eddigieknél erősebben fordítsuk figyelmünket a jelenre.

4.1. Szexizmus

A *keresztény „nemiség-ellenesség”* nem az egyházatyákkal kezdődik, ahogyan az általánosan elterjedt, hanem már az ÚSZ-ben. Az empirikus tudományágak inkább a *szexizmus* fogalmát használják, amely a következő részkerdeket öleli föl: Csak a *nemzést* szolgáló nemiséget fogadják-e el, vagy az *összemberi éres útjaként* is igent mondanak rá? *Szexuális normákra* szűkítik-e, vagy felszabadítják az erotikus tágaságra? Egyenrangúan rendelik-e egymáshoz a nemeket, vagy egyiket a másiknak *alárendelik* és ezáltal neurotizálják viszonyukat? – Ami az ÚSZ szexizmusát illeti, nyitva maradhat az a kérdés, hogy a hellenista kultúra vagy a későbbi vallás határozta-e meg erősebben.

4.1.1. A kezdetek Pálnál

A keresztény szexizmus oly régi, mint az ÚSZ. Pál kezdeményezi 50 körül az 1Kor 7-ben (látásmódját nem lehet atyái vallásával megalapozni (vö. ÉnEn): „*Jó a férfinak, ha asszonyt nem érint*” (7,1: *haptesthai*). Ha másutt (Gal 3,28) eszmeileg igenli is férfi és nő egyenrangúságát, ezzel a kijelentésével a valóságban ismét megszünteti azt.

Fontos látni, hogy az „érintés” Pál számára nem azonos a „nemi érintkezéssel” (7,5: *sünerkhesthai*)! Az utóbbit tanácsolja, az előbbitől eltanácsol. Tanácsa *félelemből* fakad. Amitől Pál fél, azt a nők számára előírt szexuális tisztulási szertartásokból lehet kikövetkeztetni, amelyek nem voltak ismeretlenek előtte. Pál a *nő nemiségét a tisztátalansággal azonosítja, és ezáltal a bűn közelébe helyezi* (vö. 7,5: Sátán); tabuvá teszi, aminek megsértése romlást hoz. Aki pedig, mint Pál, a nő érintetlenségét általános eszménnyé emeli („Nem házasodni jobb”: 7,8), az magát a házaseletet is már csak a szexuális ösztönösségnek tett „engedményként” képes igenelni („Jobb megházadsodni, mint égni”: 7,9). Ugyancsak már Pál bevezette a keresztény házasságba a „köteles tartás”, a „*házastársi kötelesség*” (7,3) fogalmát; ennek

teljesítését „hatalommal” (*exousia, potestas*: 7,4) is ki lehet kényszeríteni: a házastársak kölcsönösen „rendelkeznek” egymás testével.

A házastársak „köteles tartozásáról” szóló tannak megfelel a *szent anyaság* tana. Ez is megtalálható már az ÚSZ-ben; hatása elér egészen Nietzscheig és Hitlerig:

Az asszony azáltal menekül meg, hogy gyermekeket hoz a világra. (1Tim 2,15)	Első és utolsó hivatása a gyerekszülés legyen. (Nietzsche)
Azt akarom, hogy a fiatalabb özvegyek gyermekeket hozzanak világra. (1Tim 5,14)	Nemzetiszocialista nőmozgalmunk programja tulajdonképpen egyetlen pontot tartalmaz, s az így hangzik: a gyermek. (Hitler)

Ha egyszer elkezdődött a férfi kevélysége, a *mértéktelenség folytatódik*. Már az ÚSZ tartalmazza (a feldolgozatlan férfi-szexualitás kivételéseként) a „gyöngébb nem” kifejezést (1Pét 3,7), ami ideológia marad akkor is, ha kitalálói valóságilag alapozzák meg: „Nem Ádám lett félrevezetve, hanem az asszony” (1Tim 2,14; még nevének említésére sem méltatja az asszonyt); ha azonban a *nő az első a bűnben* és második a teremtésben (Ter 2,21-22), akkor a férfinak kell őt „vezetnie”: az asszony „feje” a férfi (1Kor 11,3.9).

Saját írásaikban Pál tanítványai még sokkal messzebb mennek; nem félnek „nőcskékről” beszélni, akik „mindig csak tanulnak, de az igazság megismerésére nem képesek eljutni” (2Tim 3,7). Ez a gondolkodásmód kiválóan alkalmas arra, hogy *fokozzák a nő „alázatosságát”*; akárcsak az urak és a rabszolgák esetében, a pártosság számokkal bizonyítható:

figyelmeztető szavak	Kol 3,18–19	Ef 5,22–33	1Tim 5,5–6,9–14	Tit 2,2–6	1Pét 3,1–6	Össz.	%
a férfiakhoz	10	36	0	17	27	90	25
a nőkhez	9	44	105	35	74	267	75

Cáfolata ez a számsor annak is, hogy a nők csak a kereszténységben érték el teljes jogállásukat; már az újszövetségi egyház *intézményesen megszilárdította a férfiak uralmát* a nők fölött.

A paulianusoknak nem sikerült minden (keresztény) nő „alázatosságra” nevelniök; különösen a felső réteg asszonyainál ütköztek ellenállásba, mert ők nem voltak készek lemondani görög szabadságukról (vö. Ef 5,33; 1Tim 2,12). Ahol azonban a nők meggyőződésük ellenére „alávetették magukat”, ott – akárcsak férjeik – már az újszövetségi korban egyházi szexuálneurózisban betegedtek meg (Ef 5,33; Kol 3,19; 1Kor 7,5; 1Tim 5,11). Az ekkleziogén neurózissal

zárul az újszövetségi szexizmus köre; ez a szexizmus is arra szolgál, hogy megalapozza az egyik nem uralmát.

Már az evangéliumok leértékelik a nők vallási szerepét (csak Mk ismeri el, hogy Jézus feltámadásának első tanúi nők voltak, és csak Jn, hogy ezek közül az első egy prostituált volt; még a nőbarát Lk is „fecsegésnek” minősíti az asszonyok beszámolóját). De később sem riadtak vissza attól, hogy egész szakaszokat becsempésszenek (a nők beszédtálmala, 1Kor 14,34) vagy kihagyjanak (a házasságtörő asszony, Jn 8).

4.1.2. A szexizmus egyházi következményei

Senki sem várja el, hogy a kora keresztény egyház elszakadjon a paulinista szexuális tanoktól, miután változtat-hatatlanul kanonizálta őket. De senki sem találhatja helyesnek, hogy a késő keresztény egyház – mióta elismeri az újszövetségi normák korhoz kötöttségét és ezzel változhatóságát – éppen azokat a normákat védelmezi a lagmakacsabban, amelyeknek a legnagyobb szükségük lenne a változtatásra: születésszabályozás, kötelező papi cölibátus, nők papsága.

Igy az a veszély fenyegeti a katolikus egyházat, hogy nemcsak az összkereszténység, hanem a világtörténelem döntő óráját is elszalasztja. Itt Jézus, a názáreti férfi radikális gondolkodás-átalakítására lenne szükség.

4.1.3. Jézus másképp gondolkodott

Az ÚSZ-ben Jézusnak egyetlen szava sem található a szexualitás mint emberi őstapasztalás ellen, főként nem a nő szexualitása ellen. Nem botránkozik meg azon, hogy férfi és nő „egy hússá lesznek”. Korának szokásai ellenére elfogulatlanul viselkedik a nőkkel szemben. Tanításában is gondolt rájuk (kenyérkovácsolás, a szülés fájdalma és öröme, az elveszett drachma megtalálása; Isten Országának női szimbólumai: a növekvő vetés, a terméshozó fa, az életadó szőlőtő; a házból végzett munkájuknak ugyanolyan rangot tulajdonít, mint a férfiak mezőn végzett munkájának; a varrást és szövést a vetéssel és aratással egyenrangúként említi; számára a sütőkemence éppúgy vallási szimbólum, mint a csűr, a varrótű éppúgy, mint az eke; csak a ruhák foltozására – a proletárasszonyok saját munkájára – három szót használ: Mk 2,21).

Sok minden utal arra, hogy Jézus személyiségében a női elem, az anima szerencsésen kiengesztelődött férfias ősalakával, az animusszal, úgyhogy nem tűnik tévútnak, ha ebben látjuk megalapozva a kiengesztelődés gondolatát mint tanításának egyik alapponását.

Hogy nőtlensége ellenére – vagy éppen azért – milyen hatalmas szerepet játszottak életében a nők, arra abból a befolyásból lehet következtetni, amelyet vallási döntéseire gyakoroltak. A népétől idegen szír asszony iróniája arra készítette, hogy kritikusan megfontolja feladatának a zsidó népre történt beszűkítését (Mk 7,26). A népének hitétől idegen szamaritánus asszony egyetemes istenismeretté tágította misszióját (Jn 4,21). Még világosabban kitűnnék ez a hatalom, amellyel a nők rendelkeztek egzisztenciája fölött, ha az evangélisták szándékosan nem kicsinyítették volna.

Ugyanerre a tendenciára utal, hogy Isten Országának gondolata oly mértékben zsugorodik az ÚSZ-ben, ahogyan a patriarchális istenkép dagad:

	Úsz	Mk	Jn
Isten	1314	48	83
Atya (ált.)	415	18	137
Isten-Atya	165	4	104
Ország (ált.)	162	20	5
Isten Ország	66	14	2

Jézus maga világosan elfordul a patriarchális hagyománytól a válás kérdésében. A férfi egyoldalú válási jogát kifejezetten emberi találmánynak nevezi! (A legősibb evangéliumban megőrzött hagyományt már Mt aláássa az ún. „parázsnasági klauzulával”).

A jézusi mozgalom és a páli mozgalom közti szakadékot nem lehet figyelmen kívül hagyni. A Mk-evangéliumban a szexualitás semmilyen szerepet nem játszik, a paulinások nem tudnak megszabadulni tőle. És aki olyan sokszor beszél kurválkodásról, mint ők – 20-szor, míg Mk 1-szer –, annak kompenzációként szüksége van a szüzességre – Pál 7-szer, míg Mk egyszer sem.

E nyelvi változás a szociális struktúra változására utal, és ezzel arra, hogy a Jézus-mozgalom keresztény vallással változott. A Jézus-mozgalom mint a kizsákmányolt vidéki lakosság forradalmi felkelése számára megszűnt a szexualitás iránti érdeklődés; ezért egy szó sem esik róla ősirakokban. Ez az érdeklődés csak akkor támadt fel, amikor a városok jómódú felső rétege elfojtotta a lázadást. Nem véletlenül vezette be Pál Korintusban azt a jelszót, hogy (szexuálisan) „ne tagadják meg magukat egymástól” (1Kor 7,5).

Ezt a szociális diszkontinuitást már az őskeresztény csoportokban elismerni becsempészebb dolog, mint teológiai kontinuitással kijátszani. És ha Pál ebben veszítene, Jézus pedig nyerne, kért szenvedne-e ettől Isten Ország?

4.2. Antiszemitizmus

Aki Konstantintól számítja a keresztény antiszemitizmust, az kitér az ÚSZ tényei elől. Meglehet, az ÚSZ szerzői nem akartak antiszemitizmust, de a csekély kezdet magában hordja a hatalmas véget, ezért meg kell vizsgálnunk e szövegek 2000 éves hatását. A probléma terjedelmessége arra kényszerít, hogy egyetlen kérdésre korlátozódjunk: Iga-zolható-e egyetlen példán a vallási antijudaizmus átcsapása politikai antiszemitizmusba? E kérdés megválaszolására kiválóan alkalmasnak tűnik a „német eset”. Hitler megvallotta, hogy azon átok beteljesítőjének tartja magát, amelyet az ÚSZ a zsidó népre vonatkozott, Hitler kiszolgálói pedig Luther antiszemitizmusára hivatkoztak. Luther viszont kedvelte Pált és Jánost, akik az ÚSZ szerzői közül a leginkább vádolhatók antiszemitizmussal. Tiszta véletlen lenne, hogy a legradikálisabb antiszemitizmus, amelyet csak ismer a történelem, a klasszikus paulinizmus földjén fejlődött ki?

4.2.1. A kezdetek Pálnál

Az ÚSZ legrégebbi írása, amelyet Pál 50 körül küldött Szalonikibe, olyan megfogalmazásokat tartalmaz a „zsidókérdésről”, amelyek elevezen emlékeztetnek az antiszemitizmus Hitler alatti szóhasználatára: Pál kollektívan vádolja a zsidókat „minden ember ellenségeiként”, és három vádpontot említ: üldözik őt és akadályozzák pogánymisszióját; megölték a prófétákat; megölték Jézust (1Tessz 2,15-16).

A legkönnyebben az első vád tartható fenn. Am érthető, hogy a zsidók semmit sem gyűlöltek jobban, mint egy ember Istenné nyilvánítását. Pálnak látnia kellett, hogy itt hit áll szemben hittel, és a zsidók számára is biztosítania kellett volna azt az abszolútságot, amellyel ő hirdette a maga hitét.

Vitatott a másik két vádpont. Történetileg csak kevés prófétagyilkosság ismert Izraelben; de ezek az esetek sem elégségesek ahhoz, hogy a zsidókat kollektívan prófétagyilkosokként lehessen vádolni.

Eldönthetetlen a zsidók vétkeisége Jézus kivégzésében. A zsidók vezető rétege biztosan kollaborált a római megszállókkal, a zsidó nép kollektív vádolása azonban egyszerűen igazságtalanság.

Pál tehát klasszikus módon áldozata egy elő-ítéletnek, amikor kötelezően ragaszkodik egy ítélethez anélkül, hogy tudomásul venné a tényeket, noha megtehetné. Előítélete a demagógiával határos, annál is inkább, mivel alapételei közé tartozik, hogy „mindent kritikusan meg kell vizsgálni” (1Tessz 5,21).

(Az igazságosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy Pál – az ÚSZ legellentmondásosabb szerzőjeként – a zsidókról egészen másképp is nyilatkozott: Róm 9,3; 11,2.12.15.)

4.2.2. Az antiszemitizmus

feltartóztatathatlan fellendülése

Indítószövegének (1 Tessz 2,15-16) létrejötte óta a keresztény antiszemitizmus *virulens maradt*, s elkezdett az összes újszövetségi írásokba behatolni. E szöveg kettős szakralizálása – előbb Pál, majd a kanonizátorok révén – elfojtott minden kritikát a kereszténységen belül.

Világosan leolvasható ez a *növekedés az evangéliumokban*. Mk még csak a zsidó vezető réteget vádolta, Mt már az egész zsidó népet, nekik tulajdonítva – a zsidó tudósok szerint rágalmazó módon – azt az önátkot („Vére legyen rajtunk és gyermekeinken!”), amelyet a következőkben zsidó pogromokra való ősfelszólításként használtak ki. Keveset használt, hogy a megegyezésre kész Lk enyhíteni próbált; mert amit itt zsidóellenesség tekintetében elmulasztott, azt pótolta az ApCsel-ben (2,23; 3,13.22; 13,27.46; 14,2; 18,6), ahol felzárkózott a zsidók elvettetésének mítoszához. *E mítosz megszilárdítása* érdekében az evangélisták a hazugságtól sem riadnak vissza. Júdást, akit Pál még nem ismer, egyre rosszabb színben tüntetik fel, Pontius Pilátust pedig, akit a történészek csak minden hájjal megkent politikusként ábrázolnak, egyre jobb színben, aminek megint az lett a következménye, hogy a zsidók egyidejűleg idealizálják Júdást (vö. Júdás Iskariót evangéliuma) és diszkriminálják Jézust. Zsidó tudósok szerint Jn evangéliumában éri el csúcspontját az újszövetségi antijudaizmus: Szerzője Júdást mint tolvajt a zsidó pénzsóvárság őstípusává teszi, „ördögi vágyakat” tulajdonít a zsidóknak, és azzal, hogy az „ördög gyermekeinek”, tehát kozmikus hatalomnak nevezi őket, a páli „az emberiség ellenségei”-vádát a „világ(mindenség) ellenségei” váddá bővíti (akárcsak a náci antiszemiták).

Tiszteségtelenné tünnek a teológusok, amikor az újszövetségi antijudaizmust kompenzatórikus módon a „visszautasított szeretetre” vezetik vissza, de Júdás mélypszichológiai értelmezését nem veszik tudomásul, jóllehet az ÓSZ erre invitál a bűnbak-elmélettel. *Alapos a gyanú*, hogy a keresztények antiszemitizmusa azzal a „Mégváltóval” szembeni, rejtett gyűlöletükből források, akit valóban „megvallanak”, de akinek megváltói voltát nem tapasztalják. Így be nem vallott gyűlöletüket a zsidókra vetítik ki, akik „azt a felismerést képviselik, hogy a történelem és a keresztény egzisztencia nincs megváltva; a zsidók szemében Krisztus így a bosszú eszközévé válik, hogy üldözzék azt a népet, amely várja az eljövételét (Krisztus=Messias!), és a keresztények Krisztusában nem képesek saját megváltásukat felismerni” (R. Ruether).

4.2.3. A zsidókat, mint Jézust, eltenni láb alól

Bármennyire vitassák is a teológusok az újszövetségi szövegek zsidóellenes szándékát, nem vitathatják azok *zsidóellenes recepcióját* a keresztények részéről. A keresztény antiszemitizmus a legutóbbi időkig elsődlegesen arra a felelősségre hivatkozott, amelyet az ÚSZ tulajdonított a zsidóknak Jézus halálát illetően, és kiktartott a vallásilag megalapozott „végső megoldás” (Endlösung!) mellett. Ahogy *Órigenész* fogalmazta: „Jézus vére nemcsak azokhoz tapad, akik Jézus kor-

társai voltak, hanem bizony minden jövőző zsidó nemzedékhez az idők végezetéig.” A középkorban a nagyhét az év legveszélyesebb időszaka volt a zsidók számára, és a pápák már a korai középkorban kényszerítették Róma zsidóit, hogy „szégyenjelet” viseljenek.

A *reformátorok* a zsidóüldözés ökümenéjében találtak ismét egymásra a pápákkal. *Luther* széles rezonanciát keltett a maga zsidógyűlölete számára azzal, hogy Pál és János írásait az ÚSZ veleként napi olvasásra ajánlotta. Megszemélyesítette a zsidók János általi ördögivé tételét: „Éppoly könnyű egy zsidót megtéríteni, mint az ördögöt megtéríteni”, és hét pontban fogalmazta meg az „Endlösung” programját. Azt követeli, hogy:

1. házaikat rombolják le; viszont el lehet helyezni őket egy tető alatt vagy egy ólban, mint a cigányokat;
2. teljességgel vonják meg a zsidóktól a védőkíséretet és az utcát; maradjanak otthon;
3. vegyenek el tőlük minden készpénzt, valamint ezüst- és aranyékszert, és megőrzésre tegyék félre;
4. gyűjtsák fel zsinagógájukat, és ami nem akar elégni, azt fedjék be földdel;
5. vegyék el minden könyvüket, az egész Bibliát is, egyetlen lapot se hagyjanak meg;
6. a fiatal és erős zsidó férfiaknak és nőknek adjanak cséphadarót, fejszét, rokkát és orsót a kezébe, és arcuk verejtékével kerestessék meg velük kenyerüket;
7. maradjunk meg más nemzetek, mint Franciaország, Hispánia, Csehország közös bölcsességénél, és velük együtt tartsuk számon, mit szedtek ki belőlünk uzsorával, őket magukat viszont egyszer s mindenkorra üzzük ki az országból.

Örökre el velük!

A lutheri antiszemitizmus a német nemzetiszocializmusban érte el csúcspontját. Hitler órá hivatkozott: „Nagy ember volt ő, rejtély. Egy csapásra áttörte a homályt; úgy látta a zsidókat, ahogy mi csak ma kezdjük látni őket.” A lutheránus egyházzal hű kollaborációban a hitlerista antiszemiták Luther 450. születésnapjára időzítették a zsinagógák felégetését. „Luther szavai (amelyeket a fejedelmekhez intézett a parasztokkal kapcsolatban) díszíthetnek a mai rendőrségi központok és koncentrációs táborok kapuit” (F. Heer).

4.2.4. Ideiglenes zárszó

A keresztény antiszemitizmus 2000 éves nevelés eredménye. Rendkívüli fáradságra lesz szükség ahhoz, hogy rövidebb időn belül leszokjunk róla. Ehhez nem elég, hogy a keresztények megvallják bűnüket. Az sem elég, hogy a „zsidókat”, a keresztény antiszemitizmus termékét új fényben lássuk. *Meg kell válni a páli Krisztustól is.* Ha elismerjük, hogy Jézus nem tartotta önmagát messiásnak, ami ma egyre inkább a teológusok közmegegyezésévé válik, akkor megbuknak a zsidókkal szembeni páli szemrehányások (Róm 9,32; 11,7.8.12.15; 2Kor 3,14.18; Róm 11,25).

Ha az antik kort követő antiszemitizmus, a politikai is, az ÚSZ-en alapul, akkor az ÚSZ-et is új fényben kell látnunk. Aki a keresztény antiszemitizmus indítószövegét Pállal és az egyházzal Isten szavának tartja, annak Istent is meg kell terhelnie e szöveg elítéltelességével. Akinek ezt tiltja a hite, annak viszont szakítania kell azzal, hogy Istennek fölébe helyezzen egy irodalmi terméket. Ezt annál is inkább megteheti, mivel ezzel Jézust követné, aki ugyan elismerte az ŐSZ-et, de ahol embertelenségre bukkant benne, ott túllépett rajta.

4.3. Kapitalizmus

Az ÚSZ-nek mint a világ egyik legellentmondásosabb könyvének Istene sok arcot visel; az egyik – amelyet a teológusok a legkevésbé várnának – a kapitalista Isten arca (a monoteizmus másutt, a zsidóságban és az iszlámban is kéz a kézben jár a kapitalizmussal.) – Lehet, hogy a keresztény kapitalizmus csak a kálvinizmusban virágzott fel, de gyökerei az ÚSZ-be nyúlnak, csak az ÚSZ szakralizálása megakadályozta, hogy észrevegyük ezeket a gyökereket, ami persze nem gyöngítette azok hajtóerejét, hanem teljes életet biztosított számukra.

4.3.1. A kezdetek Pálnál

Ha a kapitalizmust Karl Marxszal ama hatalomként határozzuk meg, amely *mindent áruvá változtat* (Istent, a természetet, az embert és annak gyártmányait), akkor a kereszténységben egészen Pálig követhetjük nyomon. (Marx klasszikus meghatározása semmit sem veszített érvényéből. A „fejlett” kapitalizmus, a „szabad piacgazdaság” is mindent áruvá változtat, ld. a nő áru-jellegét. Megmaradt az ember *elidegenedése* is, csak kifinomult; megmaradt a *kizsákmányolás* is, csak áthelyeződött távoli országokba; megmaradt a *két osztályból álló* társadalom is, csak jobban tudja álcázni magát.)

Pál az ember vallási adósságát pénzügyi adóssággá nyilvánítja, amint megváltásának üzleti nyelve csalhatatlanul tanúskodik erről: Isten „eladja” az embert a bűnnek, „kiszámlázás ellenében” visszavásárolja, „rabszolgává bélyegzi”, „jövőírja” a tartozás összegét, valakinek a „számlájára írja” és ragaszkodik a teljes „jövátételhez” (Róm 7,14 – 1Kor 6,10; 7,23 – 2Kor 1,22 – Róm 4,4; 5,13 – 2Kor 1,22).

Pál annyira szerelmes a kapitalizmusba, hogy magát Jézus testét is kapitalizálja, de azzal a kultikus szóval *palástolja* ezt a pénzügyi tranzakciót, amely minden korban igazolja a kapitalizmus keménységét, s ez az „áldozat”. Az újszövetségi (páli) Isten az emberiség megfizethetetlen adósságának fedezéséül saját Fiának testét és vérét követeli. Ha elfogulatlanul szembenézünk ezzel a tannal, érthetőnek tartjuk, hogy a teológusok Isten oly sok szadomazochizmusa elől szégyenlősen az údvösség „ökonómiájába” menekülnek

(Ef 1,10). Egy marxista, Ernst Bloch detektívtekintetére van szükség ahhoz, hogy igazi nevén nevezzük a dolgot: „Az áldozati halál tanának Krisztusa saját ártatlan vérével fizette meg az adósságot, sőt érdemfölsége révén kegyelmi kincset halmozott föl egyházi kezelésre.”

A „felhalmozásban” (marxistául: az akkumulációban) dobog a kapitalizmus szíve, függetlenül attól, hogy bűnt és kegyelmet, vagy tulajdont és adósságot halmoznak-e fel. Pál e tekintetben a legbiztosabb utat járja, amikor bevezeti a kereszténységbe az evangéliumoktól idegen, de a kapitalizmusban jól ismert „örökölt adósságot” („áteredő bűn”). Azáltal, hogy nem lehet elmenekülni előle, az „örökölt adósság” (amely minden új születéssel újabb adósságot halmoz fel) Marx szerint a kapitalista termelési mód „külső kényszerítőerőire”, Max Weber szerint a kálvinizmus „szilárd házához” hasonlít.

Pál már a *kapitalizmus és a szexizmus egységét* is igazolja, csak ezt önmaga előtt is leplezi, amikor Ábrahám és Hágár megalapozó történetét allegorizálja (Ter 16; Róm 4; Gal 4), úgyhogy meg kell neveznünk a realitást: Hágár éveken át elég jól megfelelt szexuális tárgynak; amikor azonban a vagyon elosztásáról volt szó, Ábrahám a fiával együtt kitette őt az éhhalálnak: „Ne a rabszolganő fia örököljön, hanem a szabad asszony fia.” Pál ezáltal a vagyon funkciójaként definiálja az életet, akárcsak az antik rabszolgatartó társadalom, amelyben a „bios” régtől fogva „vagyont” is jelent (Gal 4,30). – Találhatott volna-e az asszonyokkal és gyerekekkel szembeni (korai) kapitalista brutalitás hatékonyabb mintaképet Ábrahám keménységénél? Nem uralmának legbiztosabb eszközeként használta-e mindenkor a kapitalizmus a pusztába kitevést, azaz az éhséget?

A teológusok akkor is kitérnek a döntő kérdések elől, amikor a Krisztus általi (rabszolga-)kiváltást (a „megváltást”) csak a páli megváltástanbeli „képnek” ismerik el. Kétségtelenül kép ez, de szabad-e *kritikátlanul átvinni a vallásra* azokat a praktikákat, amelyek egy igazságtalan rendszer fenntartását szolgálják? Ha akkoriban a kiváltás (Freikauf = bizonyos összeg lefizetésével történő felszabadítás) isteni magatartást tükrözött, miért nem lehet az ma a szabadságharc (Freikampf)? És mikor veszik már észre a teológusok, hogy a kapitalizmusban a hit hitellé válik, a bűn adóssággá, a hívő hitelezővé, a gondviselés előrelátásá, az összetartozás lekötelezettségé?

4.3.2. A farkastörvény az evangéliumokban

A legkorábbi evangélista már Pál után egy vagy két évtizeddel megfogalmazza a kapitalizmus alaptörvényét, ahogyan azt a keresztény világ még ma is gyakorolja: „Aki nek van, annak még adatik, akinek nincs, attól még az is elvételik, amije van” (Mk 4,25). De ha Márk még tisztán (vallásilag) értette is ezt, nem tudta megakadályozni, hogy antiszociálisan hasson vissza a szociális életre, ahonnan szállóigeként merítette. A vallási elit szociálisan az urakban tér vissza, a vallási tömeg a szolgákban.

Ezt az értelmezést egy szociológus önkényének lehetne tartani, ha nem botlanánk már a következő evangéliumban a kiérett kapitalizmus kulcsszavába: „Aki nek van, annak még adatik, és fölösleget fog birtokolni, akinek azonban nincs...” (Mt 25,29). (A fölösleg szükség szerű következménye a szükségeselek hiánya a másik odalon...) A szöveg megadja a farkastörvény „Sitz im Leben”-jét is, a bankot (a „trapedza” mint „bank” csak Mt 25,27-ben és Lk 19,23-ban, a „trapedzítés” mint „bankárok” csak Mt 25,27-ben fordul elő), s a példabeszéd vitathatatlanul a kapitalista „akkumulációt” védelmezi, amelyben a gazdagok még gazdagabbak, s a szegények még szegényebbek lesznek: A kezdetől gazdag nemcsak a leggazdagabb jutalmat (tiz várost) kapja, hanem még a szegényre bízott, de profit nélkül maradt pénzt is neki ajándékozzák. A szegény teljesen üres kézzel távozik.

A kapitalizmus csillagórája volt, amikor a kapitalizmusra való alkalmatlanság máti diszkriminálását (Mt 25,26) *Kálvin* pozitívrá fordította; ez az interpretáció aztán lehetővé tette számára, hogy a keresztényeknek is megengedje a kamatszédést, s hogy közben „jó lelkiismeretüket” is megtarthassák.

De ezt csak azért tehette meg, mert a bankpéldabeszédben lelt örömeiben figyelmen kívül hagyta a próféták antikapitalista hagyományát, amely a tulajdont a munkához köti (Iz 65,21), szemben e példabeszéddel, amely szegénytelenül védelmezi a *munka nélküli bevételt*: „Aratok, ahol nem vettem, és gyűjtök, ahol nem szórtam” (Mt 25,26), avagy banktechnikailag kifejezve: „Leemelem, amit nem fizettem be” (Lk 19,22). (Az utóbbi mondat nyelvtani fordulata – az „isteni passzívum” (adatik, elvétetik) helyébe az aktív Én lép – a magánkapitalista gondolkodásmódba való átmenetet hirdeti meg.)

Máté evangéliuma egy ma is szokásos kérdéssel: „Nem tehetek az enyémmel azt, amit akarok?”, a *tulajdon abszolút jogát* vallja, és a másik: „Csak nem vagy irigy?” kérdéssel a szociális kiváltságokkal szembeni minden kritikát irigységként, az eredeti szöveg szerint „gonoszként” diszkriminál (Mt 20,15).

A magánkapitalista gondolkodásmóddal azonban a *kapitalista keménység* is növekszik. Ábrahám keménysége még objektíven megalapozott lehetett (kora öröklési törvényei által); a kötetlen tulajdon szubjektív önkénye azonban már az evangéliumban példátlan kegyetlenséghez vezet. A bankpéldabeszéd brutális paranccsal végződik, amely első szavával minden kritikus ellenvetést lesöpör: „Egyébként, ellességeimet, akik nem akarták, hogy királyuk legyek, hozzatok ide, és szemeim előtt végezzétek ki őket” (Lk 19,27).

A *jánosi szerzők hiába küzdöttek* e korai kapitalizmus ellen. Hiábavalóan hívtak föl egy apokalipszisben a kapitalista termelési viszonyok bojkottjára, hiábavalóan tiltakoztak saját evangéliumukban a „kiváltás” megváltástana ellen (Jel 12,10; 18,3-4; Jn 15,15). A keresztény egyházak mind megadták magukat a kapitalizmusnak, mind a mai napig.

4.3.3. Ellentmondásban Jézussal

Lehetséges, hogy az „*Akinek van, még adatik...*” mondás magától Jézustól származik; ekkor azonban a hétköznapi életből vette, mint máskor is, és *ironikusan értette*, ahogy erre máskor is akad példa: „Akinek nincs, attól még az elvétetik, ami je van.” – Ezzel szemben aligha lehetséges Jézusnak tulajdonítani a *bankpéldabeszédet*. Nyereség-hajhászó, könyörtelen és erőszakos üzletemberként elképzelni Istent – káromlással határos. Jézus nyomában járva inkább a nyomornegyedekben találkozzunk Istennel, mint a gazdag banknegyedekben.

Alighanem a Jézusra emlékezés volt az, ami másfélezer éven át visszaretentette a keresztényeket a kizsákmányoló *kamatszédéstől*, és Jézus elfelejtése az, ami elvette tőlük a rettenetet (hivatalosan, kánonjogilag 1917-ben szűnt meg a kamatszédés tilalma, c. 1543). A kölcsönzésről szóló jézusi ige (Lk 6,35) nem egészen világos, de Jézus – a proletárszokásoknak megfelelően – valószínűleg csak arra kérte tanítványait, hogy „egyszerűen” (= feltételek nélkül) kölcsönözzenek pénzt, ha éppen van nekik.

Itt az ideje, hogy a keresztények, akik „képtelenné váltak a szegénységre”, vegyék a bátorságot a „nagy ugráshoz”, és a konzum-egyháziasság gyakorlata megtérjen az Isten Országáért és annak igazságosságáért végzett munkához. Ha a keresztények harcolni akarnak a nyomor ellen, akkor nem szabad diszkriminálniuk a szegénységet, hanem Pier Pasolinivel világosan kell beszélniük: „Térjünk meg! *Éljen a szegénység!* Azt mondom: a szegénység, és nem a nyomor.” Vajon véletlen-e, hogy a legdöntőbb szó, amelyet e tekintetben Jézustól ismerünk, a kapitalizmus arcul csapása? *Isten és a pénz kizárják egymást* (Mt 6,24).

4.3.4. Ideiglenes zárzó

A Friedrich Engels által nem jogtalanul „az emberiség legnagyobb forradalmának” nevezett kapitalizmus esetén válik a legvilágosabbá, hogy már *csak a gondolkodás forradalma győzheti le* a három előítéletet; mert „könnyebb egy atomot szétrobbantani, mint egy előítéletet” (A. Einstein). Hogy hol kellene kezdeni, az nyitva maradhat. A döntő a kezdeményezés hármassága; mert a *szexizmus, az antiszemitizmus és a kapitalizmus olyan egységet alkot*, amelynek a megbonthatatlanságára itt csak utalni tudunk.

A hármasság egység magvának a *szexizmust* kell tekinteni. Belőle fakadt a legkorábban az ember uralma az emberen. Etnológiai leletek támogatják azt a marxista tételt, hogy az osztálytársadalom a férfiak „öspucscsával” kezdődött. Keresztény termékként a szexizmus félreérthetetlenül patriarchális vonásokat visel; minél magasabban állnak a keresztények, annál energikusabban vonják meg a nőktől ősi jogukat. – A keresztény szexizmus mélyen belenyúl a *antiszemitizmusba*. „Testiekként” szidalmazta a zsidókat már az ÚSZ, amit a keresztények sosem értettek másként, mint szexuálisan, úgyhogy az antiszemiták, minél keresztényiebbnek adták ki magukat, annál mélyebben gyűlölték a zsidókat mint asszonyaik elcsábítóját. – A keresztény antiszemitizmus azután ismét a *kapitalizmussal* függ össze. Csak a keresztények tiltották meg a zsidóknak a földtulajdon birtoklását és a földművelést, és szorították őket a bankszférába, úgyhogy a határozott keresztények, minél antiszemitább módon viselkedtek, annál radikálisabban üldözték a zsidókat mint „nemzetközi összeesküvőket.” – A kapitalizmustól, bezárva a kört, a *szexizmushoz* vezet vissza az út. Bár a keresztények elvetik a nők eladhatóságát, a statisztikák kimutatják, hogy éppen az ún. keresztény országok nagy mértékben alá vannak vetve a prostitúciónak. Nincs kapitalizmus prostitúció nélkül.

E kör feltörésében nem segítenek semmilyen reformok, „amíg a maximák alapja tisztátalan marad”. A keresztény egyházaknak és egyéneknek csak akkor sikerülhet feltörni ezt a kört, ha „a szívükben lezajló forradalom révén” megújulnak (Kant).

Csak a gondolkodás forradalma győzheti le a keresztény szexizmust. Ez véget vetne a fölösleges büntudatok termelésének, és mindkét nem számára felszabadítaná az utat az eredeti boldogság megtapasztalásához. Ha a keresztények többé nem mérgezik meg a nemiséget, nem fognak többé istenmérgezésben szenvedni.

Csak a gondolkodás forradalma győzheti le a keresztény antiszemitizmust. Ez véget vetne a fölösleges krisztológiai termelésének, és mind a zsidók, mind a keresztények számára szabaddá tenné az utat az autentikus Jézus megtapasztalásához. Ha a keresztények majd „Isten Országaként” munkálkodnak együtt vele, akkor egyházaiknak többé nem lesz szükségük arra, hogy bűnbakként kezeljék a zsidókat.

Csak a gondolkodás forradalma győzheti le a keresztény kapitalizmust. Ez véget vetne a nyomor misszionáriusi exportjának, és mind a keresztények, mind a nem-keresztények számára szabaddá tenné az utat a kapitalizmus előtti istenmegtapasztaláshoz. Ha majd a keresztények nem bálványozzák többé a kapitalizmust, nem lesz szükségük arra, hogy meneküljenek Isten elől.

Ez a hármasság forradalom bizonyosan sértene az ÚSZ sértetlenségét. De mennyire, ha Isten ebben a könyvben – mint az összes szentírásokban – el lenne temetve és a Harmadik Napra várna?! De ha nem lenne eltemetve, *mi szolgálná inkább Isten dicsőségét*: a manipulált szöveg vagy a kritikus gondolkodás?

Leszky András bácsi Moha-meséje

Utazás Pestre

Egy nyári délután öt kis törpe kapaszkodott föl a törpeházi hegyoldalra. Egyikük én voltam. Földigszakáll bácsi még este üzent értünk. Már délelőtt felpöfögött hozzá budapesti barátjának, a csillagász Gida bácsinak a gépkocsija. Gida bácsi nagyon szeretett elbeszélgetni, eltréfálgatni a kistörpékkel.

Legelől a kis vasgyúró, Rezeda haladt, és folytonosan hátrafordult, a mögötte fujtató kövér Szuszi Muszira mordulva: „Ne kapaszkodj belém!” „Miért ne? Jut a te erődből énnekem is!” De Szuszi Muszinak meg időnként hátra kellett csapkodnia, a mögötte lépegető vékonyka Pojácá ugyanis nem bírta megállni, hogy ne csipjen egyet-egyet az előtte dudorodó Szuszi Muszi ... részén. De Pojácának is volt része hátulról fenyegető bajban, mert a mögötte haladó, jól tanuló, példás viselkedésű Kis Gomba példás egyenletességgel haladva a meg-megálló Pojácának keményen a sarkára lépett; könnyen tehetette, mert mögötte én lépegettem.

Akkoriban nagyon igyekeztem kifogástalanul viselkedni, és büszke voltam rá, hogy bennem senki se találna hibát.

Földigszakáll bácsi és Gida bácsi a teraszon fekvőszékben beszélgetett. De Gida bácsi felugrott, és fürgén elénk szaladt. Bár én csak kistörpe voltam, ő meg tudós csillagász, mégis mindig az jutott az eszembe, ha megláttam, meg kellene simogatnom, Gida bácsi ugyanis nemcsak a nevével meg az ugrándozásával, hanem az egész külsejével is kecskére emlékeztetett. Hófehér vászonruhája, hegyes kis fehér szakállá, égnek álló hófehér haja, alacsony, vékony termete mind hozzájárult, hogy olyan legyen, mint valami kedves, bohókás kiskecske emberi alakban. Megsimogatás helyett persze tisztelettel keztem fogtam vele, mert mindig mindnyájunkkal élénken keztem rázott, és figyelmesen hallgattam alacsony természetére célzó szavait. „En is törpe vagyok, látjátok? De nemcsak mert kicsi vagyok, hanem azért is, mert a ti Földigszakáll bácsitok olyan nagy tudós, hogy mellette még én is törpének számítok.”

Földigszakáll bácsi elpirult ugyan örömeiben, de Gida bácsi égnek álló

hajzatára célozva tréfálgozott: „Én csak bolygó vagyok, te viszont üstökös!” Nevettünk egy nagyot, átvettük tőle a süteménnyel megrakott tányérkát, s mialatt eszegettünk, Gida bácsi így folytatta a beszédét: „Hát aztán jók vagytok-e?”

Rezeda — éppen Rezeda, a legrosszalkodóbb kis törpe — mélységes komolysággal kijelentette: „Én nagyon jó vagyok!” Bosszantott a szemtelensége, és megjegyeztem: „De még milyen jó! Még azt sem engedted meg, hogy Szuszi Muszi beléd kapaszkodjék!” Gida bácsi magasra rántotta hosszú fehér szemöldökét, és Pojácára nézett: „Hát te jó vagy?”

Nem bírtam megállni, hogy ki ne mondjam: „És a csipkedés?” Gida bácsi hófehér szempillája most már rám rebent. Mosolyogva vizsgált egy pillanatig — aztán másról kezdett beszélni.

Alkonyatkor pedig, amikor hazafelé készülődtünk, ezt mondta: „Hát gyerekek, a jövő hétfőn megint kijövök Földigszakáll barátomhoz, és másnap ő is bejön velem együtt egy napra Budapestre. Hétfőn délután megint gyertek fel ide, és eldöntjük, melyiketek jön velem az automobilon. Azt szeretném bevinni, aki a jövő hétfőig egyetlen egyszer se rosszalkodik.” Kis Gomba ezt kérdezte: „És ha senki se rosszalkodik addig?” Pojácá meg ezt: „Vagy ha mindenki rosszalkodik addig?” Gida bácsi nevetett: „Micsoda előrelátás! Akkor majd sorshúzással döntjük el, hogy ki jön.”

Még ki sem léptünk Földigszakáll bácsi házából, már gondban főtt a fejem. Felháborított a lehetőség, hogy a véletlen döntse el, a rosszalkodó Rezeda utazik-e automobilon Budapestre, vagy pedig én, a kifogástalan viselkedésű, jó gyerek. De már kedden délelőtt — másnap — enyhült valamelyest az aggodalmam. Az erdőben, a patak közelében csatangoltam, és megpillantva egy nagy csiperkegombát, lekuksoltam elébe, hogy vigyázza, szárával együtt emeljem ki a földből. Amint ott kuksoltam, egyszerre csak beszédet hallottam, és örömmel ismertem rá Rezeda hangjára. Tüstént az jutott eszembe: Bárcsak elkövetne valami rosszaságot! Annyival is biz-

tosabb lenne, hogy én gépkocsizom Budapestre.

Rezeda fenyegető hangon ezt mondta: „Na, csak hogy elcsiptelek végre!” Odakukucskáltam. Osztálytársunk, Gyarmati Jancsi csatangolt fel idáig a völgybeli falucskából. Kosár a karján, gombát szedegetett. Rezeda folytatta: „Hallom, hogy azt beszéled a faluban, erősebb vagy, mint én!”

Jancsi hangján félelem hallatszott: „Én... csak azt mondtam, azt hiszem, hogy erősebb vagyok!”

Rezeda rákiáltott: „Az mindegy! Most mindjárt megtudod, hogy ki az erősebb!” Szétterpesztett ujjakkal közeledett Jancsihoz, Jancsi meg hátrált: „Énnekem most nem szabad birkóznom! Én most gombát szedek!” Mint-hogy Rezeda mégsem állt meg, Jancsi futni kezdett a patak felé. At akart menekülni rajta a kiálló köveken, de billenő kőre lépett, beleesett a vízbe, a kosár meg kborult, és vitte a patak a sok szép csiperkegombát.

Most már azt néztem, hogyan mennek el onnan mielőbb. Meg ne tudja Rezeda, hogy láttam a rosszaságát. Felkészülhet akkor a védekezésre mentséggel, hazugsággal! De eszembe jutott egyéb is. Ha csak én tudom, mit tett, letagadhatja. El kell ezt bizony mondanom frissiben Szuszi Muszinak is, Pojácának is, Kis Gombának is. Ők majd megkérdezik Gyarmati Jancsit, igaz-e? Csakis így érem

el, hogy Rezeda kiessék a versenyből. Siettem hát sorba mind a háromhoz, és arra figyelmeztettem őket, el ne mondják Rezedának, hogy tudjuk, mit cselekedett!

Minthogy a véletlen megismertette velem a leskelődés előnyeit, megmaradtam mellette. Eszembe jutott, hogy a hegyoldal egy pontjáról belátni Szuzsi Musziék udvarába.

Amikor másnap délelőtt lement az édesanyja a völgybeli falucskába, magamhoz vettem Gyopár bátyám színházi látcsövét, és felmáztam a hegyoldalra. Tudtam, hogy Szuzsi Muszinak ilyenkor ott kell maradnia, vigyáznia kell kistestvéreire. Szuzsi Muszi egy ideig az udvaron csellengett, majd egyre közelebb oldalgott a hegyoldalba vágott pincéjükhöz. Akkor eltűnt a szemem elől. De örömmel gondoltam: torkoskodik. Egyszerre csak újból megjelent az udvaron. De akkor már egy tejfőlös köcsögött tartott a háta mögött, nehogy meglássák az utcáról. A kecskeoldalhoz ment vele — ide már jól beláttam —, a kecske alá tartotta a köcsögöt, és fejt bele egy kis tejet. Amikor dugdosva visszavitte a pincébe, biztos voltam benne, hogy a megivott tejfölt pótolta. Már siettem is Rezedához, Pojácához meg Kis Gombához — a távcsőről persze hallgattam.

A csütörtök aggodalommal telt el. Hiába lestem Pojácát is, Kis Gombát is, nem követtek el rosszaságot.

Pénteken reggel leküldött édesanyám a völgybeli falucska vegyeskereskedésébe. Amint lépegettem lefelé, az erdőszéli úton megpillantottam Pojácát. Vagy száz lépéssel ment előttem, az ő nyakában is tarisznya volt. Gyorsan beosontam az erdőbe, és a bokrok között haladva, szemmel tartottam. Egyszer csak letért az útról, beszaladt az erdőszéli borsóföldbe. Állt ott egy madárijesztő. Annak a kalapját a maga fejére csapta, lebernyegét a vállára borította, a szalmababát kihúzta a földből, és maga állt a helyébe. Amikor megértettem, mi célból tette ezt, már meg is történt a rosszaság. Két törpeházi kislány, Lila Cica és Füvecske lépegetett fölfelé a faluból, és amikor a madárijesztő — vagyis Pojácá elé értek, a madárijesztő — vagyis Pojácá rájuk süvöltött: „Hááááá! — meglendítette a karját, és feléjük ugrott. Hű, mint a földomlás, úgy potyogtak a kislányok kezéből a szatyrok, csomagok, ők meg rohantak Törpeháza felé. Pojácá most már utánuk kiáltozott: „Álljatok meg, ti kis buták! Álljatok meg, én vagyok!”

No, hogy ő volt az, megtudta tőlem egy óra múlva Rezeda, Szuzsi Muszi és Kis Gomba. Biztattam is őket:

„Megkérdezhetitek Lila Cicát és Füvecskét is!”

A szombat és a vasárnap megint aggodalomban telt el. A jól tanuló, példás magaviseletű Gombát hiába lesegettem. Hétfőn reggel megint megpillantottam a két fedeles kannával. Minden reggel ivóvizet vitt a jó vizű törpeházi kútról az erdő mélyén lakó Csengettyűs néninek. Gondoltam — de már szinte remény nélkül —, utána lopakodom egyszer ilyenkor is. Ime, amikor Csengettyűs néni háza közelében a patak fölött átvezető hidacskához ért, az egyik kannát letette a víz mellé, a másikkal meg — óriási bámulatomra — merített a patak vízből. Aztán megtöltötte patakvízzel a másik kannát is. Egyrészt felháborodva, másrészt örvendezve értettem meg, mit talált ki, hogy ne kelljen hosszú úton cipelnie a két teli kannát. A jó ivóvízből csak egy keveset engedett beléjük. A többit itt meríti hozzá.

Félóra múlva megtudta ezt Rezeda, Szuzsi Muszi, meg Pojácá is. Végre nyugodt voltam. Most már egészen bizonyos, hogy nem lesz sorsolás. Én megyek gépkocsival Budapestre!

Eleinte úgy ment minden, mint a karikacsapás. Gida bácsi Rezedához fordult: „Kövéttél el rosszaságot a héten?” „Egyszer se!” Megszólaltam: „És Gyarmati Jancsi?” Rezeda elvörösödött, a többiek meg nevettek rajta, hallották már az esetet Jancsitol is.

Szuzsi Muszi is ezt felelte Gida bácsi kérdésére: „Egyszer se!” Megszólaltam: „A tejföl meg a kecske?” Nagy nevetés. Szuzsi Muszi elvörösödött, Gida bácsi meg Pojácához fordult: „És te?”

„Egyszer se!” Megszólaltam: „És a madárijesztő?” Megint kitört a nevetés, Kis Gombára már, amikor ő is azt felelte: „Egyszer se!” — felháborodva

reccsenttem rá: „És patakvizet itatni Csengettyűs néniel, de bezsebelni a dicséretet, az semmi?” Lángba borult az ő arca is de most senki se nevetett. Aztán élénken megszólalt Gida bácsi: „Hát akkor úgy látszik, hogy mind a négyen követtek el egy-egy rosszaságot, tehát sorshúzás által kell eldönteni, melyikőtök jön Budapestre. Az asztalkához siettet, négyrétre vágott egy papírlapot: „Ezekre ráírom a neveketek és húzunk!”

Ekkor még azt hittem, téved valamiben, és zavartan megszólaltam: „De Gida bácsi! Nem kell sorsolni! Hiszen van olyan köztünk, aki nem volt rossz! Én vagyok az!”

Már firkantgatott a papírlapokra, de most csodálkozva feltekintett: „Te? Aki olyan rengeteg rosszaságot követél el, hogy ha nem volnék csillagász, ki se tudnám számítani, mennyit? Négy társad van, mindegyiküknek a rosszalkodását elmondtad a másik háromnak: az tizenkét rosszaság. Elmondtad most a négy rosszalkodást énnekem is, de Földigszakáll bácsi is hallotta, ez újabb nyolc rosszaság, összesen tehát húszszor követél el rosszaságot! Te aztán igazán nem jöhetsz Budapestre!”

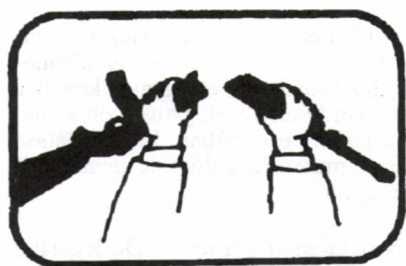
Most már én éreztem, hogy vörösödöm. De most már nem az elmaradó budapesti út bántott, hanem a szégyen, hogy kicsinyes, leskelődő, pletykáldó voltam.

Gida bácsi életem tartotta a szalmakalapját: „Te húzd ki annak a nevé, aki Budapestre jön!”

Csodálkozva olvastam a kihúzott cédulán: „Mind az öten!” Másnap este a Halászbástyán, mialatt társaim Földigszakáll bácsival a kivilágított várost nézték, odasomfordáltam a hátrább álló Gida bácsihoz: „Gida bácsi! Hát mi mást tehettem volna? Mert hiszen védekezni kellett a sorsolás ellen!” Vállamra tette a kezét: „Láthatod, hogy nem kellett! De ha kellett volna is! Hát ért annyit ez a budapesti utazás, hogy pletykássá sülyedj?”

Átéreztem szavai igazságát, de még vitatkoztam: „Akkor hát sose szabad beszélni mások rosszaságáról?”

Szigorú lett az arca: „Mindig kell beszélni róla. De csakis azzal, aki elkövette! Tudod, Mohácska, ha mindig akadna egy kis törpe, aki odamegy a rosszalkodóhoz, és négy szemközt így szól hozzá: Mindnyájunk érdekében követelem, hogy jó légy! — akkor bámulatosan rövid idő alatt... Ekkor azonban abbahagyta, mert odaszaladt hozzánk a négy kis törpe: „Hajó jön, lampionos hajó! Tessék megnézni, Gida bácsi!” Ő meg elmosolyodott, fűgén odament velük a kőkorláthoz, és nem fejezte be a mondatát. Bizonyára tudta, hogy én így is megértem.

Koszova* – és ami mögötte van

Megrendülten olvasom a jóindulatú, gyakorlati javaslatokat nélkülöző nyilatkozatokat. Megható annak a néhány ezer magyar polgárnak az igyekezete, akik az emberi együttérzés eszméjében még hisznek, és kinyilvánítják, hogy személyesen ellenzik a Jugoszláviában dúló őrültséget. És miközben végig-gondolom az elmúlt hónapok történe-seit, a tárgyalások megszakadását, az albán gerillák és a szerb fegyveres erők kíméletlen leszámolásait, a bombázásokot, az orosz közvetítés ingadozásait, a New-Yorki tözsdemutatók hirtelen megugrását, szomorú vagyok.

Szomorú vagyok, mert ebben a században már harmadszor folyik ez a színjáték itt, Európában, minden alkalommal ugyanaz a darab megy, és mi nem vesszük észre, hogy megint, ugyanúgy becsapnak minket. Minket, embereket, akik semmi különösét nem szeretnénk, csak élni, és élni hagyni. Csak azt akarjuk, hogy értelmes munka, tartalmas önépítés tölthesse ki éveinket, hogy ne öljenek le minket, és ne kelljen másokat megölnünk. Olyan nagy igények ezek? Nem hiszem, hogy lehetetlent kérnénk az égiektől, és mégsem adatik meg.

Jókai cikket írt a nazarénusokról az előző századfordulón, s miközben elvi egyetértését hangoztatta nemes eszméikkel, a katonáskodást megtagadó gyakorlatukat már társadalomellenes, büntetendő túlzásnak ítélte, hiszen mi más lenne a császári és királyi hadsereg célja, mint a végleges és örök béke fenntartása és biztosítása arra a rövid időre, amíg az európai nemzetek egyesülése fölöslegessé teszi majd a hadsereg intézményét.

A kapitalizmus teremtette új osztály, a munkásság szakszervezetei és a munkásmozgalmi internacionálék lehetetlennek ítélték az 1870-es francia-német háború megismétlődését, hiszen bármit mesterkednének is a tőkésék, a munkásszolidaritás nem fogja megengedni, hogy a kizsákmányoltak egymás vérént ontsák. A folytatást ismerjük.

A Népszövetség nemes célkitűzései, jeles értelmiségiek háborúellenes nyi-

latkozatai, Chamberlain közvetítési kísérletei, a német-orosz barátsági szerződés, mind-mind azt az egyetemes emberi vágyat fejezték ki, hogy ne legyen még egyszer olyan világégés, mint 1914-18-ban. Ha kell, engedmények árán, ha kell, kényszerű barátság árán, de béke legyen. A folytatást ismerjük.

Az előző két világháború okait számos könyv és tanulmány tárta föl. Aligha tévedek, ha elemzéseiket úgy foglalom össze, hogy mindkét világháború esetében a hadviselő országokat irányító rétegek gazdasági és hatalmi harcra volt a mozgatórugó, s a szemben álló hadseregek tagjai sokkal inkább voltak e harcok áldozatai, mint megtevesztett és érdekeltté tett reménybeli nyertesei.

A most folyó háború sem kivétel, mondjanak bármit és bármilyen hangozan a hadviselő felek tömegtájékoztatói eszközei. Ember-milliók békevágyát, életlehetőségeit gyűri megint maga alá néhány ezer gazdag ember kapzsisága. Ez a háború is elkerülhető lett volna, ha az európai államok és az Egyesült Államok vezetői már az előző, szerb-horvát és szerb-bosnyák összecsapások idején komolyan vették volna a szakértők figyelmeztetéseit. Még a bombázások elkezdése után is lett volna esély a megegyezésre, ha az Egyesült Államok elnöke szóba állt volna a Kvéker Nemzeti Törvényhozási Bizottság javaslataival. Nem tette. Miért nem? Talán más érdekek mozgatták? Talán nem is akart megegyezést?

A Rambouillet-i tárgyalások története nem zárja ki ezt a lehetőséget sem. A béketervezet két részből állt, egy politikai és egy katonai-végrehajtási részből. A Koszova politikai autonómiáját biztosító politikai részt a szerb tárgyaló fél elfogadta, de nem fogadta el azt, hogy a végrehajtást felügyelő katonai erőt a NATO adja. Ha elolvassuk a Rambouillet-i tervezet erre vonatkozó szakaszait, ezen nem is csodálkozhatunk. Az ilyen megállapodásokat régebben feltétel nélküli megadásnak nevezték, legutóbb Németor-

szág és Japán írt alá ilyen szöveget az Egyesült Államok javára, egy veszített háború után. (Az amerikai hadsereg katonái és támaszpontjai a mai napig kitarítottak e két országban.) De ki írta alá ilyen megállapodást veszített háború nélkül? Vagy háború előtt? Lehet, hogy éppen ez volt a cél?

Február 20-án egy francia és egy orosz hírtűgynökség jelentése szerint mind a szerb tárgyaló fél, mind Jugoszlávia elnöke kijelentette, hogy elfogadná egy ENSZ vagy EBESZ irányítás alatt álló nemzetközi katonai egység felügyeletét a politikai rendezés végrehajtásában. Február 21-én az Egyesült Államok külügyminisztere a CNN kérdésére azt válaszolta egy sajtóértekezleten, hogy az Egyesült Államok számára semmi más nem fogadható el, csak a NATO vezette katonai ellenőrzés. Ezt a következő hónap során számtalan formában megismételte. Március 23-án a szerb parlament határozatban elutasította a NATO katonai beavatkozását, de egy további határozatban kifejezte készségét egy nemzetközi erő beengedésére, ha az összes koszovai nemzetiség megállapodik valamilyen béketervben. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának szóvivője március 24-én, egy sajtóértekezleten azt mondta, tudnak a szerb parlament e második határozatáról, de semmi jót nem várnak tőle. A NATO még aznap megkezdte Jugoszlávia bombázását.

Miért? Mert Jugoszlávia más volt, mint a többi Kelet-közép európai állam. Szerbiában sikertelen volt a német megszállás, Tito Jugoszláviáját nem szállhatták meg orosz felszabadító seregek, s az 1989-1990-es fordulat után Jugoszlávia volt az egyetlen ország, amely nem várta tart kapukkal a pénzhatalmi világtrend tanácsadóit. Elzárkózott a gyarmatosítás mai formáját jelentő hitelfelvételektől, nem volt hajlandó nemzeti vagyonát külföldi befektetők kezére játszani, s ezt a bosszantó különállását még megtette a hagyományos orosz-szerb barátság folyamatos hangoztatásával. Ha a szerb politikai vezetés egy kicsit okosabb lett

* Koszovó albán neve

volna, ha a szerb partizándinasztiákat eltartó, dolgos horvátok, szlovének, magyarok számára kulturális, közigazgatási, vagy akár területi autonómiát adott volna, ma egyedülálló közép-európai sikertörténettel büszkélkedhetne.

Nem így történt, s ebben legalább akkora szerepe volt az uralkodáshoz és előjogokhoz ragaszkodó szerb politikai vezetésnek, mint az önállósodásra törekvő nemzetiségek nacionalista politikusaiknak, a megosztásra játszó nyugat-európai államoknak, de leginkább a fegyverszállításokból élő gazdasági érdekcsoportoknak. S ezzel elérkeztünk a most folyó háború legfontosabb kérdéséhez. Tegyük föl — legalább magunknak, belső használatra — az ősi római kérdést: *cui prodest? Kinek használ?*

A fegyvergyárosoknak, a fegyverkereskedőknek, a katonai szervezeteknek és a hadseregeknek biztosan, hiszen ismét fényesen igazolódik az, amit mindig is hangoztattak az álmodozó pacifistákkal szemben: nélkülük nem lehet rendet teremteni a világban. Az amerikai tőzsdén azonban nemcsak a leggazdagabbak nyernek. Akinek az Egyesült Államokban megtakarított pénze van, az vagy személyesen, vagy különféle befektetési irodák közvetítésével tőzsdézik. Személyesen lehet, hogy egyaránt elítéli a Jugoszláviában folyó etnikai tisztogatást és a NATO bombázásait, de bolond lenne lemondani a Dow Jones index emelkedéséből származó személyes hasznáról. Az Egyesült Államok azonban nem az egész világ, s ha az exporttöbbletet prédikáló neoliberális közgazdasági tanácsokról egyszerűen belátható, hogy a világ szegényebb országai számára járhatatlan utat javasolnak (hogyan lehetne a föld összes országának exporttöbblete, kívül szemben?), minden bizonnyal még hamarabb átlátjuk, hogy a nekünk nem tetsző országok porig bombázása megint csak nem az az út, amelyen minden nemzet gazdaggá lesz.

Egy dolog már biztos, a háború akár-mikor és akármilyen feltételekkel ér véget, az újjáépítéshez szükséges hiteleket a Világbank és a nemzetközi Valutaalap adja majd, s a hitelek javát a bombázó nemzetek ipari érdekcsoportjai nyerik el, a megrendelések kötelezően előírt feltételeinek egyedül az ő ajánlataik felelnek majd meg. Ismerős ez a forgatókönyv? Mi már tíz éve élünk ebben a rendszerben, s még örülhetünk, hogy megúsztuk bombázás nélkül, mert önként és dalolva hódoltunk be a hidegháború győztesének.

De mi van a vesztesel? A világ legnagyobb, leggazdagabb birodalmával? Széthullott, s a győztes Egyesült Államok vezetői eleinte csak arra

ügyeltek, hogy a mindenkire veszélyes atomfegyver-gyűjtemény ne kerüljön ellenőrizhetetlen kezekbe. Az orosz elnök személye valószínűleg ennek biztosítóka számukra, másként aligha támogatnák a szovjet gerontokrácia legjobb hagyományaival vetekedő uralkodását. A volt szovjet birodalom kezdeti kaotikus állapotának stabilizálódása további gondolatokat ébreszthetett a győztes elitben. Mi lesz, ha az utódok a piacgazdaság keretében képesek működő társadalmat és államot építeni? A világ természeti kincsekkel gazdagon megáldott egy hatoda kicsúszik a nemzetekfeletti társaságok irányítása alól. S ha az orosz történelem ismerete alapján valószínűtlen lenne is egy ilyen fordulat, a birodalom határán ott áll egy másik, több ezer éves birodalom, amelynek államalkotó és társadalomszervező képességében nem kételkedhetnek. És ennek a másik, túlnépesegett birodalomnak égetően szüksége van azokra az erőforrásokra és arra az életterre, amelynek kihasználásánál most kisebb gondjuk is nagyobb a legyőzötteknek.

Kínánál csak az Egyesült Államoknak van nagyobb szüksége az orosz kincsekre. Már az 1991-es Öböl-háború világosan jelezte, hogy az Egyesült Államok nem tanult az 1973-as olajválságból, nem fordított elegendő pénzt és energiát a megújuló energiaforrások kutatására, nem alakított ki fenntartható életmód-modelleket. Gazdasága ma is arra épül, hogy 5%-nyi népessége a föld energiatermelésének 25%-át fogyasztja el, s aki ezt az alapvetelt kétségbe meri vonni, az a világ legerősebb hadseregével kerül szembe. De hogyan jön ide Jugoszlávia? Ehhez érdemes elővenni a térképet, Eurázsia politikai térképét, még jobb, ha az ásványkincsek lelőhelyeit is rárajzoljuk.

A volt szovjet birodalom európai és közép-ázsiai olaj- és gázkitermelő körzeteiből több távvezeték szállítja Nyugat-Európába az orosz import ellenértékét adó energiahordozókat. Ezek a távvezetékek Lengyelországon, Csehországon, Szlovákián és Magyarországon keresztül jutnak el a megrendelőkhöz. Fordult a kocka, a régebben sokat emlegetett olaj- és gázcsap most az újdonsült (és reménybeli) NATO-tagok területére került. A szintén NATO-tag Görögország és Törökország egészen a kaukázusi köztársaságokig zárja a félkört, nemcsak az északon, hanem a Kaszpi-tengernél termelt olaj és földgáz útját is. Egyetlen kis rés van ezen a szabályos félkörön: Albánia és Jugoszlávia. Az albánok már nagyon szeretik a NATO-t, a szerbek még nem. Mire ez a háború véget ér, ők is megszeretik majd. Mint a németek és a japánok az amerikaiakat.

Mit kellett volna tenni? Hagytuk volna magukra a szerbeket és az albánokat, hogy intézzék el egymás között a vitás kérdéseket? Hagytuk volna magára Hitlert Európában, hogy belátása szerint intézze a különféle nemzetiségek ügyét?

Nyugtalanító kérdések. De legalább ennyire nyugtalanító kérdés az is, hogy milyen népirtás folyik most Kongóban vagy Sierra Leoneban. Az Egyesült Államok elnöke nemrég utasította vissza egy Kongóba készülő békéltető vállalkozás százezer dolláros pályázatát. Az ott lemészároltak nem jelentenek „humanitárius katasztrófát”, Afrika messze van, az Egyesült Államok-nak (ma még) nincs szüksége Afrikára. Kolumbiában és Törökországban az Egyesült Államok hathatós segédletével történnek tömeggyilkosságok, folyik a nemzetiségek elűldözése. Úgy látszik, a nyugati „keresztény” kultúra értékeinek védelme csak ott elengedhetetlenül fontos, ahol az Egyesült Államok geopolitikai érdekeivel esik egybe.

Mit tehetnénk most? Hogyan vehetnénk rá a szerbeket arra, hogy a szomszédos népekkel és az országukon belül élő nemzetiségekkel szemben feszülő érdekellentéteket feloldására ne a lélektani és fizikai erőszakot alkalmazzák?

Egy közösség életében nincs fájdalommasabb büntetés a kiközösítésnél. Ha egy nemzetállam saját belügyeit emberhez méltatlan eszközökkel intézi, a környező államok leghatásosabb fegyvere az idejében elhatározott és következetesen végrehajtott kereskedelmi és idegenforgalmi kiközösítés. Kereszténytelen, sokszor kegyetlen módszer még ez is, gondoljunk csak az iraki gyermekek sorsára. De hatásos kényszerítő eszköz, ha valóban megtartják, ha ereje nem szivárog el egyes emberek és gazdasági érdekcsoportok egyéni és kollektív haszonlesése miatt.

Mi, magyarok, mindig is nemzeti erénynek tartottuk az (utóbbi 500 évben többnyire idegen érdekeket kiszolgáló, elnyomó) államhatalom rendelkezéseinek, törvényeinek megkerülését, kijátszását. Amikor az üldözött koszovai albánok védelmére hivatkozva helyeseltük a NATO-bombázásokat, vajon nem magunktól féltünk-e igazából? Nem attól tartottunk-e, hogy az erőszakmentes és valóban hatékony elszigetelést mi magunk hiúsítanánk meg saját közvetlen anyagi érdekeinkre hivatkozva? És vajon képesek leszünk-e ilyen húsbavágó önkorlátozásra a következő években, ha a Jugoszlávia népeitől joggal elvárt elítváltást a környező országok csak ilyen módon mozgathatják előre?

Bombázók árnyékában pecsenyét sütni

„...ne fizessetek a rosszért rosszal. Ellenkezőleg:
mondjatok áldást, mert arra hívtak titeket.”
(1Pét 3,9)

Ugye nem látott még senki szentkőpen bombázót? Remélem, nem is fog! A harcias szentek talán megmaradnak (kardjukkal-pajzsukkal) feledésbe merülő korok ólomüveg ablaktábláin. Nem mindenkit nyugtat meg az ismételt pápai kérés, hogy az országok vezetői próbálják ember módjára megbeszélni vitás ügyeiket, és ne küldjék fiaikat ölni-pusztítani. Sokan panaszkodnak csendben itt, Kaposvár környékén az állandó éjszakai repülőgépzúgás miatt, de ennek nem nagyon illik hangot adni. Olyan magas az Unió hűségküszöbe, hogy a belépés előtt be kell húzni nyakunkat. (De a behúzott nyaktól görbül a gerinc.) „Keresztény” államok (NATO-tagországok) próbálják fegyelmezni (térdre kényszeríteni?) a jórészt ortodox keresztények lakta Szerbiát istentelen (és sikertelen) eszközökkel (haszonszerző hátsó szándékokkal is). De ez a kereszténység csak címke, amit ha megkaparunk, alatta krisztustalan a látvány. Kinek számít a Mester, akit azért feszítettek meg, mert nem volt tekintettel hatalmi játszmákra, legkeményebben a templomi seftelőket és a képmutatókat támadta? Nem volt büntető típus. („A megropant nádat nem törí el, a pislákoló mécesest nem oltja el” Mt 12,20). Végveszély idején sem jött a 12 légió angyal, hogy elsöpörje a kínzókat, sőt: megfeszítőinek is az Atya bocsánatát kérte. Kétezer év alatt sem értjük meg? Szilágyi Domokos, a '45 utáni időszak egyik legnagyobb magyar költője (erdélyi evangélikus lelkész fia) úgy szól hozzánk Kényszerleszállás című versében, mint akik már nem értik a főparancs második felét („szeresd embertársadat, mint magadat”) – legfeljebb átfogalmazva: „szeress embertársadra... bombát dobni, mint tenmagadra”.

Nem égi igazságok, hanem közönséges haszonlesés mozgatja a világot. Látom a dolgok színét, mikor ki-ki a maga igazát hangoztatja, és a visszaját, hogy ki-ki a maga pecsenyéjét sütögeti. Milosevics függetlenségéért, megtépázott országának maradékaért, a szerb nemzet bölcsőjéért küzd, és nepe ebben erősen támogatja. Az albán UCK csapatai üldözött, kínzott népükért harcolnak, miközben szerb rendőrök, katonák vadásznak rájuk. Az ENSZ szinte már csak sóhivatal, ezért a fegyelmezés feladatát a NATO vállalta. Ez a dolgok színe. De van visszája is. Milosevics

üldözi-kinozza albánjait, hogy trónját erősítse. A koszovói maffia az iszlám terrorizmus és a kábítószer-csempészet fészke. A NATO-nak (élén az amerikaiakkal) ki kell próbálnia a fegyvereit, katonáit, szövetségeseit (bennünket is), és mellékesen egy kis fellendülést hoz mindez a 'királycsináló' hadigazdaság haszonélvezőinek. Az újjáépítés nemzetközi pénzei majd többnyire amerikai zsebekbe vándorolnak, és emelkedhetnek a tőzszeindexek. Hozzávehetjük még a békegalamb jelmeze alól időnként foga fehérjét villogtató medvét: a rozsdára rágta pánszláv dicsőséget fényezni akaró orosz közvetítést. És sajnos látom a mi szomorú helyzetünket is: bizonygathatjuk, hogy vajdasági magyarjainknak az a jó, ha bombázzák a kertek alját, zárlatokkal bénítják az áramszolgáltatást, felrobbannak a vegyi üzemek (mégcs füstjük beborítja az eget), végül jöhet a gazdasági embargó, mert ettől nő majd szép nagyra jövőjük virága (miközben besorozott fiaik várják a szárazföldi hadműveletet, amikor szövetségeseink őket is célkeresztbe fogják felszabadító partizánvadászatukkal). Nekünk pedig még sziszegni sem szabad miattuk, mert távol kerülhetünk a tüztől, és akkor hogyan süstük meg uniós pecsenyénket? Még a végén morzsák sem hullanak le a majdani újjáépítés megrendeléseiből! Olvassuk csak József Áttila Levegőt! című versének sorait:

„Óh, én nem így képzeltem el a rendet.

Lelkem nem így honos.

Nem hittem léte, hogy könnyebben tenghet,
aki alattomos.

Sem népet, amely rettenet, hogyha választ,
szemét lesütve fontol sanda választ
és vidul, ha toroz.”

Erre mondják manapság, hogy „bármi hasonlóság a valósággal nem csupán a véletlen műve”. Ha csak humanista szemmel nézem, már akkor is egész más lehetett volna a dráma forgatókönyve. Milosevics engedhetett volna a koszovói autonómiát. Az albánok a robbantások és gyilkolások helyett másképp is küzdhetek volna függetlenségükért. A demokrácia élharcosának, a NATO-nak pedig idejében kellett volna kicsikarni az ellenőrzött koszovói választást, és nem idő utáni bombázással indítani a segítségnyújtást. Végül is kin segítettek? A koszovói népen nem, mert azokat sokkal jobban kinozzák, üldözik, mint a há-

ború előtt. (Ötszöröse a menekültek száma és sokszorosa a megöltéké.) A vajdasági magyarokon megint nem, mert ők rettegnek a sorozástól, a bombáktól, az embargótól és attól, hogy támogatásunk miatt őket is előveszik. A szerbek végképp nem érzik, hogy segítettek volna rajtuk. De hát mindezek csupán emberi szempontok.

A szörnyű játékban legkevésbé sem érdekel senkit az, hogy Jézus hogyan viselkedne az ő helyükben: Üldözne-e? Lőne-e? Bombázná-e? Kit büntetne? Az elszakadni akaró albánokat? Hogyan? A szerbeket? Hogyan? Támogatná honfitársai feje fölött a bombázást? Tény, hogy amit a Bibliában leírtak, az akkor és ott volt – nem itt és most. Aki akarja, az a mai viszonyokra is alkalmazhatja az üzeneteket. Jézus nem lázadt Róma ellen, nem tartott a zelótákkal. Nem volt sem Pilátus, sem Kajafás talpnyalója, kegyence sem – meg is feszítették. Nem kímélte magát, ha igazság és szeretet volt a tét. Tanításáért nem szedett sápot. Nem sokat törődött politikai, nemzeti és vallási szempontokkal, nem érdekek vezérelték, csak az Atya akaratát teljesítette, mikor fölvette keresztjét. Nem hagyta magát félrevezetni, csöbe húzni, nem lehetett zsarolni. Mindenre rábízom, hogy vonatkoztassa ezeket napjaink eseményeire. E világ fejedelme mindent megtesz, hogy a világosság angyalaként mutakozzék. A szemfényvesztés ámulatba ejthet, de a legtöbb trükk lelepleződik.

És addig ki állítja meg a diktátorokat? Szaddam Husszein még trónol, Pinochet most úszta meg – diktátorok pedig voltak is, lesznek is valószínűleg. A lobogókra aggatott ideológiák alatt sok esetben üzleti tervek lapulnak. A szeretet talán megállítja apránként az igazságtalanságokat, de türelem kell hozzá. Hiszem a tanítást: „Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld”. Másképp lenne-e Föld? A háború és a béke gyökerei bennünk vannak. Mi is tehetünk valamit, rajtunk is múlik, milyen lesz az élet. Gandhi, Roger testvér vagy Teréz anya csak egy ember volt a sok között – hatásuk mégis jelentős. Bennem és köreimben építhetem az igazság, béke, szeretet világát, és ehhez vannak mindig társak is. Adja Isten, hogy ennek reménye erősödjön bennünk.

Válogatás a koszovói válságot érintő dokumentumokból

A Kvéker Nemzeti Törvényhozási Bizottság közleménye

Kedves Clinton Elnök!

A háború nem válasz. Ne bombázzon!

Őn a diplomáciai fenyegetés során katonai fellépéssel fenyegette meg a koszovói összefogás résztvevőit. Biztosra ment. Veszített. Sajnos, mindent egy lapra tett fel. Tekintélye megőrzése érdekében arra kényszerült, hogy beváltsa katonai fenyegetését. Ez kiszámíthatatlan hiba volt.

A fenyegetés révén sem tudta Milosevics elnököt rávenni az együttműködésre. Az Ön stratégiája révén az Egyesült Államoknak két lehetősége volt: nem csinálni semmit, vagy bombázni. Mindkettő elfogadhatatlan, mindkettő hatástalan. Ha semmit sem csinál, kockáztatja a polgárok életét és utat nyit az etnikai tisztogatásnak, az emberi jogok megsértésének. Ha bombáz, akkor is veszélyezteti a polgárok életét és kockáztatja a háború kiterjedését a robbanékony Balkánon.

Azt szorgalmazzuk, hogy keressen más utat, békés eszközökkel törekedjék a békére. A béke és az emberi jogok csak újfajta, sokoldalú, nem pedig kényszer-diplomácia révén győzhetnek Koszovóban.

Az Ön feladata, hogy rábírja Szerbia és Koszovo képviselőit a politikai folyamatban való részvételre, a tárgyalásokra. Jobb éveken át tárgyalni és milliárdokat költeni a béke megőrzésére, mint milliárdokat a katonailag kikényszerített „békére”, és évtizedeken át fenntartani a megszálló erők jelenlétét.

Felhívjuk, hogy az Egyesült Államok a Biztonsági Tanács és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (Organization for Security and Cooperation in Europe) részvételével kezdeményezzen hat lépésből álló béketeremtő folyamatot Koszovóban, nem kényszer-diplomácia segítségével.

1. Azonnal fel kell hagyni a bombázással; az oroszokkal és más európai országokkal szoros munkakapcsolatot kell kiépíteni a tárgyalások elősegítésére.

2. Újra kell tárgyalni a koszovói harcoló albánok és a szerbek közötti azonnali tűzszünetet.

3. Szükséges a polgári megfigyelők visszatérése és tartós, erős jelenléte Koszovo tartományban.

4. Létre kell hozni egy több oldal részéről támogatott politikai folyamatot az új tárgyalások érdekében, a nemzetközi jog szabályai szerint.

Ezeket vegyék részt nemcsak a kormánytisztviselők, a katonák, a harcoló parancsnokai, hanem a polgári társadalom intézményeinek kiemelkedő vezetői is.

5. Felelősségre kell vonni a nemzetközi jog szabályai szerint a bűnök, háborús bűntettek, emberiség elleni bűntettek elkövetőit, minden kivétel nélkül.

6. Azonnali rádió- és tévéadásokat kell kezdeni Szerbia és Koszovo számára, tárgyilagosan tudósítva az eseményekről.

Ha fenntartja a fenyegető bombázásokat, akkor az a legkevésbé, hogy kérnie kell, és meg kell kapnia a Kongresszus támogató nyilatkozatát a Szerbia ellen viselt háborúhoz. Mi természetesen azért fogunk küzdeni, hogy rávegyük a képviselőket: szavazzanak a hadüzenet ellen, azonban Önnek tiszteletben kell tartania az Alkotmány rendelkezését, miszerint az Elnöknek és a Kongresszusnak közösen kell elhatároznia a háború megindítását, mielőtt egyetlen bombát ledobnának vagy egyetlen ágyút elsütnének.

Nincs szükségállapot, és ezért a War Powers Act (a hadsereggel kapcsolatos törvény) nem alkalmazható.

Üdvözlettel:

1999. március 25.

Joe Volk

Az IGEN Mozgalom nyilatkozata

Az Igazság tesz szabaddá minket

Mi, akik Magyarországon NEM-mel szavaztunk a NATO-csatlakozásra, szomorúan látjuk azok csalódottságát, akik akkor IGEN-t mondtak. „Igazunknak” nem tudunk örülni. A feltámadt Krisztus ünnepén keserűséggel teli a szívünk. Örömmünnepeünkön nem tudunk vigadni: szomszédunkban, Jugoszláviában elszabadult a pokol.

Mi, akik valljuk, hogy a pusztítás aljas cselekedet, s a bűnök büntetése bűn nem lehet, nem csatlakozhatunk ehhez.

Mi, akik bánkódunk népünk lelki-szellemi sorsa miatt, átérezve Isten és ember előtti felelősségünket, kijelentjük: nem akarunk az ezredvégi Európán gyalázatot tevők közé tartozni.

Mi, akik szégyenkezünk az elkövetett gázságok miatt – azok nevében is, akik ma nem tudják, mit cselekednek –, bocsánatot kérünk az ártatlanul szenvedőktől, megkövetjük utódainkat, akikre gonoszabb világot hagyunk, mint amelyet szerettünk volna, és kérjük Istent, irgalmazzon nekünk.

1999. Húsvét vasárnapján

IGEN Mozgalom

A Bokor közösség nyilatkozata

Mi, a Bokor bázisközösség tagjai, akiknek fiataljai a kommunista diktatúra idején a katonáskodás megtagadása miatt hosszú börtönbüntetést szenvedtek, a teljes erőszakmentességet valljuk, és tiltakozunk a határainkon túl pusztító értelmetlen és esztelen erőszak minden formája ellen.

A legteljesebb mértékben elítéljük a szerb népiertást, a koszovói erőszakot és NEM-et mondunk a NATO-erőszakra. Erőszak erőszakot szül. A gyilkosok gyilkosai is gyilkosok. Humanitárius akció csak emberhez méltó cselekedet lehet, amely kizár minden erőszakot. A népek egymást értése csak az emberi testvériség alapján érhető el.

Budapest, 1999. május 4.

A Bokor Közösség képviselőiben:

Kovács László, Bajnok Kristóf, Hampel Károly, Kaszap István, Kovács Tádé, Schanda Beáta, Véghné Ilkó Györgyi

A Balkán Békéjéért Mozgalom felhívása

A magyar társadalom többsége elutasítja a balkáni konfliktus háborús megoldását. Ezért társadalmi mozgalom szervezésére hívjuk fel mindazokat, akik hajlandók személyes kiállításukkal is alátámasztani: nem akarunk további vérontást!

1. Felhívjuk az Egyesült Államok kormányát, hogy tartsa be a nemzetközi jogot, a NATO-államok kormányait – köztük a magyar kormányt –, hogy azonnal kezdje meg a konfliktus tárgyalásos rendezését az ENSZ és az EBESZ bevonásával.

2. Azonnal függesszék fel a bombázásokat a tárgyalások mielőbbi megindulása érdekében.

3. A magyar kormány éljen a NATO-tagság adta jogaival: a vétőjoggal és a konstruktív tartózkodással. A kormány a deklaráción kívül gyakoroljon nyomást szövetségeseire, hogy a háború ne terjedjen ki se Magyarországra, se a környező államokra.

4. Kifejezzük szolidaritásunkat a háború minden ártatlan áldozatával, a hazájukból elűldözött koszovói albánokkal, a tűzhelyzetbe került újvidéki magyarsággal és a konfliktusba a hatalmi érdekek által belesodort szerb néppel.

5. Elítéljük az etnikai tisztogatást, a rasszizmus minden formáját.

6. Elvárjuk a NATO-tól, hogy a humanitárius védelem érdekében ne sértse meg mások emberi jogait, ne veszélyeztesse a térség ártatlan lakosságának életét és vagyonbiztonságát.

Ehhez a felhíváshoz és a nyomában szerveződő mozgalomhoz bárki csatlakozhat, aki az európai és a magyar humanista hagyomány szellemében elutasítja a konfliktusok katonai eszközökkel való rendezését. Várjuk minél több civil szervezet – köztük a szakszervezetek, az egyházak, a béke-, a zöld- és a nőmozgalmak, az ifjúsági és nyugdíjas szervezetek – csatlakozását, helyi kezdeményezések szervezését.

Hívunk mindenkit, hogy vegyen részt a szakszervezetekkel közösen indított békeművetben 1999. május 9-én.

A háború már folyik. Kiterjedését csak a minél szélesebb körű társadalmi összefogás, a civil szolidaritás állíthatja meg.

Szövegírók:

Szalai Erzsébet, Csapody Tamás, Krausz Tamás, Vadász János, Szász Gábor, Lévai Katalin, Szőke Károly, Sándor Anna, Forgács István

Arius

Arius személyének jelentőségét nem kisebb tény igazolja, mint az, hogy az ő kérdésfelvetése nyomán fogalmazta meg a Niceai zsinat azt a dogmát, amely az egész keresztény tanrendszer hordozó alapjává lett. Alakját a 20. század talán leghiggadtabb s talán leginkább evangéliumi gondolkodású egyháztörténésze, a hivatalos katolikus egyházban is nagyra becsült Walter Nigg leírását követve mutatjuk be.

Aki elkezd foglalkozni azzal a férfival, aki a régi egyházban a legnagyobb dogmatikai harcokat váltotta ki, rögtön abba a meglepő ténybe botlik, hogy Arius verseket is írt. Hajós- és molnárdalait a nép énekelte. Váratlanul ér, amikor azt tapasztaljuk, hogy ebben az elvetemült eretnekként elhíresült férfiban a költőt is meg kell látnunk. Már ennek is arra a belátásra kellene juttatnia minket, hogy eddig minden valószínűség szerint hamis elképzelésünk volt róla.

Arius költői tevékenységében nem szabad pusztán propagandaeszközt vagy „nőies modorosságot” látnunk, amint ezt ellenfelei a szemére vetették. Gyöngéd érzületre vall, ha egy férfi örömét leli a poézisban. Arius főművéből, a Lakomából sajnos csak töredékek maradtak az utókorra, s ezek nem adnak valós képet könyvének lényegéről. Ellenségei e könyve miatt sárba tiporták Ariust, és „tivornyázást” emlegettek, holott ő csak azért énekelt, hogy tréfálkozva elúthessék az időt.

Ha Arius nem volt is mentes a büszkeségtől és az önfejűségtől, semmiképpen sem szabad őt ítéletre méltó személyiségnek tartani. Temperamentumának hevességét talán afrikai eredete magyarázza. Emberként megnyerő lénynek ábrázolják, akinek arcvonásain enyhe melankólia ült, amint ez költői venájú embereknél gyakran megfigyelhető.

Ariust magas, ösztövéralakként írják le, barátságos lényként, aki értett a barátságos érintkezési formákhoz. Aszketikus lelkülete és szigorú életvitele a szerzetesihez hasonló öltözködésében is megmutatkozott. Alexandriában nagyon kedvelték őt az aszketák és a nők. Nem biztos, de igen valószínű, hogy maga Lukianosz mártír volt a tanítója, és ifjúkorában a racionalista antiókhiai iskolát látogatta. Arius biztosan tehetséges ember volt, aki tekintélyes tanulással rendelkezett, és éles értelmével érdekes bibliamagyarázatot üzött.

Mint oly gyakran a történelemben, Arius életében is nagy hatást váltott ki egy apró ok. Alexandrosz, Alexandria püspöke papi körben előadást tartott, amelyben azt állította, hogy az isteni Háromságban egység áll fenn. Az előadást követő eszmecsereben Arius elmentmondott ennek a felfogásnak azzal az érveléssel, hogy ha az Atya nemzette a Fiút, akkor a Nemzett kezdettel rendelkezik, s így volt olyan idő, amikor a Fiú még nem létezett. Arius nézete

nem volt újdonság, csak azt mondta ki, amit sok „baloldali” teológus gondolt akkoriban. Alexandrosz püspök azonban nem viselte el alárendeltjének ellenvéleményét, és gorombán megparancsolta, álljon el attól. Arius viszont azon a nézeten volt, hogy az ember nem válhat meg parancsra a meggyőződésétől – így aztán mozgásba lendült a kő, s ehhez képest a monarchiánus viták csak apró előcsatározásoknak tűnnek.

Nem egy alkalommal rendeztek már a világon eszmecserevel egybekötött előadást anélkül, hogy az a legkisebb hullámokat verte volna. De itt másképp történt. Talán Alexandrosz püspök sértett hiúsága nem viselte el, hogy egy alattvalója más nézeten van, mint ő? Vagy Arius irigysége miatt, hogy Alexandroszt emelték a püspöki méltóságba? Bizonyára nem kevéssé járult hozzá a vita elmélyüléséhez a két férfi szenvedélyes alkata, de az mégsem vezethető le csupán a rivalizáló érzésekből. Ennek az összeütközésnek tárgyi probléma volt a tétje. Arius tudós problémafelvetése mögött, hogy a Fiú egyformán örökkévaló-e az Atyával, avagy a Semmiből jött-e létre, az a sosem nyugvó kérdés állt: Mit gondoltok Krisztusról? Mit mondanak az emberek, kicsoda az Emberfia? Mivel az örök Krisztus-kérdésről volt szó, ezért csaptak ki belőle azok a lángok, amelyek az egész kereszténységet tűzbe borították.

Az Alexandrosz és Arius közötti összeütközésben az volt a legrosszabb, hogy a püspök hamarosan robbant és nem sokat teketóriázott. Némi habozás után rövid úton elrendelte Arius letételét és kizárta őt az egyház közösségéből. Ez volt az első megaláztatás, amelyet Ariusnak el kellett viselnie, s ez súlyosan érintette költői lelkét. E nyilvánvaló sértés mérgező hatást gyakorolt az egész harcra. Eleve olyan keserűséget keltett, amelynek szükségképpen hátrányosan kellett hatnia.

E letétellel kezdődik Arius megrágalmazása harmadik legnagyobb eretnekként Simon mágus és Markion után. Arius az egész régi kereszténységben a tévitanító foglalatának számított. Szofistának, agyafúrtnak, csalónak és az igazság személyes ellenségének nevezték, olyan valakinek, aki ért ahhoz, hogy felismerhetlenné tegye valódi véleményét, és másképp beszél, mint ahogy gondolkodik. Gógös, fősvény és buja embernek állították be: csupa olyan ronda vád, amely abból a

törekvésből fakadt, hogy megrágalmazták a gyűlölt eretneket. Elgondolkodtató gátlástalansággal üldözték ezt a férfit, és az „istentelen Ariushoz” mind a mai napig az utálatosság átka tapad.

Ebből a rágalmazási kampányból alaposan kivette részét Atanász, aki Arius nagy ellenfeleként döntően kiélezte a vitát. Ebben a becsvágyó férfiban félreismerhetetlenül fölismerhető az önfejűség, s nem volt érzéketlen a dicséret iránt sem. Kitűnően tudott vitázni, és kifejezetten akarati alkata kérelhetetlen ridegséggel fordult a másikként gondolkodók felé. A legcsekélyebb megértéssel sem rendelkezett Arius elképzelése iránt, csak romlást és tévedést látott benne. De Atanászban nagy hitvallói bátorság is lakozott, s ettől állhatatossága a legcsekélyebb kétséget sem ismerte. Soha nem tért ki a harc elől, meggyőződéséért szenvedett is. Ebben az imponáló egyházfejedelemben kifejezett vallási érzék élt, amely megmutatkozott mind az alakuló szerzetességgel kapcsolatos irodalmi érdeklődésében, mind Jézust istenítő tanításában, amelynek misztikus tartalmát mindazonáltal csaknem megfojtották a teológiai megfogalmazások. Teológiájában teljes határozottsággal azonosította Krisztust Istennel, ami akkoriban még nem volt általános elismert meggyőződés. Fejtegetéseivel olyan csúcspontra üzte Jézus grandiózus mitizálási folyamatát, amelyet nem lehetett már fölülműlni. Erőtlen alakja ennek köszönheti, hogy vezető szerepre tett szert a „jobboldaliak” pártjában.

Mivel az összeütközés középpontjában a Krisztus-kérdés állt, a vita szükségképpen egyre nagyobb dimenziókat öltött. Nemcsak a kívülálló püspökök bonyolódtak bele, hanem a keresztény tömegeket is felbőszítette. Hamarosan nem akadt már olyan város vagy falu, ahol ne vitatkoztak volna Isten és Krisztus viszonyáról. Családtagok harcoltak elkeseredetten egymás ellen, és keresztények kölcsönösen ütlegették egymást az utcán Krisztus istensége okán. Nem riadtak vissza attól, hogy kárt okozzanak egymásnak, és csúf viselkedésükkel rossz hírbe hozták a kereszténységet a pogányok körében, akik színházaikban tették neveltségessé ezeket az eseteket. Konstantin császár kényszerítve látta magát arra, hogy törődjék a vitával, jóllehet az teljesen haszontalannak tűnt számára, és rendkívül veszélyesen fenyegetett azzal,

hogy keresztülhúzza az egyház egységére irányuló érdekeit. Másfelől azonban kapóra jött neki az alkalom, hogy beavatkozhasson az egyház belső ügyeibe, ezért a vita elegyengetésére egyház zsinatot hívott össze.

A Niceai zsinatot, amely 325 júniusában a császári palota pompázatos termében gyűlt össze, rendszerint a keresztény egyháztörténelem egyik dicsőséges lapjaként ünneplik. A röviddel korábban még üldözött püspökök birodalmi postakocsikkal utaztak, s a császár a leghízelgőbb előzékenységgel fogadta őket; megcsókolta a jelenlévő hitvallók sebhelyeit, és maga elnökölt a tárgyalásokon. Ez volt az egyház első diadalmas mutogatása, amely szükségképpen nagy hatást tett mindazokra, akik szívesen néznek ornátusba bújít püspököket és kedvelik a nagyszabású pompát.

Realista szemmel azonban az első ökumenikus zsinat sokat veszít szép színeiből, amelyekkel átfestették, s alaposabb ránézésre sápataggá válik a hamis csillogás. A valódi kereszténység akkor már a sivatagban, Egyiptomi Antal körében élt, és nem azok között, akik puha ruhákban járkáltak a királyi palotában. Mint minden zsinati összejövetelen, itt is nagy szerepet játszott a szervezés, s a fontoskodók léptek előtérbe. Hiszen gyakran előfordult, hogy a zsinati tanácskozásokon valamennyi résztvevő vadul kiabált összevissza, és nem sokat őriztek meg püspöki méltóságukból. Sem a kölcsönös megértés, sem a keresztény testvérieség megőrzése nem érdekelte őket. Sokkal inkább izgatta az, hogy hatalmi pozíciót vívjanak ki – ami azonban eddig még mindig kárára volt a tárgyalagos eszmecserének. Működésbe lépett a diplomácia, és sok tanulatlan püspöknél az intrikák pótolták a hiányzó megértést, úgyhogy az egyik résztvevő már akkor tömören csak „csupa tökfész zsinatának” nevezte őket.

Az ariánus érzületű püspökök ügyes taktikájukra hagyatkoztak, Atanáz hívei pedig féktelen fellépéssel akartak hatást kelteni. A vélemények keményen ütköztek egymásnak, de Arius hívei kisebbségben voltak. Végül a közép-párt állt elő egy olyan hitvallással, amely a „Krisztus egylényegű az Atyával” formula segítségével akarta elsimítani a vitát. Ennek az eredetileg gnosztikus kifejezésnek legsúlyosabb hátrányát nem-bibliái eredete jelentette. Konstantin nyomására azonban szerencsés megoldásnak tekintették. Miután a „jobboldali” párt követelésére a hitvallást még megtűzdelték néhány, az arianizmus elleni anatómával, a császár kívánságára határozottá emelték. Konstantin, aki mindig csak politikailag kezelte a vallási kérdéseket, kiutasított az országból minden olyan püspököt, aki nem akarta aláírni az újonnan alkotott hitvallást, és ily módon megteremtette az egységet.

Teljességgel hallatlan dolog volt, hogy egy egyetemes hitvallás pusztán annak a császárnak a tekintélye által jött létre, akit katekumen lévén még az eukharisziához sem engedtek, s akinek a legcsekélyebb joga sem volt ahhoz, hogy hozzászóljon a hit titkaihoz. E rettenet ellen egyetlen püspök sem merészkedett szót emelni. Ugyanaz az egyház, amely győzelmesen szállt szembe Diocletianus kegyetlen uralmával, engedelmesen meghajolt utódának parancsa előtt, amely egészen másképp érintette életidegeit, mint az üldözés külső erőszaka. A császári politika, nem pedig keresztény érvek kényszerítették ki az egységet a Niceai zsinaton, amelyet minden másnak nevezhetünk, csak szent gyülekezetnek nem.

Arius nem úgy lépett színre a zsinaton, amint azt várni lehetett volna, hiszen ő volt a vitás kérdés szerzője. Csak akkor lépett erősebben előtérbe a zsinat végén, amikor a zsinati atyáknak már nem volt elég az egységformula – de ekkor sem olyan emberként, akivel készek lettek volna vitázni. Felfogásában az egyházi gyülekezet csak tévedést látott, az igazságnak egy szikráját sem, ezért helytelenül úgy vélte, munkáját még megkoronázta azzal, hogy végül Arius formális elítélése

mellett döntött, mivel az nem állt rá az eléje tett hitvallás aláírására.

De nem elégedtek meg letételével; második megalázásként borzongató átkot kellett magára vennie a költőnek. Eretneknek nyilvánították, elátkozták, könyveinek birtokosait pedig halálbüntetés terhe mellett kényszerítették írsainak kiszolgáltatására. Őt magát Ilíriába száműzték. Panasz nélkül vándorolt a nyomorúságba, és érdemes rögzítenünk, hogy ebben a harcban először Arius volt az üldözött, akinek szenvedést kellett magára vennie vallási meggyőződéséért. Mivel a császár birodalmi törvényekké nyilvánította a zsinat határozatait, az Arius melletti kiállítás ettől kezdve bűncselekménynek számított. Az eretnek az állam ellenségévé vált!

Azt hitték, hogy ezen az úton hamarosan megsemmisíthetik az ariánus eretnokséget. Ez a remény azonban végzetes tévedésnek bizonyult. Az erőszakos elnyomás mindig csak az ellenkezőjét éri el; Arius esetében is arra szolgált, hogy elterjessze eretnokségét, ahelyett hogy megsemmisítette volna.

A Niceai zsinaton történtek nem feltek meg a kereszténységen belüli valószínűségi helyzetnek. Az egyház erői másképp oszlottak meg, mint ahogy a zsinaton érvényesültek. Mivel egy kis

többség a megértés készsége nélkül megerőszkolt egy túl nagy kisebbséget, a kivívott győzelem törekeny alapra épült.

A zsinati határozat elleni reakció Nikomédiai Eusebiosz püspöktől, az arianus irányzat hétpróbás politikusától indult ki. Eusebiosz meggyőződése ellenére írta alá a niceai hitvallást, és diplomatikus okossága most megpróbálta korrigálni jellembeli vereségét. Az arianusok azt követelték, hogy hagyják ki a hitvallásból a nem-bibliikus fogalmakat, s ez olyan kívánság volt, amelyet nehezen lehetett elhárítani. Azzal az indokkal vetették be kritikájukat az egyházyegység vallásfilozófiai megfogalmazásaival szemben, hogy azok érthetetlenek a laikusok számára. Konstantin császár nővére révén, akinek Eusebiosz volt a tanácsadója, olyan fordulatot értek el, amely új módon osztotta el az igazságot és a tévedést. Konstantin politikája kezdettől fogva az egyházon belüli megbékélésben volt érdekelt, ezért most arra törekedett, hogy kiengesztelje a fejbe kólintott arianusokat, akik hangosan hirdették a kétistenhit veszélyét.

A császár engedékenysége egyenesen odáig ment, hogy 330-ban visszahívták Ariust, jóváteendő a vele szemben elkövetett jogtalanságot. A száműzött nem tett rögtön eleget az előnyös felszólításoknak, bizonyára inkább bizalmatlanságból, mintsem nyakasságból. Nem látható be egyértelműen, hogy visszatérését meggyőződésének részleges feladásával kellett-e megvásárolnia, ami egyébként megmagyarázhatná belső megtörtségét. Mindenesetre akaraterő dolgában Arius nem mérhető Atanázhoz, és nagy mártíralakként sem lehet őt feltüntetni.

Végül Arius megjelent Konstantin udvarában, ahol a császár jóságosan fogadta az egykori száműzöttet. Konstantin Atanázhoz intézett parancsát azonban, hogy a megfegyvelmezett Ariust helyezze vissza hivatalába, ez a retenthetetlen egyházi férfiú rövid úton megtagadta azzal a megjegyzéssel, hogy nem lehet visszavenni az egyházi közösségbe azokat, akiket egy zsinat eretnokség szerzőjeként ítél el. A császár által megkívánt kiengesztelődés ezúttal sem jött létre; a pártok harca folytatódott és politikai civakodásokkal keveredett. Az arianizmus hamarosan magához tért vereségéből, igazsággá emelték, a tévedéssel most az ellenpártot vádolták meg, s az megapaszthalhatta az idők kedvezőtlen változását, amikor vezetőjének, Atanáznak száműzetésbe kellett vonulnia.

A súlyosan próbára tett Arius rehabilitálása azonban az utolsó pillanatban mégis meghiúsult, és élete olyan meglepő véget ért, hogy nincs az a regényíró, aki groteszkebb történetet találhatott volna ki.

Arius megérkezett Alexandriába, és már hivatalába történő ismételt beik-

tatásának tekinthetett elébe, ezért aztán az ortodox keresztények sűrű könnyek között könyörögtek Istenhez, hogy fordítsa el ezt a csapást egyházától. Nos, túlságosan is hamar ujjonghattak imájuk meghallgatása miatt.

Újbóli beiktatásának előestéjén Arius barátjával, Nikomédiai Eusebioszsal sétálgatott Alexandria utcáin, amikor hirtelen rosszul lett tört rá, s arra kényszerítette, hogy fölkeresse a legközelebbi nyilvános árnyékszéket. Közben inasa az ajtó előtt várakozott, Arius az árnyékszéken eszméletét veszítette, s egyidejűleg szétpukkadt, mint Iskarióti Júdás; végebe kifordult, mája sok vér kíséretében kiömlött, majd rettenetes fájdalmak közepette kiszakadt a szíve, gonoszságainak székhelye. De nem elég a rettenetből! Egész teste egyre vékonyabb és vékonyabb lett, úgyhogy végül nagy puffanással az árnyékszék nyílásán át a kloákába zuhant.

Ez a beszámoló, amelyet később Atanáz hozott forgalomba Arius haláláról, a maga izléstelenségével a hazugság bélyegét viseli homlokán, és elvetendő érzülete kitalálbera hull vissza. Kételet ébreszt az emberben, hogy Atanáz valóban megérdemli-e a „Nagy” jelzőt. Nem lehet belülről igazán nagy az, aki gyűlöletében odáig megy, hogy ilyen közönséges módon mocskolja be ellenfelét. Az undorító árnyékszék-történet célzata túlságosan is nyilvánvaló ahhoz, hogy elkerülhetné a figyelmünket: Arius állítólag még gyalázatosabb véget ért, mint az Úr árulója.

E gonosz kitalálás azonban eleinte nem tette meg a kívánt hatást. Arius hirtelen halála rehabilitálásának előestéjén inkább fölkelte a gyanút, hogy egy igazhitű fanatikus mérgezte meg, megakadályozandó újbóli beiktatását. Arius halálának valódi lezajlását elborítják a mindkét oldalon támadt híresztelések. Mindenesetre Atanáz maga vallotta be, hogy Arius ellenfelei a nyilvánosság előtt fejezték ki örömeiket halála miatt, s ezzel világosan elárulta, milyen mélypontra süllyedt ezeknek a keresztényeknek a lelkülete dogmatikai harcaik közepette.

Áttekintve Arius egész életét, szemünkbe ötlék az a vonal, amely végig húzódott rajta. Az első megaláztatást, amelyet alexandriai presbiteri hivatalából történt elmozdításával okoztak neki, követte elítélése a Niceai zsinaton, végül harmadikként következett a kloákába süllyedése. Hogy ez valóban megtörtént-e, vagy az egész csak ellenfeleinek iszonyatos propagandája volt, ebben az összefüggésben nem játszik szerepet. Mindenesetre a keresztények emlékezetében Ariusnak keresztül kellett mennie ezen az újabb megaláztatáson. Egyszer mélyebbre került, mígnem megérkezett legalulra. Akárcsak az ószövetségi Józsefet, Ariust is a gödörbe vetették testvérei, s ő ebből a perspektívából látta a világot.

Ariusnak a kloákába süllyedésével egyidejűleg azonban hirtelen szétpukkad az a nimbusz is, amely a keresztény dogmatörténetet övezte. Nem zajlottak mindig olyan eszményien a dolgok, mintha ezek a keresztények folyton a föld fölött lebegtek volna, amint ezt az eszmék szeretnék elhitetni velünk. Az ilyen pillanatokban váratlanul ismét megjelenik az ember, aki az eszmék harcának történetében alig látható.

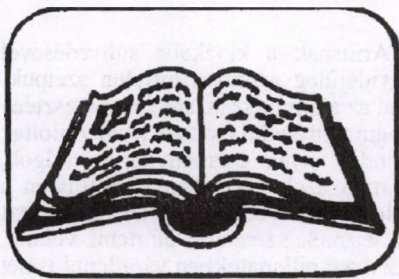
A történelmi kötelesség azt parancsolja, hogy Ariust hozzuk fel a kloákából, ahol csaknem 1600 éven át kellett feküdni, és ne engedjük, hogy ettől a fardozástól visszatartson minket a pöceszag, amely hozzá tapadt. Ez a férfi, akiből csak azért csináltak eretneket, mert önálló módon foglalkozott Krisztussal, megérdemli, hogy újólag, immár gondosan vegyük szemügyre. E feladat alól sem a dogmatikusok, sem a történészek nem bújhatnak ki.

Most azonban csak azt állapítsuk meg meg, hogy Arius ellenfelei tévedtek, amikor váratlan halálában Isten látható büntető ítéletét érzékelték. Az arianusok ezzel semmit sem vesztek tekintélyükből, s a harc változatlan hevességgel folyt tovább, mert nem kötődött Arius személyéhez, aki csak fölvetette a kérdést.

Nem szükséges, hogy most tovább kövessük az arianizmus történetét, amelyet ellenfelei igazságtalanul úgy állítottak be, mintha az csak rosszul álcázott pogányság lett volna; annyit azonban meg kell állapítanunk hogy az arianizmus egyáltalán nem csupán kis szekta volt. A császár kegye folytán hatalmas egyházzá nőtt, amely az egyedüli igaz egyháznak tüntette föl magát. (A Niceai zsinaton az ortodox hitet kieroeltető Konstantin is majd egy arianus püspök kezéből veszi föl a keresztiséget halálos ágyán...) Később az arianizmus lett a megtért gótok első keresztény hitvallása.

Az arianusok között akadtak toleráns keresztények is, mint például Agilas; beszélgetőtársa, Tours-i Gergely Arius tanainak helytelensége mellett érvként akarta fölvonultatni annak halálát, mire ő nyugodtan így felelt: „Ne káromold azt a tanítást, amely nem a tiéd. A magunk részéről, noha nem hisszük, amit ti hisztek, nem káromoljuk a ti tanításotokat. Mi ugyanis nem tekintjük bűncselekménynek, hogy valaki így vagy úgy hisz.”

Azt, hogy az arianizmus végül is eltűnt a történelemben, nem szabad egyszerűen úgy beállítani, mintha az igazság győzelmet aratott volna a tévedésen. Ez a felfogás rövidlátóan érvelő történelemteológiáról árulkodna, és félreismerné a történelem titkát, amelyet az ember nem képes földérinteni.

BIBLIA

Az augusztusi elmélkedéseket a pécsi „Gyurgyóka” közösség, a szeptemberiek Garay András készítette.

Augusztus 1. — Évközi 18. vasárnap — Mt 14,13–21 —

Az első kenyérszaporítás

Keresztelő János halálhírére Jézus elhagyja egy elhagyott helyre, hogy egyedül legyen.

Közeli hozzátartozóink, barátaink halála minket is megállít, és „semmire sincs idő” világunkban csöndben, magányban próbáljuk megemészteni, feldolgozni az eseményeket, de számvetést készítük a magunk életéről is. Jó irányban haladunk-e, az igazán lényeges dolgokkal eleget foglalkozunk-e, készen állunk-e a „Nagy Útra”, mit hagyunk magunk után, ha most kellene elmennünk? Jó volna, ha ezeket a „vágányállításokat” rendszeresen elvégeznénk, nem csak valamilyen rendkívüli esemény hatására.

Jézust a nép megelőzi és már várja, amikor kiszáll a hajóból. A betegek, elesettek, a kíváncsiak és az örömhíre vágyók, akik ismerték, hallották korábbi csodatételeit és tanítását, mind felkerekedtek és utánamentek. Megtették a maguk részéről az első lépést, mozdultak Jézus felé.

Augusztus 8. — Évközi 19. vasárnap — Mt 14,22–33 — Jézus a vízen jár

A szokatlan történelem csodálatot, félelmet, hitetlenkedést váltanak ki az emberekben. Hogyan játszódhatnak le a szemünk láttára olyan dolgok, amik a józan ész szerint nem lehetségesek?

Jézus közeledése a vízen joggal döbbenette meg a tanítványokat. Pedig Jézus már többször bizonyította, hogy űr az általunk áthághatatlannak ismert természeti törvények felett. Ma — a parajelenségek dömpingjének korában — mégsem az a fő kérdés, hogy hogyan csinálta, hanem hogy miért és milyen eredménnyel?

Első ránézésre öncélúnak tűnik ez a csoda, hiszen ha Jézus pusztán utol akarta volna érni övéit, más módját is választhatna volna a közeledésnek.

A vízen lassan közeledő Jézus azonban nagy időt az eszmélésre. Hatalma fokozatosan bontakozik ki övéi előtt.

Tapintata minket is figyelmeztet: nem szabad rárontani felebarátainkra. Mindig csak annyit osszunk meg velük gondolatainkból, életünkben, amennyit elbírnak, s ha ezt már jól tűrik, közeledhetünk újra egy lépéssel.

„Ne féljtek!” — hangzik itt is, és a Szentírás számos lapjáról felénk. Hát már hogyne félénk, Uram? Éjszaka a Szerbiába induló repülő hangjára ébredünk, a minap összeesett és meghalt az utcán egy 18 éves barátunk, radarállomás, akkumulátorfeldolgozó épül a falunk határában stb. Ki vagyunk szolgáltatva jól ismert és ismeretlen erőknél. „Ne félj, csak higgy!”

Mi sokszor várjuk a sült galambot és olyan gondoskodásra vágyunk, amelyért nem kell tennünk semmit. **Tegyük meg a magunk első lépését!**

Miért mentek oda? „Mert úgy tanított, mint akinek hatalma van”, és mert meggyógyította betegeiket. Jézus ezt a hatalmát igazolja a kenyérszaporítás csodájával.

Tehette volna azt úgy is, hogy teremt két hegyet, egyet kenyérből és egyet halból, hogy ötezer embernek elég legyen, de nem így tette. Osztózással szaporított: a tanítványok szétosztották az öt kenyeret és a két halat, és nekik is maradt — és akik kapták, azok tovább osztották, és nekik is maradt — és akik kapták, azok tovább osztották, és nekik is maradt — és... És a végén több maradt, mint amennyi kezdetben volt.

Példaértékű számunkra ez a módszer: a javak szétosztásával mindenkinek jut, sőt mindenki jóllakik. Persze ehhez felülről jövő segítségre is szükség van. Őt kenyér-

— mondod. S kinyílik előttünk a sok apró csoda is — amit ugyanúgy nem értünk —, a gyermekmosolytól a zuhogó vízesésen át a megtérő alkoholistaig. S felsejlik bennünk a „helyet készítettem nektek” bizonyossága is. Próbálunk nem félni, Uram!

Péter reakciója csodálatos: ha Te úgy, én is úgy. Azonnal és teljes mértékben utánozni akarja Jézust. Rendkívül szimpátiikus ez a feltétel nélküli követési vágy. Nem filozofál azon (amin mi bizony sokat szoktunk), hogy Jézust mély Isten- és emberismerete más lehetőségekkel ruházta fel. Látja az Urat, és hívó szavára indul. De még Péter is tudja, hogy egyedül nem megy a Krisztus-követés. Gyermeki kéznújtásra van szükség. „Parancsold meg, hogy hozzád menjek!” — kéri. Töredékes az, amit mi, a saját erőnkben véghez tudunk vinni. De nem is ez a fontos. A lényeges az, hogy **Jézussal együtt mire vagyunk képesek.** S ha le vesszük tekintetünket az Úrról, újra kiszolgáltatottakká válunk, s súlylyedni kezdünk. Ha lazul az imakapcsolat, s teadéluatná silányulnak a közösségi al-

Augusztus 15. — Nagyboldogasszony — Lk 1,39–56 —

Mária látogatása Erzsébetnél

Mária megtudván, hogy idős rokona, Erzsébet kisbabát vár, fölkerelkedett, hogy segítségére siessen. Pedig nem mondhatnánk, hogy könnyű helyzetben lett volna: — elmerenghetett volna az angyallal való találkozáson, s annak következményein;

ből és két halból „magától” nem lesz annyi, hogy mindenki jóllakjon. Jézus is „fölkentett az égre”, enélkül a kenyér nem szaporodik.

Mai világunkban sem kevesebb a probléma: betegség, szegénység, elnyomatás, háború és a mai emberek — ugyanúgy, mint Jézus kortársai — várják a csodákat, de a kenyérszaporításhoz hasonló csodákról manapság nem hallani. Éhező emberből pedig volna bőven. Nem jól kérünk? Nem jól imádkozunk?

Talán azoknak van igazuk, akik azt mondják: Jézus mindent elmondott, amit az Atyáról, az Isten Országáról tudnunk kell. Bemutatta azt is, hogyan kell élnünk. Mindezeket alátámasztotta azzal a sok csodával, amit véghezvitt. A többi most már rajtunk múlik. Ha akarjuk, megszüntethetjük az éhezést — a Föld javai elegendőek a mai népesség eltartásához. Ha akarjuk, megszüntethetjük a háborút — ha nem lennének közönyösek a másik ember szenvedései iránt, ha mi, magunkat keresztényeknek vallók, egységesen emelnénk fel szavunkat az igazságtalanságok, agressziók ellen.

Jézus azt mondta, ha akkora hitetek volna, mint a mustármag, a hegyeket is el tudnátok mozdítani a helyükről. De nem mondta, hogy hegyeket kellene mozgatnunk. Nem a természet törvényeit meghazudtoló bűvészműtáványokra kell törekednünk, hanem arra, hogy a maga helyén mindenki megtegye azt a kicsit, amire valóban képes. És ha ezt tényleg mindenki meg is teszi, az lesz az igazi csoda.

alkalmak, azon kapjuk magunkat, hogy sodor a világ. Futkosunk, idegeskedünk, önzővé válunk. Érthető! Hogyan is sugározhatnánk fényt, harmóniát, mosolyt, ha nem töltődünk fel naponta Istentől, testvérekből, szépségből?

Feltámad a szél, s meginog Péterben az Istenre hagyatkozó bizalom. S ő a süllyedés első jelére felkiált: „Uram, ments meg!”

Mi többnyire nem ilyen látványosan süllyedünk, mint Péter. Szép lassan, szinte észrevehetetlenül csúszunk lefelé. Azt mondják, a lejtőnek ott van vége, ahonnan elindulunk fölfelé. De jó lenne, ha Péterhez hasonlóan az első jelre felkiáltanánk! „Uram, segíts rajtam!” Megalkuvásunk, az Útról letérésünk első jeleit családunk, közösségünk veszi észre. Hogyan tudjuk bánás nélkül figyelmeztetni, segíteni egymást? Működik-e az egymást tartó imaháló?

Jézus ma is, itt is árkon-bokron-vízen át közeledik felénk, hogy elérjen. Engedd, hogy megragadjon és magához vonzzon!

— kezdhetne volna kifundálni, hogy mit is mondjon jegyesének, Józsefnek;

— próbálhatta volna kitalálni a menekülés útját, elkerülvén a megkövezést;

— készülődhetett volna a szégyenletes halálra stb.

De Mária nem a saját — meglehetősen bizonytalan — helyzetével foglalatostkodott. Egész életét, s gondjainak megoldását is Isten kezébe tette. Az Ur hozta ilyen helyzetbe, bízott benne, hogy gondja van rá. Viszont tudta, hogy Erzsébetnek jól jön két munkás kéz a ház körül, és útrakelt. Nem dicsekedni, pletykázni, még csak nem is hallelujázni ment Zakariás és Erzsébet házába, hanem hogy önzetlen segítségét felajánlja.

Hányszor, de hányszor hallanak tőlünk kegyes szavakat ismerősök és barátok: imádkozom, hogy kilábalj a jelenlegi zürös helyzetből, s hányszor mondjuk: oly szívesen jönnék segíteni, de én is tele vagyok tennivalóval. Pedig a szeretet sosem lehet szenteskedő és sosem lehet önző. Sok keresztény ember sokkal harmonikusabban élhetne, ha a szükséges lelki támogatáson kívül a hétköznapi munkákban is maga mellett érezhetné testvéreit.

Erzsébet nagy örömmel fogadta Máriát, s az Írás szerint betöltötte a Szentlélek. Néhány lappal később Zakariásról is ezt olvashatjuk. S ennek a két, Szentlélekkel teli idős embernek a házasságában olyan

Augusztus 22. — Évközi 21. vasárnap — Mt 16,13–20 — Az Egyház sziklaalapja

Jézus megszólította tanítványait: „Ti kinek tartotok engem”? Ő nemcsak akkor és ott, de ma és itt is megszólítja az embereket. Elér-e hozzám is Jézus üzenete? Olvasom-e elég gyakran a Szentírást, hogy így legyen? Vannak-e csak neki szánt perceim, hogy csendes, szelíd szava elhatolhasson eszemig–szívemig? És ki nekem Krisztus? Megváltóm? Mit jelent ez a szó nekem?

Talán valami ilyesmit: hála és alázat van bennem, mert Isten elküldte Fiát, hogy újra megmutassa az utat az Életbe. Nem azért jött el, mert megérdemeltem. Kegyelemből! Ez pedig számomra azt a feltétel nélküli, ingyenes szeretetet jelenti, amire csak az Isten képes. A mi emberi világunkban többnyire csak adok-kapok viszony létezik. Az egyoldalú szeretet ritka és csak időszakszerű. De Jézus példát adott az elítélés nélküli, elfogadó, agapé-szeretetre. Kivétel nélkül mindannyiunkat gyermekeivé fogadott, s így egymásnak test-

Augusztus 29. — Évközi 22. vasárnap — Mt 16,21–27 —

Az Írás szerint Jézus többször is felhívta tanítványai figyelmét az elkövetkezendőkre. Valahogy mégsem tulajdonítottak neki nagy jelentőséget. Eleresztették a fülük mellett szavát, mint ahogy mi is olyan sokszor nem figyelünk igazán egymásra. Találkozásaink, beszélgetéseink felületesek. Eszünk, szívünk sokszor máshol jár, s a hozzánk intézett szó máris a semmibe hullik.

Jézus a halálra készül. Lehet, hogy szívesen osztotta volna meg gondolatait, félelmeit övéivel. A halálra készülő embert pedig végképp nem lehet kifizetni sztereotip válaszokkal: „majd csak alakulnak a dolgok”, „máskor is volt már ilyen rossz a helyzet, mégis sikerült kilábalni”, „nem olyan könnyű meghalni” stb. Ilyenkor csak egy dolog lehet segítség: odaülni mellé, megfogni a kezét, hallgatni s ezáltal módot adni neki arra, hogy elmesélje mindazt,

gyermek cseperedik fel — Keresztelő János —, akit megalkuvásmentes Isten-hűsége egészen a vértanúságig vezet el. Hogy mit tesz a Szentlélek, ha betölti az embert?

— Felfokozza és felfakasztja bensőnk-ből az Isten-dicsőítést.

— Mély, empatikus szeretetre tanít embertársaink iránt.

— Aktualizálja Isten üzenetét, segít „lefordítani” a Szeretet-evangéliumot az itt és most tennivalóira.

— Új tudást ad, akár csak azáltal, hogy összeállnak az ismert mozaikdarabkákká („eszetekbe juttat”).

— Vigasztal, bátorít, elveszi félelmeinket, aggodásainkat.

— Erőt ad a tanúságtevésre stb.

Akarjuk és kérjük mi is a Szentlélek kiáradását életünkben!

Erzsébet örömet megerzi a gyermek is, hisz akivel szoros egységben vagyunk, azal örömről, bánatunk is közös. S ki lehetne nagyobb közelségben, mint anya és magzata? Áldó imádság szavai fogalmazódnak meg szívében, s ajkára oly szavak tódulnak, amelyek eddig senki által nem ismert tényeket — Jézus Isten voltát —

véri lettünk. Az bizonyítja, hogy megváltása életté kezd bennem válni, ha ez a fajta szeretet jellemez engem is. Ezek után hogy lenne jogom bármely testvéremet elítélni, bűnét számon tartva haragban lenni vele? Nekem — ahogyan Jézusnak sem — nem „jár” viszonzás! Ha mégis viszonzó szeretetet kapok, legyek érte hálás, de ettől nem függhet odaadó, elfogadó, szolgáló szeretetem. **Nagy kihívás ez, agapéval szeretni!**

Úgy tűnik, ma az emberek egyáltalán nem foglalkoznak Jézus személyével. Pedig ő az, aki ismeri a három nagy kérdés — honnan? hová? miért? — titkát. Ismeri az Atyát, aki szellem, büntelen és tiszta szeretet, s ismeri az embert, aki testben élő és gyarló. Átélté az örömet és a fájdalmat, szenvedést, kísértést, barátságot és elhagyatottságot.

Ő az, aki összeköti az eget a földdel.

Mennyire más az én kapcsolatomban Jézussal, mint a tömegeké? Elég-e, hogy tudo-

teszik nyilvánvalóvá. Áldottnak, boldognak mondja Máriát.

Erzsébet köszöntését hallva pedig felfakad Máriából a jól ismert hálaének, a Magnificat. Dicséretét zengi a hűséges, szent és hatalmas Istennek, aki mind egyénileg, mind a nép közösségében törődik övéivel. Anyasága nem teszi elbizakodottá, nem véli kiérdemelt jutalomnak, hanem Isten ingyenes ajándékozásának. Himmuszát zengi Isten nagyszerű tetteinek szerte a világban.

Bár csak nekünk is ilyen „szelektív” látásunk lenne: meglátni mindenki benn és mindenben a jót, s a gonoszokat letenni a Teremtő lába elé! Hisz nem az én dolgom az ítélet. Még akkor sem, ha úgy tűnik, hogy a gazemberek manapság igen jól boldogulnak. Nem láthatok bele a lakatok és testőrök mögötti félelem és magány világába.

Maradjunk csak kicsinyek, szolgálók és egyszerű életűek! Így nap mint nap megtapasztalhatjuk Isten gondoskodó szeretetét, s a lelki békesség megfizethetetlen nyugalma és öröme is a miénk lesz.

másul veszem létét? Örvendek-e annak, hogy Jézus barátjának akart, s élek-e ezzel a lehetőséggel? Vele igazán érdemes bensőséges kapcsolatot kiépíteni, hiszen hűsége és szeretete örök, s életem gondjaira is nála találhatok legbiztosabban választ.

Péter elsőként értette meg a lényegét, és lelkesen válaszol: Te vagy a Messiás, az élő Isten fia. Szavaival nemcsak Jézus dicséretét, hanem megbízását is kiérdemli. Boldognak nevezi Jézus Pétert! Az a boldog, akinek kinyilatkoztatja magát a menyeyi Atya! S az a közösségért való felelősség is! S aki eleven kapcsolatban van az Atyával, azon nem lesz úr a gonosz. Igaz, Péter gyarló ember volt, s utódai, mi mindannyian is folyton-folyvást elesünk. De vezess, Uram, minket, segíts felállni, s haladni azon az Úton, amelyet tiednek jelöltél ki.

Jézus megjövendöli szenvedését — Jézus követése

ami foglalkoztatja. Végighallgatni kételyeit, elvetélt álmait, bűneit, a szenvedésektől való félelmét, az itthagytokra vonatkozó terveit, a túlvilággal kapcsolatos ingatag nézeteit stb. Jézusnál egyszerűbb volt a helyzet. Ő csak kitartó barátokra vágyott, akiket egyben figyelmeztetni is szeretett volna, s reményt adni nekik a halála utáni anyátlan-apatlan napokra.

Végre Péter reagál a sokadszor elhangzott mondatokra. „Ments Isten, Uram! Ilyesmi nem történhetik veled!” A féltő szeretet szól belőle, meg talán a rettegés is: ha ilyen gyászos véget ér ez a közös vállalkozás, akkor az ő szép álmai is kútba esnek. A feltámadásra vonatkozó kijelentést mintha nem is hallaná. Csak az zakatol a fülében, hogy az általa oly sokra tartott Mester — akit nem is oly rég Isten Fiának

vallott meg éppen ő — meg fog halni. Aggódása, kétségbeesése emberileg érthető, Jézust mégis fájdalmasan érinti. Nem ezt várta Pétertől. „Takarodj előlem, sátán! Terhemre vagy, mert emberi módon és nem Isten tervei szerint gondolkodol” — állítja le igen keményen első emberét.

Azt a Pétert, akit az imént még megdicsért, mert szívében az Atya kinyilatkoztatása szólalt meg, most „lesátánozza”. Ez esetben úgy tűnik, a „sátáni” és az „emberi” gondolkodás egy töről fakad: mindkettő ellenzi az isteni tervet. Hányszor, de hányszor tapasztaljuk mi is, hogy jószándékú tervünk nem egyezik az Úr akaratával. Meg kellene már tanulnunk Isten „fejével” gondolkodnunk.

Jézus tudatosan ment elébe az elkerülhetetlennek: a szenvedésnek és a halálnak. Nem tagadhatta meg önmagát, nem tehetett

a szeretet ellenében. Pedig nem volt mazochista. Nem akarta a fájdalmat, bántást, megalázást, megöletést. Nem akarta és ma sem akarja. Ma is fáj neki minden, amit ellene teszünk: övéi árulása, a gúny, a szeretetlenségek tömege szerte a világban. Olyan jó lenne pedig sok örömet szerezni Neki!

Szeptember 5. — Évközi 23. vasárnap — Mt 18,15–20 — Vétkek — rövidre zárva

Mindannyian tapasztaljuk, mennyi energiát, időt von el tőlünk, hogy rendezetlenek az emberi kapcsolataink. Az emberek többségének az életét rendezetlen kapcsolataik és az ebből következő sértődöttség, megszólás, önzés, visszavágás, bosszú, káröröm végigkíséri, sőt az életük erről szól. Vannak ugyan teátrális kibékülések, de a tüske csak-csak bennünk marad, feledni végképp nem tudunk. S ha átgondoljuk, miért halad az emberiség az önzés következményének katasztrófái felé, beláthatjuk, hogy kevés szolgáltató energiánk marad, lekötnék bennünket a napi „emberi játszmáink”.

Jézus beszédei az emberi élethelyzetekben sok gyakorlati megoldást kínálnak. Hiszen Jézus szeretné visszaállítani az ember „istenarcúságát”, igazi méltóságát. Hiszen más, fontos feladatai vannak az embernek, melyeket ellehetetlenít az értelmetlenül, meddően szétfolyó emberi lét. Tanítani kellene az embereket, szolgálni a szegényeket és rászorulókat, a hatalmi struktúrákat le kellene bontani — „ez a mi munkánk, és nem is kevés”.

Jézus tudja, hogy ezen cél érdekében a vétkeket meg kell bocsátani az egyik fél részéről, és be kell látni a másik fél részéről. Minél hamarabb rövidre zárná, s nem megengedni, hogy elterebélyesedjen,

Keresztfölvétel, élet-elvesztés, élet-megnyerés. Csak sejtjük Jézus gondolatait.

Ami biztos, hogy a szeretet-életünk az egyedüli, ami fontos. Az az egyetlen, amit féltünk, óvnunk, napról-napra növelnünk kell. **Az az örök bennünk, ami isteni, ami Istené.**

Oly sok Isten-tapasztalásban, csodapilálatban, tiszta örömben, lelki békességben

mint az időben ki nem húzott gyomnövény, melyet később lehetetlen kiirtani. Mai szóhasználat: induljunk újra új lappal. Ez az autentikus keresztény magatartás, az újra meg újra megajándékozása a bizalommal.

Jézus a hogyanját is megmondja. Először négy szemközt, majd pár tanúval, később a gyülekezet előtt. Mindez nem a megszégyenítést szolgálja, a közösség előtti nyilvánosság csak a végső eszköz. Talán nem is jutunk el odáig. Hiszen már két vagy három ember is elég, hogy hitelesen közöltesse az Atya jelenlétét. S ne aggódjatok az örök emberi kétellyel, hogy: jó, jó, ti megbocsátottatok, de Isten nem bocsát meg! Legyetek nyugodtak, Isten is megbocsátott. Nem foglalkozik Ő annyit a büneinkkel, mint mi gondoljuk. Jézus nem hagyja bizonytalanságban az embert: tisztázatok egymás előtt és előttem a dolgot, lépjetek ki a megbocsátásban a véték, megbánottság, kételkedés ördögi köréből és menjetek végre a dolgokra!

Ilyen egyszerű lenne az egész? Az ember ma az Isten világát hatalmasnak és ennek megfelelően bonyolultnak is gondolja. Isten világa hatalmas, de nem bonyolult. Egyszerű, világos. Az elbonyolítás csak alkalmat ad arra, hogy ne a mindennapi feladatokról legyen szó, s a bonyolultságban való eligazodás kiváltságokat hozzon

és igaz testvérbarátságban van részünk, hogy ezek mellett minden nehézség eltörpül. Néha kedvünk lenne „letenni a lantot”. De Isten ügyéből nincs szabadságolás! Az Atya pedig az utolsó napon megfizet „mindenkinek tetteihez mérten”. De jó lesz majd hazaérkezni ölelő, gondviselő Istenünkhöz!

létre. Az oldás és kötés mindannyiunk lehetőség és felelőssége.

Hogy mindez működjön, önmagunkba kell néznünk. Vajon hiteles tanúi vagyunk-e a jézusi magatartásnak, vajon van-e „jogunk” a vétkezőt meggyőzni, vajon úgy nézhetnek-e fel ránk, mint akire érdemes odafigyelni? Mindenekelőtt a magunk szénáját rendbe kell rakni.

A Máté 18,19–20 talán a legtöbbet idézett jézusi mondat: „Ahol az én nevemben ketten vagy hárman összegyűlnek, közöttük vagyok!” Hajlamosak vagyunk ezt a mondatot kiragadni és az imáinkra vagy összejöveteleinkre vonatkoztatni. Isten természetesen mindenütt jelen van, de a vétkezés körüli beszélgetések, meggyőzés, belátás és feloldódás Isten és a testvérek szeretetében közvetíti Isten jelenlétét a maga teljességében. Mindez olyan légtört teremten meg Jézus követői között, a testvériségnek olyan teljességét, melyben nemcsak az élne át az ember, hogy Isten jó, hogy jó szeretve lenni, jó, hogy barátaim vannak, hogy nem vagyok egyedül, hanem azt is, hogy jó egy közös ügyért együtt küzdeni, hogy jó másokat szolgálni, hogy jó kilépni önmagam vagy közösségünk zárt világából és beállni tanítványok sorába.

Szeptember 12. — Évközi 24. vasárnap — Mt 18,21–35 — Kettős mérce — rövidre zárva

Bele lehet fáradni az örökös megbocsátásba. és a reményt is elvesztheti az ember. Minek megbocsátani, hiszen úgy sem használ, s lám, újra meg újra visszaélnék az ember jóságával. Hiszen a gyerek rosszkodik, a főnök zsarnokosodik, a boltos rosszul ad vissza, s könnyen lába kél a lakás előtt hagyott értékeknek. S ha valaki megjavul is, ott egy másik, ott a harmadik. A helyzet reménytelen. Ez az emberi mérce. Jézus nyomatékosítja, hogy fejlesszük ki magunkban a korlátok és számok nélküli megbocsátás képességét. Jézus, a „vesék és szívek vizsgálója”, aki „tudja, mi lakik az emberben”, természetesen nem naiv. Bár előfordul, hogy a végtelen megbocsátás egyszer valakiben változást eredményez. Ennél sokkal fontosabb az, hogy ez a magatartás megjelenjen a világban, hogy az övéi ilyenek legyenek. S aki felfedezi magában a végtelen megbocsátani tudás képességét, az más képességeket és lehetőségeket is felfedezhet magában. Hiszen az evangéliumok emberképe egyszerre negatív és pozitív. Ilyen és ilyen az ember, de ilyen és ilyen lehetne, s mindent megkap ahhoz, hogy olyanná váljon. Vajon mi önmagunkat szemlélve hova tesszük a hangsúlyt?

A példabeszéd királya leleplezi a felfelé nyaló, lefelé taposó embert, aki önmaga

számára irgalmat kér (s talán ehhez eszközöket is használ — hízeleg, letérdel, esdekel, szánalmat kelt), ugyanakkor irgalmatlan másokhoz. Bár a példabeszédben leírt szituáció ritkán adódik az életünkben, érdemes körülnéznünk a mindennapjainkban. Mert az ember kettős mércével mér. Vegyük a munka világát. Az ember mindent megtesz, hogy elnyerje a főnöke jóindulatát, hiszen ez biztosítja anyagi és beosztásbeli előrejutását, a kiváltságokat. Az ajándékok, a gesztusok, a jópofaság mind, mind ezt szolgálják. A férfiak és a nők sajátos eszköztárral dolgoznak ezen cél érdekében. A munkatársakkal szemben viszont keménynek, következetesnek kell lenni, hiszen a megtermelt extra pénz, a szolgálati kocsi, a külföldi út valakinek a munkájából teremődik meg.

De a család világa is tükrözi mindezt. A kifelé kedves, csak szépet mutató „mintacsaldok”, ahol a belső légkör tele veszekedéssel, anyagiassággal, kicsinyességgel. A kifelé hízelgő, csillogó, de a háztársukat elhanyagoló férfiak és nők ugyancsak kettős mércével mérnek. A barátok megválasztása, a szabadidő eltöltése is ezt a kettős mércét sugallja. Többnek látszani kifelé, mint a kifaragott szobrok, melyek kívül festettek, gondosan cizellál-

tak, a falnak fordított oldaluk pedig elnagyolt, durva.

Fellelhető ez a mentalitás az egyház világában is. A liturgiákon résztvevő, ünnepi arcot mutató, de otthon zsörtölődő, örökké békétlen emberek világa mindannyiunk számára ismerős. A feljebbvalók felé hajbókoló, de a hívek felé örökké elégedetlen papi ember szerencsére ma már ritka, de az egyháztörténelem számos példát mutat rá.

A példabeszéd embere megtapasztalja Isten szeretetét és irgalmasságát. Mérethetetlenül nagy tartozást enged el Isten az embernek, s magadja az újrakezés lehetőségét. Az irgalom világában maradó ember mindezt természeténél fogva szétosztja, mert lehetetlen a szeretet erőterében elfogadni a jóságot, és nem továbbajándékozni. Az ember azonban dönthet másképp is, visszaléphet az igazságosság világába és kérheti vissza a tartozását. Ekkor az igazságosság játékszabályait fogadja el, s neki is meg kell fizetnie. Tehát dönthetünk, mert Isten nem mér két mércével, ő azt akarja, hogy a végtelen irgalmat (ezért kell a végtelen megbocsátás) gyakoroljuk, s ő is végtelenül irgalmas lesz hozzánk. De a másik út is járható, sőt széles, egyenes, csábító — ott szalad el az élet.

Szeptember 19. — Évközi 25. vasárnap — Mt 20,1–16 — Igazságosság – rövidre zárva

Az evangéliumi példabeszédet ismétli az élet. Pár éve Budapesten a Moszkva tér működött sajátos emberpiacként. Elsősorban erdélyi és kárpátaljai „vendégmunkások”-tól feketéllett a tér már reggel öt órakor. Az első vállalkozók korán jöttek, kiválasztották a legizmosabb, legnagyobb munkabírási férfiakat, már rakták is őket a furgonokba és irány a budai hegyvidék építkezései. Nyolc óra felé újabb kör kelt el, a maradottak közül a legrátermettebbek, vagy akik megunták a téren, várva valami Keletinél vagy más emberpiacokra és átjöttek ide. Hiszen a legtöbb emberre itt volt szükség. Mindenütt az országban álltak az építkezések, de az új nomenklatura építési kedve fittyet hányt a gazdasági válságra, s számukra most volt itt az idő felhúzni a kacsalábon forgó palotákat. Tíz óra felé újabb ideges vállalkozók jöttek, már csak egy-egy embert kerestek, hórukkmunkára. Dél körül csak a legszegényebb, legbeesettebb arcú, borostás, napok óta alig aludt és alig evett emberek maradtak, többnyire minden remény nélkül. Még délután négykor is lézengtek a téren, várva valami alkalmi munkára, kis segítség lehetőségre, majd elindultak a kukák irányába, hátha akad valami maradék az ebéd utáni személtürítésből.

Ki mit érdemel, ha az Isten országa törvényei szerint gondolkodunk, ahol a sze-

retet rendje a zsinórmérték? Bár igaz, hogy a „nap hevét” azok viselték, akik reggel öt-hat órától tolták a talicskát, rakták a falat. Sőt a nyolc óraiaknak is bőven kijutott, mert este későig hajtották őket. A legnehezebb azonban azoknak lehetett, akik csak álltak és vártak, reménykedtek, ha megindult feléjük valaki, akik nem mertek senkit megszólítani, akik önmaguk előtt is szégyelltek magukat megalázó helyzetük miatt, akik nemcsak fizikailag fáradtak el az ácsorgásban, hanem mentálisan is, akik már legszívesebben hazamentek volna a Hargita tövébe, de üres kézzel nem teheték. Így maradt a holnapi bizonytalanság és remény.

Mi legyen hát a fizetség? Az irgalom és a szeretet rendjében mindenkinek egyforma fizetség jár, mert mindenki — ki így, ki úgy — rászolgált arra, hogy egyék és gondoskodjék az övéiről. Mert nem a felemelt mázsák és a megásott árkok hossza számít, hanem az, hogy mindenki egy közülünk, s emberi méltóságát nekünk kell visszaadnunk.

Az igazságosság világa mást diktál, az kilópondokban, négyzetméterekben, teljesítményben beszél. „Teljesítményarányos bérezés” — írják a munkaerőt keresők. A hajléktalanok száma meg nő, s egyre nagyobb réteg szakad le a megélhetési szint alá. A szociális hálón már olyan nagyok

a lyukak, hogy családok, falvak, korosztályok hullanak át rajta.

Jézus világa a személyes szabadság világa. Jogunk van odaadni azt, amit mi — szerencsések — megkerestünk, jogunk van az irgalomhoz, az osztozó élethez. Jogunk és kötelességünk, mert Isten világa a „közöttetek azonban ne így legyen” szabályára épül.

Persze az ember berzenkedik, hogy mi csoda igazságtalanság történt velem, a példabeszédbeli gazda nem igazságos. Nekem jár ez meg ez, nekem több jár. Jézus azonban figyelmeztet, hogy mindent lehet „jó szemmel”, a szeretet érzületével nézni. S akkor tudunk örülni, ha a másik is örül, ha a másinak is van, ha a másik is „odaülhet az élet asztalához”, ha a másik is kap lehetőséget egy jobb, teljesebb holnapra. S az elsőkből utolsók lesznek. Mert aki „méltánytalanul” kap, aki az egy órai munkáért is megkapja a napi bért, a töredést, az önzetlenebbül ad tovább, s jobban ráérez Isten országa törvényeinek ízére. Jobban érzi azt, hogy részese egy nagyobb erőnek, mint ami a világot ma kormányozza.

Kedves barátaim! A „jól csak a szívével lát az ember” — ne maradjon a rókák bölcsessége.

Szeptember 26. — Évközi 26. vasárnap — Mt 21, 28–32 — Kiváltságok – rövidre zárva

A kiváltságok biztonságérzettel töltik el az embert. Biztonságban vagyok a jövőmet illetően, anyagi vonatkozásban, vagy a társadalmi betagozódásomat nézve, s biztonságban vagyok az Örök élet vonatkozásában is, hiszen egy 2000 éve fennálló egyház tagja lehetek. S a kiváltságokat nemcsak megkaptam, örököltem, hanem magam is teszek érte.

Jézus korában is így volt, s az elsőszülöttség a legnagyobb kiváltságot eredményezte, persze ha férfi volt az illető, hiszen ő lett a család folytatója, ő vitte tovább a szülők gazdagságát és tekintélyét, az ő ujjára került a családi gyűrű. Ezért is foglalkozott Jézus sokat az örökség és elsőszülöttség kérdésével, hiszen mindez nemcsak gögössé teheti az embert, hanem későbbi tragédiáknak is forrása lehet, mert mi a biztosíték, hogy nem „tékozolja-e el a vagyont”, vagy nem hoz-e szegényt a család nevére. Ha királyi családban születtem elsőszülöttként, király leszek, ha gyáros, én öröklöm a gyárat, ha paraszt, a földet. A második testvér — bár nem volt kismimmizve — végig érezhette, hogy a kiváltságok nem az övéi, s jobb híján elment papnak vagy katonának. Az elsőszülöttség kiváltsága mellett a vallásba ágyazódás kiváltsága is végigkíséri az evangéliumokat. Vallásos zsidónak lenni, betartani a törvényt és a prófétákat, részt venni a vallás által meghatározott szertar-

tásokon — biztos út volt Ábrahám kebelébe.

A példabeszédbeli két fiú tükrözi a társadalmi kiváltságok miatt meghatározott hozzáállást az apja kéréséhez. Az idősebb fiú — aki tudja magáról, hogy ő az örökös — bár szóban megígéri a szolgálatot, valójában nem teszi meg, míg a fiatalabb — aki tudja magáról, hogy ő csak a második, és sajátos módon lázad is ez ellen — szóban elutasítja apja kérését, de a valóságban megteszi. A gazdának egy a fontos: legyen rend a kertben; de ő már nem tud rendet tenni, mert öreg és fáradt. Az idősebb fiú visszél a helyzettel, bár nem meri szemébe mondani apjának: itt az ideje, hogy átadd az örökséget, többet már nem parancsolhatsz nekem, ideje, hogy én legyek már a gazda a háznál. A fiatalabb fiú, aki tudja, hogy a szülő elsősorban bátyjának terem, megérti idős apja kérését, szeretetből kimegy, és teszi a dolgát.

Jézus párhuzamot von a két fiú magatartása és az ő tanításának elfogadása között. A jóllakott, önelégültségben élő vallásos zsidók képtelenek voltak áttörni a kiváltságok falát, hiszen ők úgy érezték, nem szorulnak Isten irgalmára és újjáteremtő szeretetére. A társadalmi gúla alján lévő utcanők, vámosok és szegények viszont megéreztek a jézusi tanításban felkínált lehetőséget egy teljesebb Isten- és ember kapcsolatra. A merev vallási gya-

korlatokhoz szokott, a jámborsági formákat és a belénevelt erkölcsöt elégségesnek fel-fogó, önmagát kiváltságosnak gondoló, önelégült mai keresztény felismerheti magát a Jézust elutasító zsidók soraiban, de csak akkor, ha odaül Mestere lábához a tanulók és tanítványai valói akarók közé, s meghallja és megtartja a tanítást Isten országáról, a kiváltságok és előjogok nélküli világról. De Jézus pesszimista a kiváltságaiban önelégült embereket illetően: nem is bánjátok, hogy nem hisztek nekem, hanem „tudva és akarva” utasítjátok el a tanítást.

És mi, ha Jézus kortársaként élünk, vajon hittünk volna benne? Mert nincs kizárva annak a lehetősége, hogy amit mi hitnek nevezünk, csak ösztönös ragaszkodás egy olyan eszme- és normarendszerhez, amelyben nevelkedtünk, amelyet megszoktunk. Vagy csak a szorongásaink miatt ragaszkodunk vallásunk gyakorlataihoz, az örök élet beígért kiváltságához?

Bízzunk abban, hogy mindannyian — akik el-gondoljuk Isten világán és a saját világunkon — eljutunk a belülről kibontakozó, értékorientált, jövőre irányuló, megbocsátás-központú, dinamikus és tevékeny hitre, a kiváltságokat lebontó testvéri közösségre és ennek belső motorjára, az Atyával való személyes kapcsolatra.

George Monbiot

Halálra ítélt jövő

A NATO vezetői a menekültoszlopok elleni támadásokat igyekeztek úgy magyarázni, hogy a lehető legnagyobb mértékben töredelmesnek tűnjenek, anélkül hogy valójában bocsánatot kérnének. A rend és a törvény őreinek mindig a bocsánatkérés a legnehezebb.

S habár a szövetségesek nehéz helyzetbe hozták önmagukat, folytatják a polgári lakosság tömeges pusztítását. Lassan, többnyire csöndben, civilek ezreit ölik meg. Nem lebombázzák, nem agyonlövik, hanem megmérgezik a volt Jugoszlávia polgárait.

A NATO közvetlen háborús célja a szerb gazdaság lerombolása, hogy a szerb elnöknek ne legyen ereje a koszovói albánok elleni támadáshoz vagy a NATO-csapatok elleni megtorláshoz. Ezt a célt lehet, hogy eléri a NATO, lehet, hogy nem. De bármi legyen is a háború hatása a Jugoszláv Köztársaság gazdaságára, az már biztos, hogy ökológiai katasztrófát okoz.

A NATO sajtótitkársága nem tudja, hogy hány vegyi üzem és olajfeldolgozót ért találat a bombázások során. De elismeri, hogy több esetben támadtak Belgrád külvárosaiban hatalmas olajfinomítókat és vegyipari üzemeket, továbbá más vegyipari létesítményeket a fővároshoz közel, valamint az újvidéki olajfinomítót.

Nagy-Britannia védelmi minisztériuma azt állítja, hogy a bombavető „a lehető legkisebbre csökkentik a környezetszennyezés kockázatát”, de arra nem tud válaszolni, hogy vegyi gyárak fölrobbantása során miként érik el ezt a dicséretes teljesítményt. A NATO tájékoztatása szerint „a bombatámadások után kavargó füst össze sem hasonlítható a több száz falu ellen végrehajtott jugoszláv támadások füstoszlopaival”. Világos, hogy egyik intézmény sem tudja, miről beszél.

A Belgrád peremterületén lerombolt vegyi tartályok halálos mérgeket tartalmaztak. Egyes tartályokban könnyűbenzinnek is nevezett szénhidrogén keverékek voltak, más tartályokban szénhidrogén (foszfént), klórt és hidroklorid savat tároltak. Az előbbi két vegyületet az első világháborúban vegyi fegyverként használták. A vegyi üzem égése közben eleredt eső több száz mérgező égéstermékkel fröcskölte le Belgrádot, a külvárosokat és a környező vidéket. A sérült tartályokból és szétnyílt csővezetékkekből könnyűbenzin, klór, etilén-diklorid és transzformátorolaj ömlött a Dunába. Ezek a halálos mérgek — a húsz kilométeres olajcsíkokkal együtt — Románia felé folytak el.

És a belgrádiaknak ezúttal még szerencsájük volt. A vegyi üzem szakértői szerint az egyik bomba alig hibázott el egy hatalmas ammóniatartályt. Ha eltalálja, a kiszabaduló ammónia a belgrádiak többségét megmérgezte volna.

Ezek a mérgek nem ölnek azonnal. De több száz négyzetkilométeren átáztatják a talajt, beszivárognak a vízgyűjtőkbe, így sokszorosán megmérgezik a volt Jugoszlávia lakosait. A kiszabadult vegyületek egy része rákos megbetegedést, vetélést és születési rendellenességet okoz. Más vegyületek halálos idegrendszeri és májkárosodáshoz vezetnek. Szerbia gazdaságának bombázása nem más, mint alapfokú vegyi hadviselés.

Lehet, hogy a NATO bejelentés nélküli, láthatatlan nukleáris háborút is folytat. Az Öböl-háborúban a szövetségesek új löszert vetettek be, elszegényített urániumcsúccsal szerelt lövedékeket és bombákat. A sugárzó urániumizotóp kivonása után maradó elszegényített uránium nehezebb az ólomnál és az acélnál, ezért eredményesebben üti át a páncélburkolatot. Bár enyhe alfa-sugárzást bocsát ki, nem túl veszélyes, amíg egyben van. A lövedék vagy bomba robbanásakor viszont ezernyi apró urániumrészecske szóródik a levegőbe. Ezek belélegzése már mérgező. Az Atomenergia Felügyelet előrejelzése szerint 50 tonna elszegényített uránium pora fél millió rákos halálesetet okozott volna Irakban. A manchesteri urániumellenes mozgalom becslése szerint Irakban kb. 700-900 tonna elszegényített urániumfejet vetettek be, ennek következtében hétszeresére nőtt a fehérvérűség, és bizonyos ritka rákos megbetegedések előfordulási gyakorisága is jelentősen emelkedett. Több ezer iraki gyermek született szem nélkül, végtagok nélkül, agy nélkül és nemi szervek nélkül. Egyes tudósok az elszegényített urániumnak tulajdonítják a NATO-katonákon tapasztalt Öböl-háborús tünetegyüttest is.

Megkérdeztem a brit honvédelmi minisztériumot, hogy használnak-e a volt Jugoszláviában elszegényített urániumfejet. „Természetesen nem”, válaszolta a sajtóiroda. Megkérdeztem a NATO-t is. „Egyes amerikai fegyverekben alkalmazzák” — volt a válasz.

Ez a háború, legalábbis környezetvédelmi szempontból, a legmocskosabb háború, amelyet a Nyugat valaha is viselt. A NATO felperzselt föld taktikája, amely Milosevics fegyveres erőinek megsemmisítésére úgy tör, hogy minden mást elpusztít, biztos, hogy a genfi egyezmény megszegőinek sorába helyezi a Nyugatot. Az a háború, amely vegyi üzemeket és olajfinomítókat vesz célba, radioaktív fegyvereket vet be településekben és városokban, mindenki ellen irányul, katonák és civilek ellen, élők és ezután születendők ellen. Egy ilyen háború semmilyen körülmények között nem lehet igazságos.

Fordította: D.J.

Forrás: The Guardian, 1999. április 22.

A nagy becsapás

Választások környékén felerősödik, de más időszakokban is folyamatosan zajlik az ellenzék és a kormányon lévő politikai erők között a versengés, hogy melyik fél tud nagyobb gazdasági növekedést ígérni az ország lakosságának.

A vita résztvevői csak egy dologban értenek egyet – s ezt igyekeznek is a médiumok segítségével nagy erővel a választópolgárok tudatába sulykolni –, hogy a gazdasági növekedést valamiféle csodaszernak, minden gondra-bajra enyhülést adó gyógyírnak tekintik. Szerintük a gazdasági növekedésnek minden kétséget kizáróan az emberek megelégedettségét, jó közérzetét kell eredményeznie, s ha ez mégsem így történne, annak egyedül az emberek hibás beállítottsága, beteges pesszimizmusa az oka.

A politikusok és a gazdasági szakemberek többnyire szemérmesen hallgatnak arról, hogy a gazdasági növekedés miből adódik, kiket érint, milyen következményei vannak, s hogy az embereknek más fontos szükségletei is vannak, nemcsak azok, amelyek pénzben kifejezhetők.

A jelenlegi számítási mód szerint minden olyan piaci esemény, amelynek során valamely termék vagy szolgáltatás gazdára lel, növeli a gazdaság teljesítményét.

Képtelenségek sora adódik ebből! Ha a családok szétesnek, akkor több lakásra van szükség, s ez növeli a bruttó hazai terméket (a bruttó hazai termék, a GDP évi százalékos növekedésével fejezik ki a gazdaság növekedését); ha növekszik a bűnözés, akkor ezzel párhuzamosan növekszik az igény a különböző biztonsági berendezések iránt, ami szintén hozzájárul a GDP növekedéséhez; a cigarettafogyasztás komoly bevételt jelent a dohányiparnak, ugyanakkor a dohányzás következtében megbetegedettek gyógyítására felhasznált drága gyógyszerek a gyógyszeripar konyhájára hoznak milliárdokat: mindkét tétel növeli a gazdaság teljesítményét; ha egy ipari üzem erősen szennyezi, pusztítja a környezetét, akkor a jelenlegi gazdasági logika szerint helyesen jár el, ugyanis a környezeti károk elhárítására fordított összegek szintén gyarapítják a GDP-t, azaz nyereségként jelentkeznek.

Ha jobban utánanéznünk, akkor könnyen kimutatható, hogy az ilyen torz mutatók alapján produkált gazdasági növekedés is csak néhány multinacionális vállalat nevéhez kötődik, míg a hazai tulajdonban lévő üzemek nagy része válsággal küzd. Hogy ennek a kétes értékű növekedésnek pozitív hozadéka-ként emlegetett néhány százalékos reáljövedelem-emelkedéstől a lakosság miért nem boldog?

Többek között azért nem, mert a statisztikai átlag mögött ezek vagyónának megsokszorozódásával szemben milliók elszegényedése áll. A gazdasági növekedés lelkes hívei szívesen megfeledkeznek arról is, hogy a Föld erőtartalmakai végesek és kimerülőben vannak. A termelés fokozásának bővületében figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy a levegő, a vizek és a talaj elszennyeződése kritikus ponthoz érkezett, hogy a világgazdaság már most is elviselhetetlen terhet ró bolygónk élővilágára, aminek egyik riasztó következménye, hogy naponta száznál is több állatfaj pusztul ki.

Az emberiségnek sürgősen rá kell térnie a takarékos, ésszerű, környezetkímélő gazdálkodásra, ha fenn akar maradni. Mielőbb meg kell szabadulni a fogyasztói társadalom modelljétől, hisz a szükségleteken túli mohó fogyasztás, a tárgyak istenítése eddig sem az emberek boldogságát, hanem az óriáscégek rövid távú érdekeit szolgálta. Nem szabad tovább hinni a gazdaságpolitikai szféra növekedéspárti képviselői ámtásának: mérsékletes, önkorlátozó, tartalmas életre kell törekedni, amelyben nem fölösleges árucikkek hivalkodó birtoklása adja az élet minőségét, hanem a tiszta, őszinte emberi kapcsolatok, a kedvvel végzett alkotó munka, a kultúra és a természet csodáinak befogadása.

Végül: a világméretű szegénység fölszámolásához sem a globális gazdasági növekedés erőltetésén keresztül, hanem a javak igazságosabb elosztásán és a fegyverkezésből elvont pénzek szociális célú felhasználásán át vezet az út.

Zámbó Zoltán

TARTALOM

Tanulmány

- Franz J. Hinkelammert: Mennyi piacot bír még el az ember?... 2-5
 Niklas Reese: A fejlődés agressziója 6-8
 Alfred Mechttersheimer: Az amcsik, az amcsik mindenekfölött? . 9-10

Interjú

- Thomas Seiterich-Kreuzkamp:
 Hogyan támogatja a pápa a szektákat? 11

Könyvismertetés

- A cenzúrázott Jézus (IV., befejező rész) 12-16

Gyerekeknek Moha-mese

- Utazás Pestre 17-18

Erőszakmentesség

- Demeczky Jenő: Koszova – és ami mögötte van 19-20
 —Lelő— Bombázók ármékában pecsenyét sütni 21
 Válogatás a koszovói válságot érintő dokumentumokból 22

Egyháztörténelem

- Arius 23-25

Elmélkedések

- Vasárnapi szentírási elmélkedések 24-26

Környezetvédelem

- George Monbiot: Halálra ítélt jövő 30
 Zámbo Zoltán: A nagy becsapás 31

Ácsorgó, lapító metrórendőrök

1999. április 1-én nagy csinnadratta után megkezdte áldásos tevékenységét a BKV rendőrsége. Szinte hallani lehetett, ahogyan felsóhajtának: Végre!

Be is indultak: 48 órán belül 2, 3, 4 vagy még több fős „izomagyú” csoportok. Minden elesett, fizikailag és akaratilag gyenge hajléktalant „kisöpörtek” a metró területéről. Az alkalmazott eszközökben nem válogattak a cél elérésének érdekében.

Rend lett! Rend van?

Április utolsó szombatjának délutánja. A Deák tér – Kőbánya-Kispest közötti metrószakasz 19 és 20 óra közötti időben. Aznap volt a focimeccs az Üllői úton. Ezt rögtön lehetett tudni, ahogy bejött a vonat: ordibáló, az üléseken ugráló emberek, hóbörgő, acsarkodó, üléshezátok at, reklámokat tépdelő, a berendezéseket rugdaló, Fradi-zászlóba öltözött drukkerok jelentek meg. A jobb érzésű „civil” utasok és magam is igyekeztünk kikerülni őket, többnyire sikertelenül. Pedig az állomásokon ott voltak a sunyító, lapító metrórendőrök, némi kék ruhás rendőrrel megspékelve.

Intézkedtek? Nem. Igazoltattak? Nem. Biztosították az utasok biztonságos, kulturált utazásának feltételeit (mert ugye ez lenne a feladatuk)? Nem. Nem, mindezt nem tették.

Miért? Mert az ellenfelek egy súlycsoporttal feljebb voltak náluk. Nem kialvatlan, elesett, alázatoskodó emberek voltak, hanem mindegyikük erőttől duzzadt. Ezért nem tettek semmit. Semmit.

Ez szegény. Több mint szegény. Ezért volt szükség rájuk? Ezért kerülnek 100 millió forintba évente? Vagy talán más lenne az igazi feladatuk, küldetésük?

Ö. Gy.
 a Szent István térről

Forrás: fedél nélkül (hajléktalanok lapja), 1999. május 13.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

X/4. (56.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula
 Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
 A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
 Laptulajdonos: Család Alapítvány
 Számlaszám:
 10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
 Budapest V., Szabadság tér 5-6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok” megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
 Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
 Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
 E-mail: jeno@hu.ibm.com
 Internet: <http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm>

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.
 Felelős vezető: Szilva István
 ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families”, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

Editor: Garay András
 Address: H-2120 Dunakeszi, Berzsényi u. 5/c
 The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
 1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1999-re (postaköltséggel):
Belföldre: . . . . . 600 Ft
szociális előfizetés
 a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
 a szomszédos országokba . . . . . 600 Ft
 egyéb külföldre . . . . . 2400 Ft
Nyugaton: . . . . . 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.